

Muş Alparslan Üniversitesi

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ / MUŞ ALPARSLAN UNIVERSITY

www.alparslan.edu.tr

Aralık/December 2025

Cilt/Volume 03

Sayı/Issue 02

BULSODER

BULANIK MYO

SOSYAL BİLİMLER

DERGİSİ

JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

of BULANIK VOCATIONAL SCHOOL

BULSODER

Volume 3 Issue 2 December 2025

Cilt 3 Sayı 2 Haziran 2025

PUBLICATION DATE / YAYIN TARİHİ

30.12.2025

Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi

Yayınlanma sıklığı: Yılda 2 Sayı

e-ISSN: 3023-5987

Yayınlandığı Platform: Dergipark

Adres: <https://www.dergipark.org.tr/tr/pub/bulsoder>İletişim: bulsoder@alparslan.edu.tr**Mus Alparslan Üniversitesi Adına Sahibi**

Mustafa ALICAN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Baş Editör

İrşad Sami YUCA

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Editörler

İsmail DÖNMEZ

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Şaban ARGÜN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Alan Editörleri***AFET YÖNETİMİ**

İbrahim KIYMIŞ

Giresun Üniversitesi

Giresun

EĞİTİM BİLİMLERİ (ÇOCUK GELİŞİMİ, ÖZEL EĞİTİM, SINIF EĞİTİMİ, OKUL ÖNCESİ, PDR ALANI)

Salih GÜLEN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

DİL VE EDEBİYAT

Canser KARDAS

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

EKONOMİ-POLİTİKA BİLİMİ-HALKLA İLİŞKİLER

Feryat ALKAN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

SOSYOLOJİ-ANTROPOLİ-SOSYAL HİZMET

Kenan ÖZMEN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇALIŞMALARI

Abdulmecit YILDIRIM

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

TARİH-COĞRAFYA-İNANÇ ÇALIŞMALARI

Bilal ALTAN

Şırnak Üniversitesi

Şırnak

Editör Yardımcısı ve Sekreterya

Mesut KOÇ

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Türkçe Yazım ve Dil Editörü

Serkan KIRIKBAŞ

Milli Eğitim Bakanlığı

Ankara

Editör Kurulu*

Abdulmecit YILDIRIM

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Bilal ALTAN

Şırnak Üniversitesi

Şırnak

Canser KARDAS

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Cebi BEHRAMOV

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Azerbaycan

Ebulfez SÜLEYMANLI

Uluslararası Türk Akademisi

Kazakistan

Feryat ALKAN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

İbrahim KIYMIŞ

Giresun Üniversitesi

Giresun

İrşad Sami YUCA

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

İsmail DÖNMEZ

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Kenan ÖZMEN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Mehmet AYDIN

University of the West of England

Birleşik Krallık

Mesut KOÇ

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Salih GÜLEN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Serkan KIRIKBAŞ

Milli Eğitim Bakanlığı

Ankara

Tofik NECEFLİ

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Azerbaycan

Yadgar Rasool H. AMEEN

University of Soran, KRG

Irak

Editör Danışma Kurulu*

İbrahim KIRAN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Abdülkerim BİNGÖL

Hakkari Üniversitesi

Hakkari

Ahmet GÖKÇEN

Samsun Üniversitesi

Samsun

Ahmet İLYAS

Harran Üniversitesi

Şanlıurfa

Alparslan ÖZTÜRKÇİ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Van

Aydın KIZILASLAN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Ağrı

Büyüamin SARIKAYA

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Cebi BEHRAMOV

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Azerbaycan

Ebulfez SÜLEYMANLI

Uluslararası Türk Akademisi

Kazakistan

Ejder ULUTAŞ

Samsun Üniversitesi

Samsun

Erhan AKIN

Siirt Üniversitesi

Siirt

Erkan DİKİCİ

Bitlis Eren Üniversitesi

Bitlis

Esra DEMİR

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

İskender DÖLEK

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Mehmet AYDIN

University of the West of England

Birleşik Krallık

Mehmet SALMAZZEM

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Muhammet YÜCEL

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Ömer Faruk ALTUNÇ

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Recep ARSLAN

Gaziantep Üniversitesi

Gaziantep

Resul DURAN

Hakkari Üniversitesi

Hakkari

Sabit DUMAN

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Şarika BERBER

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Ankara

Tofik NECEFLİ

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Azerbaycan

Yadgar Rasool H. AMEEN

University of Soran, KRG

Irak

*Kurul üyelerinin adları isme göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Amaç

Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi (BULSODER)'nin amacı; sosyal bilimler alanında (Sosyoloji, Antropoloji, Sosyal Hizmet, Ekonomi, Politika Bilimi, Tarih, Coğrafya, Dil ve Edebiyat, Çocuk Gelişimi, Afet Yönetimi, Halkla İlişkiler, İnanç Çalışmaları, Sürdürülebilirlik Çalışmaları vb.) kapsayan araştırmaların bilimsel bilgi üretimine katkıda bulunmak ve teorik anlayışı ilerleterek uygulamalarda kullanımlarını sağlamaktır. Bu bağlamda dergi; araştırma makalesi, olgu sunumu, derleme, kitap incelemeleri vb. çalışmalara yer vermeyi hedeflemektedir.

Kapsam

BULSODER, disiplinler arası yaklaşımları teşvik eder ve geniş bir yelpazede konuları kapsar. Sosyal bilimlerin farklı alanlarından gelen araştırmaların, teorik perspektiflerin ve pratik deneyimlerin paylaşımını ve etkileşimini destekler. Bu dergi, sosyal bilimler alanında ilerlemenin ve bilimsel bilginin geniş kitlelere yayılmasının bir aracı olarak önemli bir rol oynar.

Dergi kapsamında yazılan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Bu konuda dergide herhangi bir sorumluluk yüklenemez

Journal of Social Sciences of Bulanık Vocational School

Frequency: 2 Issues Per Year

e-ISSN: 3023-5987

Published Platform: Dergipark

Address: <https://www.dergipark.org.tr/en/pub/bulsoder>Contact: bulsoder@alparslan.edu.tr**Owner on behalf of Muş Alparslan University**

Mustafa ALICAN

Muş Alparslan University

Muş

Editor-in-Chief

İrşad Sami YUCA

Muş Alparslan University

Muş

Editors

İsmail DÖNMEZ

Muş Alparslan University

Muş

Şaban ARGÜN

Muş Alparslan University

Muş

Section Editors***AFET YÖNETİMİ**

İbrahim KIYMIŞ

Giresun University

Giresun

EĞİTİM BİLİMLERİ (ÇOCUK GELİŞİMİ, ÖZEL EĞİTİM, SINIF EĞİTİMİ, OKUL ÖNCESİ, PDR ALANI)

Salih GÜLEN

Muş Alparslan University

Muş

DİL VE EDEBİYAT

Canser KARDAŞ

Muş Alparslan University

Muş

EKONOMİ-POLİTİKA BİLİMİ-HALKLA İLİŞKİLER

Feryat ALKAN

Muş Alparslan University

Muş

SOSYOLOJİ-ANTROPOLİ-SOSYAL HİZMET

Kenan ÖZMEN

Muş Alparslan University

Muş

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇALIŞMALARI

Abdulmecit YILDIRIM

Muş Alparslan University

Muş

TARİH-COĞRAFYA-İNANÇ ÇALIŞMALARI

Bilal ALTAN

Şırnak University

Şırnak

Assistant Editor & Secretary

Mesut KOÇ

Muş Alparslan Üniversitesi

Muş

Turkish Spelling and Language Editor

Serkan KIRIKBAŞ

Milli Eğitim Bakanlığı

Ankara

Editorial Board*

Abdulmecit YILDIRIM

Muş Alparslan University

Muş

Bilal ALTAN

Şırnak University

Şırnak

Canser KARDAŞ

Muş Alparslan University

Muş

Cebi BEHRAMOV

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Azerbaycan

Ebulfez SÜLEYMANLI

International Türk Academy

Kazakistan

Feryat ALKAN

Muş Alparslan University

Muş

İbrahim KIYMIŞ

Giresun University

Giresun

İrşad Sami YUCA

Muş Alparslan University

Muş

İsmail DÖNMEZ

Muş Alparslan University

Muş

Kenan ÖZMEN

Muş Alparslan University

Muş

Mehmet AYDIN

University of the West of England

Birleşik Krallık

Mesut KOÇ

Muş Alparslan University

Muş

Salih GÜLEN

Muş Alparslan University

Muş

Serkan KIRIKBAŞ

Milli Eğitim Bakanlığı

Ankara

Tofik NECEFLİ

Azerbaycan Milli Bilimler University

Azerbaycan

Yadgar Rasool H. AMEEN

University of Soran, KRG

Irak

Scientific and Advisory Board*

İbrahim KIRAN

Muş Alparslan University

Muş

Abdulkerim BİNGÖL

Hakkâri University

Hakkâri

Ahmet GÖKÇEN

Samsun University

Samsun

Ahmet İLYAS

Harran University

Şanlıurfa

Alparslan ÖZTÜRKÇİ

Van Yüzüncü Yıl University

Van

Aydın KIZILASLAN

Ağrı İbrahim Çeçen University

Ağrı

Bünyamin SARIKAYA

Muş Alparslan University

Muş

Cebi BEHRAMOV

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Azerbaycan

Ebulfez SÜLEYMANLI

International Türk Academy

Kazakistan

Ejder ULUTAŞ

Samsun University

Samsun

Erhan AKIN

Siirt University

Siirt

Erkan DİKİCİ

Bitlis Eren University

Bitlis

Esra DEMİR

Muş Alparslan University

Muş

İskender DÖLEK

Muş Alparslan University

Muş

Mehmet AYDIN

University of the West of England

Birleşik Krallık

Mehmet SALMAZZEM

Muş Alparslan University

Muş

Muhammet YÜCEL

Muş Alparslan University

Muş

Ömer Faruk ALTUNÇ

Muş Alparslan University

Muş

Recep ARSLAN

Gaziantep University

Gaziantep

Resul DURAN

Hakkâri University

Hakkâri

Sabit DUMAN

Muş Alparslan University

Muş

Şarika BERBER

Ankara Hacı Bayram Veli University

Ankara

Tofik NECEFLİ

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi

Azerbaycan

Yadgar Rasool H. AMEEN

University of Soran, KRG

Irak

* The names of the members of the board are listed alphabetically by name.

Aim

The purpose of Journal of Social Sciences Bulanık Vocational School (BULSODER); To contribute to the production of scientific knowledge and to ensure the use of research in the field of social sciences (Sociology, Anthropology, Social Work, Economics, Political Science, History, Geography, language and literature, Child Development, Disaster Management, Public Relations, Faith Studies, Sustainability Studies, etc.) in applications by advancing theoretical understanding. In this context, the magazine; research article, case report, review, book reviews, etc. aims to include studies.

Scope

BULSODER encourages interdisciplinary approaches and covers a wide range of topics. It supports the exchange and interaction of research, theoretical perspectives and practical experiences from different fields of social sciences. This journal plays an important role as a means of progress in the field of social sciences and dissemination of scientific knowledge to a wide audience.

The responsibilities of the articles written within the scope of the journal belong to the authors. No responsibility can be placed on the journal in this regard.

İçindekiler / Contents

Cilt 3, Sayı 2,
Aralık 2025

Volume 3, Issue 2,
December, 2025

Araştırma Makaleleri

Research Articles

- 65 **Üniversite Öğrencilerinin Afetlere Hazırlık Düzeyi: Türkiye’de Tahliye ve Toplanma Noktalarına Yönelik Farkındalığın Değerlendirilmesi**
University Students’ Preparedness for Disasters: Evaluating Awareness of Evacuation and Assembly Points in Turkey
Lokman Odabaş, Hevin Özkan, Dönüş Gençer
- 89 **TRB2 Bölgesi’nde Kalkınma, İhracat ve Göç İlişkisi: Betimsel Bir Analiz (2014–2023)**
The Relationship Between Development, Exports and Migration in the TRB2 Region: A Descriptive Analysis (2014–2023)
Emine Alpaslan
- 105 **İkinisan Gazetesinde Van’ın Gündelik Sorunları (1960-1970)**
Daily Issues in Van in the İkinisan Newspaper (1960-1970)
Alpaslan Ergüç, Metin Eren

Kitap İncelemesi

Book Review

- 81 **Tasarım ve Tasarım Süreci**
Design and Design Process
Oguz Cam

Editöre Mektup

Letter to the Editor

- 85 **Bireylerde KABG Cerrahisi Sonrası Bakım Gereksiniminde Bütüncül Yaklaşımın Önemi**
The Importance of a Holistic Approach to Care Needs in Individuals After CABG Surgery
Mehmet Ahraz

Üniversite Öğrencilerinin Afetlere Hazırlık Düzeyi: Türkiye’de Tahliye ve Toplanma Noktalarına Yönelik Farkındalığın Değerlendirilmesi

University Students’ Preparedness for Disasters: Evaluating Awareness of Evacuation and Assembly Points in Turkey

Lokman ODABAŞ^{(1), (*)}, Hevin ÖZKAN⁽²⁾, Dönüş GENÇER⁽³⁾

ÖZET

Doğal afetler, insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olup toplumun güvenliği ve refahı için sürekli bir tehdit oluşturmaktadır. Hızlı kentleşme ile yüksek deprem riskinin kesiştiği Türkiye’de, tahliye ve toplanma alanlarına yönelik farkındalık giderek daha önemli hale gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, acil durum hazırlığı bağlamında üniversite öğrencilerinin tahliye ve toplanma alanlarına ilişkin farkındalık düzeylerini belirlemektir. Çalışma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Trabzon Üniversitesi’ne bağlı altı meslek yüksekokulunda öğrenim gören 804 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, demografik bilgi formu ve Kurtoğlu ve ark. (2021) tarafından geliştirilen geçerli bir ölçek kullanılarak toplanmıştır. Bağımsız örneklem t-testi ve ANOVA gibi istatistiksel analizler uygulanmıştır. Sonuçlar, öğrencilerin büyük bir kısmının toplanma alanları hakkında genel bilgiye sahip olduğunu, ancak katılımcıların yalnızca %23,6’sının (n=190) okulları yakınındaki toplanma alanı tabelalarını gördüğünü belirtmiştir. Ayrıca, eğitimlere katılım, yönlendirme tabelalarına dikkat ve kurumsal prosedürlere aşinalık konularında önemli eksiklikler bulunduğunu ortaya koymuştur. Yapılan istatistiksel analizler, bilgi düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve afet eğitimi alma durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığını göstermiştir. Bulgular, acil durum hazırlığını artırmak için kurumsal düzeyde kapsamlı tatbikatlar, görsel iletişim çalışmaları ve müfredata dayalı afet eğitimleri yoluyla acil eyleme geçilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplanma alanları, Afetlere hazırlık, Acil durum eğitimi, Tahliye farkındalığı, Üniversite öğrencileri

ABSTRACT

Natural disasters are an inseparable part of human life and pose a constant threat to the safety and well-being of the community. In Turkey, where rapid urbanisation and high earthquake risk coincide, awareness of evacuation and assembly areas has become increasingly important. The aim of this study was to determine the level of awareness of evacuation and assembly areas among university students in the context of emergency preparedness. The study was conducted with 804 students from six vocational schools at the University of Trabzon in the 2023–2024 academic year. Data were collected using a demographic questionnaire and a validated scale developed by Kurtoğlu et al. (2021). Statistical analyses, including independent samples t-test and ANOVA, were employed. The results showed that while most students had a general knowledge of assembly spaces, only 23.6% (n=190) of participants reported having seen official signs indicating the assembly area near their school. Furthermore, there were significant gaps in training attendance, signage awareness, and familiarity with institutional procedures. Statistical analysis showed that knowledge levels varied significantly by gender, year of study, and disaster education status. The results emphasise the urgent need for institutional action to improve emergency preparedness through comprehensive drills, visual communication, and curriculum-based disaster training.

Keywords: Assembly areas, Disaster preparedness, Emergency education, Evacuation awareness, University students

* Responsible Author/Sorumlu yazar

¹ Öğr. Gör., Trabzon Üniversitesi, lokmanodabas@trabzon.edu.tr, 0000-0003-4717-7076

² Bağımsız araştırmacı, hevinozkan8@gmail.com, 0009-0002-8319-0980

³ Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, donus.gencer@trabzon.edu.tr, 0000-0002-5179-3763

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim :20.07.2025
Accepted/Kabul :29.12.2025
Published/Yayınlama :30.12.2025

Cited/Atf:

Odabaş, L., Özkan, H. & Gençer, D. (2025). Üniversite Öğrencilerinin Afetlere Hazırlık Düzeyi: Türkiye’de Tahliye ve Toplanma Noktalarına Yönelik Farkındalığın Değerlendirilmesi, *Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi* (BULSODER), 3(2), 65-79.

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ’nın hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

INTRODUCTION

Disasters, both natural and human-induced, continue to pose significant threats to human societies by disrupting daily life, causing substantial social, economic, and environmental damage, and straining public health and safety systems. Situated at the convergence of several active seismic fault lines, Turkey is particularly vulnerable to a variety of natural hazards such as earthquakes, floods, landslides, and avalanches (AFAD, 2022). Global urbanization is rapidly progressing in an unplanned manner, with the United Nations (2019) projecting the urban population will surpass the 60% threshold by 2030. This trend has exacerbated structural vulnerabilities, particularly in densely populated regions of high seismic activity, a concern initially raised by Yun et al. (2003) and further corroborated by recent analyses (World Bank, 2012). The devastating earthquakes in Kahramanmaraş in February 2023 underscored how this risk factors compound disaster impacts, highlighting the urgent need for proactive mitigation strategies centered on public awareness, education, and institutional preparedness.

One critical but often overlooked aspect of disaster preparedness is public awareness of evacuation routes and designated assembly areas. These spaces are designed to facilitate orderly evacuations, prevent panic, and support coordinated emergency response operations immediately following a disaster. Assembly areas also play an essential role in early recovery efforts by enabling the reunification of families, the gathering of survivors, and the provision of emergency medical and shelter services (Maral et al., 2015; UNDRR, 2015). Their proper use can prevent secondary harm, strengthen community resilience, and contribute to an effective post-disaster recovery framework.

Despite national efforts public familiarity with the location and function of assembly areas in Turkey remains limited (Öcal and Topkaya, 2011). According to the Japan International Cooperation Agency (JICA, 2002), a minimum of 1.5–2 square meters per person is recommended in designated assembly areas. Key planning criteria also include accessibility within a 500-meter radius, proximity to transportation routes, safety from secondary hazards, and multifunctionality such as the use of parks, schoolyards, and mosque courtyards as gathering spaces (Tarabanis and Tsionas, 1999; Çınar et al., 2018). However, research shows that many urban gathering areas fall short of these standards or suffer from poor visibility and insufficient signage (Korgavuş and Ersoy, 2015).

Young adults (particularly university students) constitute a crucial demographic for fostering long-term disaster resilience, as they are future leaders, decision-makers, and community role models. Nevertheless, studies indicate that university students often lack practical knowledge about disaster preparedness, including evacuation and assembly protocols (Mızrak and Aslan, 2020; Ozkazanc and Yuksel, 2015). Contributing factors include the absence of disaster education in curricula, limited access to simulation exercises, and insufficient institutional emphasis on disaster readiness. Higher education institutions therefore bear a dual responsibility: to equip students with academic knowledge as well as essential life-saving competencies such as risk perception, hazard recognition, and emergency coordination (Shiwaku and Shaw, 2016). On university campuses, disaster preparedness encompasses more than structural safety and emergency exits; it involves behavioral readiness, spatial awareness, and the psychological capacity to respond effectively. The emotional role of gathering spaces is also significant especially during traumatic events such as earthquakes. As noted by Şahin (2017), individuals often instinctively seek open green spaces following disasters, even when their homes remain structurally safe. This behavior suggests that assembly areas fulfill not only logistical but also psychological and emotional functions.

According to Turkish legislation, the process of designating assembly areas must be carried out in coordination with local administrations and security authorities, such as the

Provincial Gendarmerie Command. Considering the heightened need for protection of vulnerable groups and the institutional duty of care, assessing the awareness level of the group in question regarding evacuation and assembly areas is of great importance.

In the 2011 Van earthquake, 500 schools sustained minor or moderate damage, while 2 schools were completely destroyed. The fact that the earthquake occurred on a Sunday prevented students from being harmed in these buildings. In contrast, during the 2003 Bingöl earthquake, 4 schools collapsed, 22 schools were damaged, and 84 students and 1 teacher lost their lives (Ersoy and Koçak, 2016).

A nationwide study conducted in 2019 revealed that earthquakes are the disaster type students fear the most (Cvetković et al., 2019). Compared to other disasters, seismic activity causes the highest number of casualties, injuries, and economic losses (Güzel and Akdur, 2020). This underscores the critical importance of policies aimed at improving earthquake risk management and disaster awareness across the country.

This study aims to quantitatively determine the current awareness levels of associate degree students at Trabzon University regarding evacuation and assembly areas, which are of critical importance in disaster and emergency management processes. The central research question guiding this study is formulated as follows: "What are the awareness levels of university associate degree students regarding evacuation and assembly areas, and do these levels show significant differences based on variables such as gender, disaster experience, participation in drills, and training received?" Within this framework, the hypotheses that students' awareness levels significantly correlate with these independent variables and that a substantial majority of students are unaware of the locations of their designated safe assembly areas will be statistically tested. The study, which is limited to associate degree students from designated vocational schools at Trabzon University, has adopted a descriptive survey model. Utilizing a sample of 804 students from six vocational schools and a validated survey instrument developed by Kurtoglu et al. (2021), the research investigates the influence of demographic variables (e.g., gender, academic year, residential environment), prior disaster education, and visual exposure to signage on students' preparedness.

2. MATERIALS AND METHODS

2.1. Research Design

This study used a quantitative, descriptive survey design to assess university students' awareness of evacuation and assembly spaces. The purpose of the study was to analyze participants' awareness in relation to demographic characteristics and previous disaster education experiences.

2.2. Study Population and Sampling

The study was conducted in the 2023–2024 academic year and included students enrolled in six different vocational schools affiliated with the University of Trabzon. The study employed a convenience sampling method. The researchers visited randomly selected classes from these schools, and all students present on the data collection days were invited to participate. A total of 804 students participated in the study. Participation was voluntary and anonymized, and ethical approval was obtained prior to data collection.

2.3. Data Collection Tools

Two instruments were used for data collection:

Personal Information Form: Developed by the researchers to gather demographic data such as gender, department, academic year, and previous participation in disaster training programs.

Evacuation and Assembly Area Awareness Scale: This study employed a validated scale developed by Kurtoğlu et al. (2021), which consists of 20 Likert-type items designed to assess awareness regarding the function, use, and regulations of evacuation and assembly areas. The reliability of the scale was also tested on the sample of this particular research, and the analysis yielded a high Cronbach's alpha internal consistency coefficient of 0.86 for the overall scale.

2.4. Data Collection Process

The data collection was conducted in person between November and December 2023. Printed questionnaires were distributed to participants and completed during class sessions under the supervision of the research team. Prior to participation, all students were informed about the objectives of the study and gave their voluntary informed consent. The process ensured confidentiality and anonymity, and participation was entirely voluntary.

2.5. Data Analysis

The collected data was analyzed using SPSS 25.0 software. Descriptive statistics (frequency, percentage, mean, and standard deviation) were used to summarize demographic characteristics and total awareness scores. Inferential analyses, including t-tests and ANOVA, were conducted to examine differences in awareness levels between genders, academic departments, grade levels, and prior disaster education. A significance level of $p < 0.05$ was assumed for all statistical tests.

2.6. Sponsoring Institution

This study was supported by the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK) 2209-A - University Students Research Projects Support Program [Project no. 1919B012324071].

3. BULGULAR

3.1 Demographic Characteristics of Participants

The study sample consisted of 804 students from six vocational schools at the University of Trabzon. Participants were 54.7% female ($n=440$) and 45.3% male ($n=364$). The students were drawn from various departments, including property protection and security, child development, and occupational health and safety. The majority (68.9%) were in their first year, while 31.1% were in their second year, as detailed in Table 1.

Table 1. Demographic Data			
Variable	Categories	Count	Percentage (%)
Gender	Male	337	41.9
	Female	467	58.1
Age	18–20	469	58.3
	21–24	277	34.5
	25–30	45	5.6
	31+	13	1.6
Place of Residence	Province	243	30.2
	District	561	69.8
Grade Level	1st Year	505	62.8
	2nd Year	299	37.2
Type of Education	First Education	767	95.4
	Second Education	37	4.6
Exposure to Disaster	Yes	228	28.4
	No	576	71.6
Disaster Awareness Training	Yes	431	53.6
	No	373	46.4

Evacuation Training	Yes	389	48.4
	No	415	51.6
Fire Extinguishing Training	Yes	370	46.0
	No	434	54.0
First Aid Training	Yes	425	52.9
	No	379	47.1
Fire Drill	Yes	160	19.9
	No	321	39.9
	I don't know	323	40.2
Evacuation Drill	Yes	159	19.8
	No	305	37.9
	I don't know	340	42.3

Regarding prior disaster training, 58.5% of participants reported having received instruction in general disaster preparedness and emergency response. However, a notably smaller proportion (35.1%) indicated that they had been specifically informed about the locations and functions of on-campus evacuation or assembly areas.

3.2. General Awareness of Evacuation and Assembly Areas

While most students demonstrated a basic understanding of the term "assembly area," only 21.1% (n=170) were able to correctly identify the location of the nearest assembly area on their campus. Additionally, only 23.6% (n=190) indicated that they had seen official signs indicating the assembly area near their school.

When asked about the purpose of these areas, 76.2% of participants agreed that they were to provide safety during disasters, while 64.5% associated them with coordinating relief efforts and emergency shelters.

Within the "evacuation and assembly areas" sub-dimension, the highest mean scores were for the items "I know about assembly areas during disasters" ($\bar{X} = 1.34$) and "I know about evacuation during disasters" ($\bar{X} = 1.43$). Conversely, the lowest scores were associated with the items "In my faculty, training and drills are conducted regarding assembly areas" ($\bar{X} = 2.24$) and "If there is an assembly area in my faculty, I believe it is adequate for the number of people in the faculty" ($\bar{X} = 2.19$). Furthermore, over half of the participants (51.3%) reported having received no evacuation training, and 46.1% indicated they had received no training regarding assembly areas. Additionally, 40.8% of participants were unaware of the existence of signage for assembly points. It was also noted that no drills had been conducted for different types of disasters.

3.3. Findings Based on the Awareness Scale

Analysis of the Evacuation and Assembly Area scale revealed that awareness was significantly higher for the "Evacuation and Assembly Area" sub-dimension than for the "Evacuation and Drill" sub-dimension (see Table 2). This indicates that participants were more knowledgeable about the purpose and location of assembly spaces than about specific evacuation procedures and the implementation of related drills.

Table 2. Mean Scores of the Sub-Dimensions of the Evacuation and Assembly Area Scale

Evacuation and Assembly Area Scale	N	Mean	Standard Deviation
Evacuation and Assembly Area	804	1.78	0.35
Evacuation and Drill	804	2.27	0.52

Comparisons of the evacuation and assembly area scale sub-dimensions based on participants' socio-demographic characteristics revealed several statistically significant differences. Specifically, variables such as age, gender, educational track, grade level,

and place of residence were found to significantly influence awareness and knowledge of evacuation procedures, assembly areas, and related drills. These findings underscore the importance of developing targeted disaster management and risk reduction education programs that are tailored to the specific socio-demographic profiles of the student population.

3.4 Comparative Analysis

The study identified a statistically significant relationship between participants' awareness levels and gender. As detailed in Table 3, significant differences ($p \leq 0.05$) were observed not only in the overall awareness score but also specifically within the "evacuation and assembly area" sub-dimension. The analysis revealed that male participants reported significantly higher awareness than their female counterparts across several key areas, including disaster evacuation knowledge, participation in evacuation drills, and familiarity with the location and adequacy of designated assembly areas and their directional signage. These findings indicate a pronounced gender gap in practical, procedural knowledge. Consequently, disaster preparedness planning and educational interventions should be tailored to address these disparities, ensuring they effectively engage and empower female students.

Table 3. Findings on Participants' Gender and "Evacuation and Assembly Area" Sub-Factor

		Gender	N	Average	p	Cohen's d
Evacuation and Assembly Area	I have received training on evacuation during emergencies.	Female	467	1,69	0,001	0.23
		Male	337	1,56		
	I have participated in evacuation drills during emergencies.	Female	467	1,53	0,003	0.24
		Male	337	1,49		
	I am aware of the availability of assembly areas in the faculty I received training from.	Female	467	2,00	0,005	0.25
		Male	337	1,82		
	Training and drills related to assembly areas are conducted in the faculty I received training from.	Female	467	2,28	0,045	0.14
		Male	337	2,18		
	I am aware of the existence of signs directing to the assembly area in the building where I received training.	Female	467	2,07	0,006	0.19
		Male	337	1,91		
	If there is an assembly area in the faculty where I received training, I believe it is adequate for the number of people in the faculty.	Female	467	2,25	0,008	0.19
		Male	337	2,09		

A statistically significant difference in awareness levels was identified based on the participants' year of study ($p \leq 0.05$). As detailed in Table 4, second-year students demonstrated significantly higher awareness and knowledge of evacuation procedures and assembly areas across multiple scale items compared to first-year students. This finding underscores the positive influence of academic seniority and prolonged campus exposure on disaster preparedness. It suggests that students accumulate relevant knowledge and familiarity with institutional safety protocols over the course of their

studies. Therefore, disaster preparedness training programs should be strategically tailored and sequenced according to academic year to maximize their relevance and effectiveness.

Table 4. Findings on Participants' "Evacuation and Assembly Area" Scale and Class Level

		Class Level	N	Average	p	Cohen's d
Evacuation and Assembly Area Scale	I am aware of the availability of assembly areas in the faculty where I received training.	First Education	505	1,96	0,032	0.15
		Second Education	299	1,86		
	Training and drills related to assembly areas are conducted in the faculty where I received training.	First Education	505	2,30	0,001	0.24
		Second Education	299	2,13		
	There are signs directing to the assembly area within the building where I received training.	First Education	505	2,18	0,014	0.17
		Second Education	299	2,03		
	If there is an assembly area in the faculty where I received training, I believe it is adequate for the number of people in the faculty.	First Education	505	2,26	0,002	0.23
		Second Education	299	2,06		
	Evacuation drills are conducted in the faculty where I received training.	First Education	505	2,37	0,000	0.32
		Second Education	299	2,17		
	Evacuation drills for earthquakes are conducted in the faculty where I received training.	First Education	505	2,33	0,000	0.33
		Second Education	299	2,12		
	Evacuation drills for fires are conducted in the faculty where I received training.	First Education	505	2,31	0,000	0.33
		Second Education	299	2,09		
	Evacuation drills for floods are conducted in the faculty where I received training.	First Education	505	2,38	0,000	0.40
		Second Education	299	2,15		
	Evacuation drills for chemical, biological, radiological, and nuclear attacks are conducted in the faculty where I received training.	First Education	505	2,35	0,000	0.38
		Second Education	299	2,14		

Evacuation drills for terrorist attacks are conducted in the faculty where I received training.	First Education	505	2,35	0,000	0.37
	Second Education	299	2,15		
Evacuation drills for landslides/soil erosion are conducted in the faculty where I received training.	First Education	505	2,35	0,000	0.34
	Second Education	299	2,16		

An independent samples t-test was conducted to examine the effect of prior disaster awareness training on scores from the Evacuation and Assembly Area Scale. The analysis revealed statistically significant differences ($p < 0.05$) between the trained and non-trained groups across all sub-dimensions of the scale, as detailed in Table 5. Participants who had received disaster training demonstrated significantly higher awareness of both evacuation procedures and assembly points than those who had not. This finding underscores the critical role of formal training in enhancing disaster preparedness and highlights the urgent need to expand such educational programs within the university population.

Table 5. Findings Regarding Participants' Scores on the Evacuation and Assembly Area Scale Based on Disaster Awareness Training Status

	Disaster Awareness Training	N	Average	P	Cohen's d
I have knowledge about evacuation during disasters.	Yes	431	1.26	0,000	0.57
	No	373	1.62		
I have knowledge about assembly points during disasters.	Yes	431	1.21	0,000	0.44
	No	373	1.47		
I have received training on evacuation during disasters.	Yes	431	1.45	0,000	0.75
	No	373	1.85		
I have received training on assembly points during disasters.	Yes	431	1.36	0,000	0.76
	No	373	1.77		
I have participated in evacuation drills during disasters.	Yes	431	1.42	0,000	0.35
	No	373	1.62		
I have participated in drills to learn about assembly points during disasters.	Yes	431	1.57	0,000	0.34
	No	373	1.77		
I have knowledge about the existence of assembly areas in my faculty.	Yes	431	1.84	0,000	0.28
	No	373	2.02		
Training and drills are conducted in my faculty regarding assembly areas.	Yes	431	2.17	0,002	0.22
	No	373	2.32		
I have knowledge about the presence of signage directing to assembly areas in the faculty building.	Yes	431	1.94	0,009	0.18
	No	373	2.08		
	Yes	431	2.07	0,046	0.14

Signage directing to assembly areas exists in the faculty building.	No	373	2.19		
Evacuation drills are conducted in my faculty.	Yes	431	2.26	0,050	0.14
	No	373	2.35		
Earthquake evacuation drills are conducted in my faculty.	Yes	431	2.19	0,006	0.21
	No	373	2.32		
Fire evacuation drills are conducted in my faculty.	Yes	431	2.17	0,011	0.18
	No	373	2.29		

Analysis of participants' knowledge and experience regarding evacuation and assembly areas revealed a notable disconnect between theoretical awareness and practical training. While a majority of participants reported being aware of disaster evacuation procedures (67.3%, n=541) and designated assembly areas (73.8%, n=593), a significant proportion lacked formal instruction. Specifically, over half (53.2%, n=428) had received no evacuation training, and 46.3% (n=372) had received no training on assembly areas. Participation in practical drills was also limited, with only 40.3% (n=324) having participated in exercises familiarizing them with assembly points. This gap was further evident at the institutional level. More than half of the participants (56.1%, n=451) were unaware of an assembly area's existence within their faculty, and knowledge of directional signage was critically low; 29.7% (n=239) were unaware of signs, and another 42.8% (n=344) were uncertain of their presence. Furthermore, nearly half (47.9%, n=385) did not know if their faculty's assembly area was adequate for the population size. As detailed in Table 6, these findings underscore an urgent need to improve institutional communication, signage, and the systematic implementation of practical training to ensure orderly and safe evacuation processes.

Table 6. Distribution of Participants' Responses to Items Related to the Evacuation and Assembly Area Sub-Factor

	Response	n	%
Knowledge about evacuation during disasters	Yes	541	67.3
	No	186	23.1
	I don't know	77	9.6
Knowledge about assembly areas during disasters	Yes	593	73.8
	No	154	19.2
	I don't know	57	7.1
Receiving training on evacuation during disasters	Yes	334	41.5
	No	428	53.2
	I don't know	42	5.2
Receiving training on assembly areas during disasters	Yes	398	49.5
	No	372	46.3
	I don't know	34	4.2
Participation in evacuation drills during disasters	Yes	423	52.6
	No	349	43.4
	I don't know	32	4.0
Participation in drills to learn about assembly areas during disasters	Yes	324	40.3
	No	427	53.1
	I don't know	53	6.6
Knowledge about the presence of an assembly area in the faculty	Yes	207	25.7
	No	451	56.1
	I don't know	146	18.2
Training and drills on assembly areas conducted in the faculty	Yes	124	15.4
	No	366	45.5

	I don't know	314	39.1
Knowledge about the existence of signage directing to assembly areas in the faculty building	Yes	237	29.5
	No	328	40.8
	I don't know	239	29.7
Presence of signage directing to assembly areas in the faculty building	Yes	242	30.1
	No	218	27.1
	I don't know	344	42.8
Perception of the suitability of the assembly area to the number of people in the faculty	Yes	237	29.5
	No	182	22.6
	I don't know	385	47.9

According to the participants' responses, evacuation drills related to disaster and emergency preparedness appear to be largely inadequate at the faculties where they are enrolled. Only 10.9% of participants indicated that a general evacuation drill was conducted at their faculty, and the same proportion (10.9%) indicated that they had participated in drills specifically focused on earthquakes — a particularly significant hazard for Türkiye. Although the percentage of participants who took part in fire evacuation drills was slightly higher at 14.3%, this figure also reflects inadequate preparation. Participation rates for other types of disaster-specific drills were notably low, including floods (7.0%), chemical, biological, radiological and nuclear (CBRN) threats (6.0%), terrorist attacks (5.0%) and landslides/earth movements (6.3%). In addition, a significant number of respondents indicated that they were not aware of the existence or conduct of such exercises, as shown in Table 7.

Table 7. Distribution of Participants' Responses to Questions Related to the Evacuation and Drill Sub-Factor

	Response	n	%
Conduct of evacuation drills at the faculty	Yes	88	10,9
	No	389	48,4
	I don't know	327	40,7
Conduct of earthquake evacuation drills at the faculty	Yes	88	10,9
	No	426	53,0
	I don't know	290	36,1
Conduct of fire evacuation drills at the faculty	Yes	115	14,3
	No	389	48,4
	I don't know	300	37,3
Conduct of flood evacuation drills at the faculty	Yes	56	7,0
	No	454	56,5
	I don't know	294	36,6
Conduct of evacuation drills for chemical, biological, radiological, and nuclear (CBRN) attacks at the faculty	Yes	48	6,0
	No	487	60,6
	I don't know	269	33,5
Conduct of evacuation drills for terrorist attacks at the faculty	Yes	40	5,0
	No	502	62,4
	I don't know	262	32,6
Conduct of evacuation drills for landslide/soil movement at the faculty	Yes	51	6,3
	No	477	59,3
	I don't know	276	34,3

These results indicate that overall disaster preparedness at universities is very limited, especially in terms of practical training and emergency simulations. The results underline the urgent need for significant improvements in this area, with a focus on the regular and systematic implementation of disaster drills. Strengthening disaster awareness and ensuring adequate preparation for potential emergencies requires the integration of well-structured, scenario-based training programs into the educational framework.

4. DISCUSSION

This gap between theoretical knowledge and practical application corroborates the findings of Ozkazanc and Yuksel (2015), who similarly noted that while disaster concepts are understood by students in Turkey, active participation in exercises remains severely limited. However, our study reveals that this theory-practice gap is even more pronounced in the specific context of evacuation and assembly procedures. Although the majority of participants reported having general knowledge of assembly points (73.8%) and evacuation procedures (67.3%), a significant proportion lacked formal training and practical experience in these areas. Notably, more than half of the students had never received evacuation training (53.2%) or instruction on assembly points (46.3%).

These results are consistent with previous research highlighting the inadequate integration of disaster education in Turkish higher education institutions. Ozkazanc and Yuksel (2015) emphasize that although awareness of disaster concepts exists among students, active participation in exercises and structured trainings remains severely limited. The gap between theoretical knowledge and applied competence is a critical risk in a country like Turkey, where seismic activity and other natural hazards are frequent and often devastating (AFAD 2022).

One of the key findings of the study was that students had little exposure to disaster drills. For example, only 10.9% of participants said they had participated in general evacuation or earthquake-specific drills — despite the fact that earthquakes are the most likely and destructive hazard in Turkey. Participation in drills for other disasters such as fires (14.3%), floods (7.0%), CBRN events (6.0%) and terrorist attacks (5.0%) was also remarkably low. These results are consistent with previous literature indicating that simulation-based preparedness training is rarely prioritized in the education sector (Mızrak and Aslan 2020; UNDRR 2015). This alarmingly low participation rate of 10.9% in earthquake drills is substantially lower than the 21.4% reported by Tkachuck et al. (2018) among US university students, suggesting that practical disaster training may be particularly inadequate in the Turkish higher education context. The even lower participation rates for other types of disaster drills highlight a systemic neglect of scenario-based preparedness training in our educational institutions.

Another key issue that emerged from the data was inadequate signage and lack of communication regarding designated assembly areas. Approximately 56.1% of students did not know if their faculty had such areas, and nearly half could not confirm the presence or absence of signs. According to Maral et al. (2015), assembly areas are crucial in the first 12–24 hours after a disaster as they provide both psychological safety and logistical support. The lack of visible indicators and institutional communication undermines students’ ability to act effectively in emergencies. This deficiency in environmental signage and spatial awareness directly echoes the findings of Korgavuş and Ersoy (2015), who identified similar visibility and signage problems in urban assembly areas in Turkey. Our study demonstrates that this issue persists at the micro-scale of university campuses, significantly undermining the potential effectiveness of emergency response during the critical first hours after a disaster, as emphasized by Maral et al. (2015).

The finding that male students exhibited significantly higher awareness and participation in drills compared to female students aligns with the gender disparities documented by Kurtoglu et al. (2021) in a similar context. This recurring pattern suggests the presence of underlying sociocultural factors that may influence risk perception and engagement with disaster preparedness, potentially including differences in self-efficacy or gendered socialization regarding safety roles. However, this contrasts with the findings of Mızrak and Aslan (2020), who reported no significant gender difference in general disaster risk perception, highlighting that while awareness of concepts might be similar, practical

knowledge and hands-on experience can vary considerably by gender. Therefore, our study adds a crucial layer to the existing literature by demonstrating that the gender gap becomes particularly pronounced in the domain of applied skills and procedural knowledge.

Importantly, the analysis showed that students who had previously received disaster awareness training performed significantly better on all sub-dimensions of the scale. This underscores the transformative role of targeted educational interventions in developing preparedness. As noted by Yun et al. (2003), pre-disaster education not only reduces vulnerability but also strengthens community resilience by equipping people with the knowledge and skills needed to respond effectively to emergencies. This powerful effect of formal training strongly supports the advocacy of Shiwaku and Shaw (2016) for the integration of disaster education into formal learning environments. Our results provide robust empirical evidence that curriculum-based interventions can effectively bridge the theory-practice gap in disaster preparedness.

The implications of this research are twofold. First, it underscores the urgent need for universities to adopt a comprehensive approach to disaster education that is integrated into the curriculum. This includes regular drills, visual orientation aids (e.g. signs) and scenario-based learning tailored to different types of disasters. Second, he emphasizes the importance of demographic-sensitive strategies. Educational content and training programs should be adapted to the needs of specific student groups, depending on gender, academic level and previous exposure to risk.

In summary, while there is awareness among university students regarding disaster preparedness, there are still significant gaps in terms of practical knowledge, institutional support, and consistent educational programmes. Improving disaster resilience in the university context requires a holistic and comprehensive approach— that combines infrastructure, training and targeted communication based on empirical research and global best practises.

When comparing the findings of this study with those of the study conducted by Kurtoğlu et al. (2021), it becomes evident that while university students possess a basic conceptual awareness of evacuation and assembly areas in the context of disaster preparedness, there are significant shortcomings in terms of practical experience, institutional signage, and the provision of regular training. In the study by Kurtoğlu et al. (2021), only 39.9% of students reported being knowledgeable about evacuation procedures and 42.4% about assembly points, whereas in the present study, these figures were higher 67.3% and 73.8%, respectively. This discrepancy may be attributed to institutional, geographic, or curricular differences between the universities where the studies were conducted. Despite this, both studies highlight a common trend: students' awareness often remains theoretical, with limited engagement in practical activities such as drills and hands-on training. Moreover, the lack of visible signage and communication regarding assembly areas poses a serious risk to effective response during emergencies. A large proportion of students in both studies indicated that they were unaware of whether such areas existed on their campuses or whether directional signs were present. Participation in multi-scenario disaster drills (e.g., earthquakes, fires, floods, CBRN threats, and terrorist incidents) was also found to be alarmingly low. Both studies further revealed that demographic variables particularly gender and academic year significantly influence awareness levels, with second-year and male students generally demonstrating higher preparedness. These findings collectively suggest that disaster education in universities must be restructured to go beyond theoretical knowledge and include systematic, inclusive, and scenario-based training. Universities should implement regular evacuation drills, improve the visibility and accessibility of safety signage, and foster a campus-wide culture of disaster resilience to ensure that students are not only informed but also capable of acting effectively in emergency situations (Kurtoğlu et al. 2021).

The findings of Tkachuck et al. (2018), which revealed that 78.6% of students had not participated in earthquake drills, are consistent with the results of this study, where only 10.9% of respondents reported attending earthquake evacuation drills, demonstrating a concerning lack of practical disaster preparedness training among university students. The participation rates for other types of disaster drills were even lower than the 10.9% reported for earthquake drills, indicating both insufficient disaster education programs and inadequate implementation of practical drills in Turkish universities, thereby underscoring the urgent need for systematic improvements in disaster preparedness training to enhance student participation and overall emergency readiness (Tkachuck et al. 2018).

5. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

This study systematically evaluated the awareness levels of university students, with a specific focus on vocational school students at the University of Trabzon, regarding evacuation procedures and designated assembly areas in the context of disaster preparedness. The findings reveal a critical disconnect: while a majority of participants demonstrated basic conceptual understanding, significant gaps persist in practical knowledge, recognition of institutional signage, and participation in evacuation drills. These shortcomings underscore a broader systemic issue within Turkish higher education, where disaster risk reduction (DRR) strategies have yet to be fully integrated into institutional curricula and campus culture. The analysis further identified that awareness levels are strongly influenced by sociodemographic variables. Male students, second-year students, and those who had received prior disaster training exhibited significantly higher levels of knowledge and engagement. These disparities highlight the limitations of a uniform approach and emphasize the necessity for tailored interventions that address the specific needs of different student groups.

In light of these findings, the following evidence-based recommendations are proposed to enhance disaster preparedness among university students:

Curriculum Integration: Given that disaster education significantly improved awareness among participants (Table 5), it is recommended that a mandatory, practical disaster preparedness course or module be incorporated university-wide. This should be particularly targeted at first-year students to establish foundational knowledge early in their academic journey.

Regular and Diversified Drills: The alarmingly low participation rates in drills (Table 7) indicate a severe gap in translating theoretical knowledge into practical competence. Therefore, it is essential to institute mandatory, scenario-based drills—covering earthquakes, fires, floods, and other relevant hazards—at the beginning of each academic semester.

Enhanced Visual Communication and Signage: The finding that only 23.6% of students were aware of assembly area signs underscores the inadequacy of current communication strategies. Evacuation routes and assembly areas must be standardized, clearly marked, and consistently visible across both physical and digital campus platforms, including interactive maps.

Targeted Awareness Campaigns: The variations in awareness levels by gender and year of study (Tables 3, 4) suggest that a generalized approach is insufficient. Specific awareness programs and mentoring initiatives should be developed to address the needs of underrepresented groups, such as female students and first-year students, with the aim of empowering them through focused education and support.

In conclusion, fostering a resilient academic community requires a comprehensive and systematic approach that combines theoretical knowledge with practical application. By implementing these targeted strategies (curricular reform, regular drills, improved signage, and inclusive campaigns) universities in Turkey can better equip their students

with the essential skills and confidence to respond effectively and safely in the event of a disaster.

6. ETHICAL CONSIDERATIONS OF THE STUDY

This study was approved by the Trabzon University Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Committee (Decision no: 2024-3/3.5, dated 29.03.2024). Necessary permissions were obtained for the use of questionnaires in the research, and informed consent was acquired from all participants. The principles of data confidentiality and voluntary participation were strictly adhered to throughout the process.

7. AUTHOR CONTRIBUTIONS

All authors contributed equally and actively to all stages of the research. The topic selection, literature review, adaptation of the questionnaire, data collection, data analysis, and manuscript writing and final revision were carried out collaboratively. The authorship contribution is considered equal.

8. CONFLICT DECLARATION

This study has no conflict of interest with any institution or person.

KAYNAKÇA

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2002). Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü. 14 Kasım 2025 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> adresinden erişildi.
- Cvetković, V. M., Bjekić, D., & Perović, J. (2019). Young adults' fear of disasters: A case study of residents from Turkey, Serbia and Macedonia. *Journal of Safety Science and Resilience*, 1(2), 81-89. <https://doi.org/10.1016/j.jinlssr.2018.11.002>
- Çınar, A. K., Akgün, Y., & Maral, H. (2018). Afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanlarının planlanmasındaki faktörlerin incelenmesi: İzmir-Karşıyaka örneği. *Planlama*, 28 (2), 179-200. <https://doi.org/10.14744/planlama.2018.07088>
- Ersoy, Ş., & Koçak, A. (2016). Disasters and earthquake preparedness of children and schools in Istanbul, Turkey. *Geomatics, Natural Hazards and Risk*, 7(4), 1307–1336. <https://doi.org/10.1080/19475705.2015.1060637>
- Güzel, A., & Akdur, R. (2020). Jeolojik kaynaklı afetler ve halk sağlığına etkileri. *Türkiye Sağlık Raporu Ed. Üner, S., ve Okyay, P.*, 1094-1103.
- Japan International Cooperation Agency (JICA). (2002). The study on a disaster prevention/mitigation basic plan in Istanbul including seismic microzonation in the Republic of Turkey. Pacific Consultants International, OYO Corporation.
- Korgavuş, B., & Ersoy, M. (2015). Kadıköy ilçesi kentsel açık ve yeşil alanlarının olası İstanbul depreminde yeterliliğinin irdelenmesi. *Planlama*, 25(3), 161–176. <https://doi.org/10.14744/planlama.2015.98091>
- Kurtoğlu, H. İ., Balıkçı, M., Tıkır, A. N., & Güzel, A. (2021). Assessment of level of university students' information and awareness regarding evacuation and muster areas. *Emerg Aid Disaster Science*, 1(2), 39-44.
- Maral, H., Akgün, Y., Çınar, A. K., & Karaveli, A. S. (2015, Ekim). İzmir'deki afet sonrası toplanma ve acil barınma alanları üzerine bir değerlendirme [Bildiri sunumu]. 3. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, 14-16 Ekim 2015, İzmir, Türkiye
- Mızrak, S., & Aslan, R. (2020). Disaster Risk Perception of University Students. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 11(4), 411–433. <https://doi.org/10.1002/rhc3.12202>

- Özkazanç, S., & Yüksel, Ü. D. (2015). Evaluation of disaster awareness and sensitivity level of higher education students. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 195, 736–745.
- Öcal, A., & Topkaya, Y. (2011). Earthquake preparedness in schools in seismic hazard regions in the South-East of Turkey. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 20(3), 334-348. <https://doi.org/10.1108/09653561111141754>
- Shiwaku, K., & Shaw, R. (2016). Introduction: Disaster Risk Reduction and Education System. In K. Shiwaku, A. Sakurai, & R. Shaw (Eds.), *Disaster Resilience of Education Systems* (pp. 1-10). Tokyo: Springer.
- Şahin, S. (2017). Çok kriterli karar verme yöntemleri ile bulanık ortamda afet yönetimi sisteminde geçici barınma alanları yer seçimi (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü). İstanbul Ticaret Üniversitesi. Retrieved from
- Tarabanis, K., & Tsionis, I. (1999). Using network analysis for emergency planning in case of earthquake. *Transactions in GIS*, 3(2), 187-197.
- Tkachuck, M. A., Schulenberg, S. E., & Lair, E. C. (2018). Natural disaster preparedness in college students: Implications for institutions of higher learning. *Journal of American College Health*, 66(4), 269-279. <https://doi.org/10.1080/07448481.2018.1431897>
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). (2015). Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030. Retrieved from <https://www.undrr.org/media/16176/download?startDownload=20251113>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision*. United Nations.
- Kim, T.-h., Ramos, C., Kim, H.-k., Kiumi, A., Mohammed, S., & Ślęzak, D. (Eds.). (2012). *Computer Applications for Software Engineering, Disaster Recovery, and Business Continuity: International Conferences, ASEA and DRBC 2012, Held in Conjunction with GST 2012, Jeju Island, Korea, November 28–December 2, 2012* (Communications in Computer and Information Science, Vol. 340). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-35267-6>
- World Bank. (2012). *Urban risk assessments: Understanding disaster and climate risk in cities* (Urban Development Series). Washington, DC: World Bank. 14 Kasım 2025 tarihinde <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/659161468182066104/urban-risk-assessments-understanding-disaster-and-climate-risk-in-cities> adresinden erişildi

Tasarım ve Tasarım Süreci Design and Design Process

Oğuz ÇAM^{(1), (*)}

ÖZET

Kültürel anlamda yeniliklerin oluşturulması ve geliştirilmesi noktasında önem arz eden konular vardır. Tasarım da bunlardan biridir. Tasarım sayesinde tekdüzelikten çıkılmakta, kültürel atmosferin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Birçok tasarım evresinin tamamlanmasının ardından oluşturulan tasarımlar sayesinde görsel estetik değerlerin insanların ruhlarının sarıp kuşatması ve onlara önemli tecrübeler kazandırması olasılık dahilindedir. Bu bilgilerden yola çıkılarak "Tasarım ve Tasarım Süreci" isimli kitabın kültürel bağlamda önem taşıdığı düşünülmekte ve bu kitabı inceleme isteği ortaya çıkmaktadır. Kitapta genel olarak tasarıma ve tasarım sürecine ilişkin temel açıklamalarda bulunulduğu dikkat çekmekle beraber kitaptaki yazılı bilgilerin bir tablo ve çok sayıda resim ile zenginleştirildiği görülmektedir. Özellikle kitaptaki resimlerin insanlar üzerinde kültürel çağrışımlar yapma noktasında önemli etkiler oluşturması beklenmektedir. Zira söz konusu resimler içerisinde bulunan dönemlerin bireysel ve toplumsal zihniyetinin yansıtılması, kültürel ilgiler ve yoğunluklar ile ilgili bilgi sahibi olunması bakımından potansiyel taşımaktadır. Bu durumlar da incelenen kitabın odak noktasının ve öneminin insanlar üzerinde kültürel bağlamda merak ve ilgi oluşturabileceğini zihinlerde canlandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eskiz, Tasarım, Tasarım Felsefesi, Tasarım Süreci, Yaratıcılık.

ABSTRACT

There are issues that are important in terms of creating and developing cultural innovations. Design is one of them. Design helps break away from uniformity and contributes to the development of the cultural atmosphere. Once many design stages have been completed, the resulting designs have the potential to envelop people's spirits with visual aesthetic values and provide them with important experiences. Based on this information, it is thought that the book entitled "Design and Design Process" is important in a cultural context, and this gives rise to a desire to examine the book. It is noteworthy that the book generally provides basic explanations about design and the design process, and it can be seen that the written information in the book is enriched with a table and numerous pictures. In particular, the images in the book are expected to have a significant effect in terms of evoking cultural associations in people. This is because the images in question have the potential to reflect the individual and social mindset of the periods in which they were created and to provide information about cultural interests and intensities. These circumstances also suggest that the focus and importance of the book under examination may arouse curiosity and interest in people in a cultural context.

Keywords: Sketch, Design, Design Philosophy, Design Process, Creativity.

* Responsible Author/Sorumlu Yazar

¹ Bilim Uzmanı,
Bağımsız Araştırmacı,
oguzcam911@gmail.com,
0000-0003-3222-3367

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim : 06.11.2025
Accepted/Kabul : 20.12.2025
Published/Yayımlama : 30.12.2025

Cited/Atıf:

Çam, O. (2025). Kitap Kritiği: Tasarım ve tasarım Süreci, *Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi* (BULSODER), 3(2), 81-84.

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nın hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

GİRİŞ

Çalışmanın tipi kitap incelemesidir. Bu çerçevede incelemek istenen kitap “*Tasarım ve Tasarım Süreci*” isimli kitaptır. Kitabın yazarları Deniz Demirarslan ve Oğuz Demirarslan’dır. Kitabın yayın yılı 2020’dir. Kitabın yayın yeri Ankara’dır. Kitabın yayıncısı İksad Yayınevi’dir. Kitabın ISBN’si 978-625-7897-92-1’dir. Kitabın sayfa sayısı 126’dır.

Kitabın “Ön Söz” kısmında tasarıma ve tasarıma konu olan alanlara değinilmiştir. Kitabın, mimarlık temel alanını meydana getiren mimarlık, iç mimarlık, mobilya ve endüstriyel tasarım alanlarında “*Tasarım nedir? Nasıl olmalıdır?*” hususunda ana bilgiler aktarmanın, mekanın, mekanı meydana getiren ve mekanda yer alan unsurların tasarımıyla ilgilenenlerin tasarım hususunu doğru anlamalarının, tasarımı yaşam tarzı olarak benimseyen bütün tasarımcılar için kitabın kayda değer yazılı kaynak oluşturmasının amaçlandığına vurgu yapılmıştır (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 1-2). Kitapta “*Giriş*”, “*Tasarım Kavramı*”, “*Tasarım Sürecinde Tasarım Felsefesi*”, “*Tasarım Sürecinde Eskiz Kavramı ve Önemi*”, “*Tasarımı Etkileyen Unsurlar ve Tasarımda Yozlaşma*” başlıklarına ilişkin açıklamalar ifade edilmiştir. Giriş kısmında yaratıcılık kavramının ifade edildiği, birinci kısımda tasarım kavramına meşhur tasarımcıların manifestoları ve örnekleri ile açıklık getirildiği, ikinci kısımda tasarımın başlangıç noktasını ortaya çıkaran tasarım felsefesine ilişkin açıklamada bulunulduğu, üçüncü kısımda tasarımda eskizin öneminin ifade edildiği ve dördüncü kısımda da tasarıma etki eden öğeler ve tasarımda yozlaşma ile ilgili bilgilerin göz önüne serildiği ileri sürülmüştür (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 1).

“*Giriş*”te yaratma ve yaratıcılık kavramları üzerinde durulmuştur. Bununla beraber yaratıcılığın merak ile ilgisinin bulunduğuna gönderme yapılmıştır. Mimarlıkta ve bununla ilişkili farklı disiplinlerde yaratıcılığın önemli olduğu izlenimi uyandırılmış, yaratıcılığın tasarım olarak görülebileceği noktasında yoğunlaşmıştır (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 11-12).

“*Tasarım Kavramı*”nda tasarımın, biçim kazandırmak, planlamak, düzenlemek, taslak oluşturmak gibi kavramlarla ilişkilendirilebildiğine, yaratıcılıkla, yenilikle ve ölçeklendirmeye önemli bağ içerisinde bulunduğuna dikkat çekilmiştir. Tasarım konusu kapsamında tasarım felsefesini anlamının önemli olduğu, farklı amaçlarla ya da nedenlerle meydana getirilen tasarımların özünü kavrama noktasında hem tasarımcıların kişiliklerinin hem de içerisinde bulunulan zamanın özelliklerinin bilinmesinin değer arz ettiğine gönderme yapılmıştır. Tasarım dendiği zaman akıllara teknik çizimin gelebildiğine, bu çizimin de tasarımın anlaşılması konusunda dünya üzerinde evrensel dil olma fonksiyonuna sahip olma rolü üstlenebileceğine değinilmiştir. Tasarımın süreç gerektirdiği, bu sürecin de çeşitli evrelerden (başlangıç, programlama, tasarlama, uygulama) oluştuğu üzerinde yoğunlaşmıştır. Ayrıca tasarım sürecinin akışına göre söz konusu evrelerin yer değiştirebileceği, bu evrelerin içerisinde yer alan kriterlerin –içerisinde bulunulan duruma bağlı olmak üzere- düzenlenebileceği (eklemeler, çıkarmalar, birleştirmeler gibi) ifade edilmiştir (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 13-39).

“*Tasarım Sürecinde Tasarım Felsefesi*”nde tasarım sürecinin içerisinde başlangıçların ya da oluşumların yüksek önem arz ettiği, bu kapsamda da tasarım felsefesinin ön plana çıktığı izlenimi oluşturulmuştur. Esinlenmenin, tasarım felsefesinin oluşması ve biçimlenmesi bağlamında potansiyel taşıdığı üzerinde durulmuştur. Çeşitli medeniyetlerin, bilim ve teknoloji alanlarının, doğal çevrelerin, hayat tarzlarının ve görüşlerinin, nesnelerin, bireysel-toplumsal anlayışların, dinlerin ve inançların farklı tasarımların oluşumlarına zemin hazırladığı ya da bu noktada insanlar üzerinde fikir meydana getirdiği düşünülmüştür (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 40-53).

“Tasarım Sürecinde Eskiz Kavramı ve Önemi”nde tasarımlarda eskiz (tasarımın ön taslağı) oluşturmaının önemli olduğu üzerinde yoğunlaşmıştır. Eskizlerin iki boyutlu olarak oluşturulabildiği gibi üç boyutlu olarak -örneğin; maketler, modeller, prototipler gibi- da oluşturulabildiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca eskizlerin klasik tarzlarla (kağıt ve kalem kullanmak gibi) ortaya konabildiği gibi modern tarzlarla (çeşitli teknolojilerin kullanılması, bilgisayar destekli tasarım araçlarının değerlendirilmesi gibi) da ortaya konabildiği vurgulanmıştır. Eskizlerde yaratıcılığın ve esinlenmenin önemli olmasının yanı sıra tasarımın odak noktasından uzaklaşmamak ve tasarımın sonuca ulaştırılması bağlamında kolaylık sağlamak adına sınırlamalara bağlı kalmanın önemli olduğunun düşünülmesine yöneltilmiştir. Öznel değerlerin ve öznel olmayan değerlerin (malzemelerin varlığı, özellikleri ve farklı nesnelere ya da oluşumlara uygulanabilirlik durumları) tasarımlarda özellikle de eskiz oluşturma ve şekillendirme evresinde belirleyici ve önemli olduğuna, bu konulara dikkat etmek gerektiğine gönderme yapılmıştır. Buna ek olarak; eskiz oluştururken sahip olunan düşüncelerin eskize tam ve net olarak aktarılmasının ilgili çalışmanın verimliliğini ve etkililiğini artıracak akıllara getirilmiştir. Yine eskiz oluşturulması noktasında farklı düşüncelere takılıp kalmanın ve bu noktada alternatifler ortaya koymamanın ilgili çalışmanın sürecini ve işleyişini zorlaştırdığı hissettirilmiştir. Buna ek olarak; gelecekte gerçekleştirilebilme olasılığı bulunan nesnelere ve oluşumlara (örneğin; paraşüt, uçak, bisiklet, uydu kent gibi) yönelik farklı tasarımcılar tarafından çok önceki zamanlarda ortaya konan eskizlerin bulunduğu ve bunların da sonraki nesillerin yönlendirilmesine yardımcı olduğu fikri zihinlerde canlandırılmıştır (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 54-74).

“Tasarımı Etkileyen Unsurlar ve Tasarımda Yozlaşma”da pazarlama stratejileri, eğitim, tasarımcının yetkinliği, toplumsal psikoloji, genel manada kültür, değerler, normlar ile moda, iletişim imkanları, teknoloji ile gelişmekte olan üretim-tüketim, popüler kültür, teknolojik gelişmeler ve sanayileşme, ekonomik, siyasi ve askeri yapı, toplumsal yapının değişim göstermesi, coğrafya, din, hayat tarzı, adetler, alışkanlıklar gibi unsurların tasarımı etkileyen unsurlar arasında geldiği ileri sürülmüştür. Buna ek olarak; makineleşme, özentili amacı taşıyan ya da amaçsız gerçekleştirilen ya da devrin toplumsal ve teknolojik şartlarına uygun olmayan süslemeler, işlevin geri planda tutulması, yanıltıcı form görünümüne (örneğin; kitaplık görünümünde bulunan kapı, ev görünümünde bulunan elektrik trafosu vb.) sebep olunması, tasarıma konu olacak ürünlerin taklit edilmeye ya da aşırı benzetilmeye çalışması tasarımda yozlaşmanın örnekleri olarak göz önüne serilmiştir (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 75-115).

“Son Söz”de gündelik hayatın farklı alanlarını etkisi altına alan tasarımın, yaratıcılık, özgünlük, inovasyon ve esinlenme odağında güç kazanmakta olan bir unsur olduğu üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte tasarımın bir felsefe anlayışına (tasarım felsefesi) sahip olduğuna dikkat çekilmiştir. Tasarımın farklı evrelerden meydana gelen bir sürecinin bulunduğu, bu sürecin sonucunda da farklı tasarım ürünlerinin ortaya konduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak; tasarımı etkileyen birçok öğenin bulunduğu, bu öğelerin de göz önünde bulundurulması ve buna uygun stratejiler izlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca tasarımda yozlaşmanın, taklit etmeye ya da aşırı benzetmeye çalışma eyleminin yanlış veya hatalı olduğunun altı çizilmiştir (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 116-118).

“Kaynakça”da kitap kapsamında yararlanılan kaynakların beş sayfa uzunluğunda bulunduğu yargısına ulaşılmıştır. Özellikle internet kaynaklarının sayısının çok olması dikkat çekmiştir (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 119-123).

“Yazar Özgeçmişleri”nde yazarların akademisyen olduğu, mimarlık konusunda önemli bilgilerinin bulunduğu ve türlü akademik çalışmalar gerçekleştirdiği görülmüştür (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 124). Bu kısımdan sonra gelen iki sayfanın boş bırakılması dikkat çekmiştir (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 125-126).

Tüm bilgiler ışığında kitabı genel kapsamda ele almanın uygun bulunduğu düşünülmüştür. Kitapta devrik ve eksilteli cümlelerin varlık gösterdiği göze çarpmış, bunun yerine söz konusu cümlelerin kurallı olması ve eksilteli olmaması gerektiği akıllara gelmiştir. Kitabın birtakım anlam ve yazım hataları, paragraf içi ve arası uyum ve geçiş hataları ya da belirsizlikleri, bilgi ibaresi eksikliği (kitapta 78 resim kullanılmış ve bu resimlere resim listesinde yer verildiği görülmüş (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 4-10) ancak kitapta bir tablo kullanılmışken (Demirarslan ve Demirarslan, 2020: 31) bu tablo için tablo listesi oluşturulmamış, bundan dolayı da ilgili tabloya tablo listesi içerisinde yer verilmemiştir. Ayrıca üçüncü bölümün sayfa sayısı içindekiler listesinde sayfa 44'te görülmüş ancak kitap içerisinde de sayfa 54'te görülmüştür. Bu da içindekiler listesinin/bu listenin sayfa sayısı görünümünün en son aşamada güncelleştirilmediğini ya da güncelleştirilemediğini düşündürmüştür. Kitap kapsamında yararlanılan kaynakların sayısının artırılması gerektiği hissedilmiştir. Bu çerçevede özellikle tez ve makale gibi akademik kaynaklara daha fazla başvurulması gerektiği zihinlerde canlandırılmıştır. Buna ek olarak; kitabın birtakım noktalarında bilgi tekrarlarının gerçekleştirildiği, boş sayfaların bırakıldığı göze çarpmıştır. Bunların yanı sıra kitabın olumlu yönleri de belirtmek fayda vardır. Kitabın ön kapak resmi kitabın işlediği konuyla doğrudan doğruya uyumludur. Zira ön kapak resmi bir eskiz görünümü yansıtmaktadır. Kitabın özgünlüğü yüksektir. Kitaptaki bilgiler düşünceyi geliştirme yollarından tanımlama, açıklama, tanık ve örnek gösterme gibi yollara başvurulup geliştirilmeye çalışılmış, bu da kitabın kalitesinin artırılmasına ve anlamının derinleştirilmesine ve güçlendirilmesine olanak sağlamıştır. Kitap içerisinde verilen çok sayıda resim sayesinde de yazılı bilgilerin görsel açıdan desteklenmesine katkıda bulunulmuştur. Ayrıca kitapta bir tablo mevcut olup bu tablo da ilgili kitabın genel açıdan zenginleşmesine ve gelişmesine destek olmuştur.

Özetle kitap olumsuz yönlerinin bulunmasına rağmen genel olarak mimari yönden son derece önem arz eden bir kaynak olarak ön plana çıkmıştır. Hem okuyucuların hem de araştırmacıların bu kaynaktan yararlanmaları önerilmiştir. Zira kitap tasarıma ve tasarım sürecine ilişkin olabildiğince önemli bilgiler barındırmasından dolayı dikkat çekici ve merak giderici niteliktedir. Tasarımın bugün dünya üzerinde pek çok alanda etki sahibi olduğu göz önüne alındığında söz konusu kitabın küresel ölçekte önemli bilgiler kapsama noktasında büyük önem taşıdığının altını çizmek mümkündür. Bütün bu bilgiler yapılan kitap incelemesinin sonucunda açığa çıkmıştır. Açığa çıkan bilgiler de ilgili kitabın tanınması ve tanıtılması açısından önemli zemin oluşturmuştur.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışma için etik kurul izin belgesi almak gerekmemektedir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

Demirarslan, D. ve Demirarslan, O. (2020). *Tasarım ve Tasarım Süreci*. Ankara: İksad Yayınevi.

Kitap Bilgileri:

Bireylerde KABG Cerrahisi Sonrası Bakım Gereksiniminde Bütüncül Yaklaşımın Önemi

The Importance of a Holistic Approach to Care Needs in Individuals After CABG Surgery

Mehmet Ahraz ^{(1), (*)}

ÖZET

Koroner Arter Hastalığı (KAH), küresel ölçekte önemli bir mortalite nedenidir. Tedavisinde etkili bir yöntem olan Koroner Arter Bypass Greft (KABG) cerrahisi, postoperatif dönemde karmaşık bakım gereksinimlerini beraberinde getirir. Bu süreçte bütüncül bakım yaklaşımı, bireyin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ruhsal yönlerini bir arada ele alarak iyileşmeyi hızlandırır ve yaşam kalitesini artırır. Multidisipliner ekip çalışması (hekim, hemşire, fizyoterapist, diyetisyen, psikolog, sosyal hizmet uzmanı) bakımın etkinliğini güçlendirir. Ayrıca, aile ve bakım verenlerin sürece aktif katılımı, taburculuk sonrası bakımın sürekliliği ve bireyin hastalığa uyum süreci için büyük önem taşır.

Anahtar Kelimeler: Bakım, KABG, Bütüncül Yaklaşım.

ABSTRACT

Coronary Artery Disease (CAD) is a significant cause of mortality globally. Coronary Artery Bypass Graft (CABG) surgery, an effective treatment method, brings with it complex postoperative care requirements. A holistic care approach addresses the individual's physical, psychological, social, and spiritual aspects, accelerating recovery and improving quality of life. Multidisciplinary teamwork (physician, nurse, physiotherapist, dietitian, psychologist, social worker) strengthens the effectiveness of care. Furthermore, the active participation of family and caregivers in the process is crucial for continuity of care after discharge and the individual's adaptation to the disease.

Keywords: Care, CABG, Holistic Approach

* Responsible Author/Sorumlu Yazar

¹ Öğr. Gör. Dr.
Kahramanmaraş Sütçü İmam
Üniversitesi, mahraz@ksu.edu.tr,
0000-0001-8241-6664

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim : 13.11.2025

Accepted/Kabul : 12.12.2025

Published/Yayımlama : 30.12.2025

Cited/Atıf:

Ahraz, M. (2025). Bireylerde KABG Cerrahisi Sonrası Bakım Gereksiniminde Bütüncül Yaklaşımın Önemi [Editöre mektup], *Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi (BULSODER)*, 3(2), 85-87

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nın hükmü ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

Sayın Editör,

Günümüzde, kronik hastalıklar içerisinde önemli bir yere sahip olan koroner arter hastalığı (KAH), ölüm ve diğer birçok hastalığa neden olmaktadır. KAH, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemli bir sağlık sorunu olarak küresel ölçekte kardiyovasküler mortalitenin en önemli nedenlerinden biridir (1). KAH'nın tedavisinde cerrahi olmayan yöntemlerde gelişmeler yaşanmasına rağmen, koroner arter bypass greft (KABG) uygulanması en etkili tedavi seçeneği olmaya devam etmektedir (2).

Bu hastalığın tedavisinde uygulanan KABG cerrahisi, yaşam süresini uzatmakla birlikte postoperatif dönemde karmaşık bakım gereksinimlerini de beraberinde getirmektedir. Özellikle bireylerde, eşlik eden kronik hastalıklar, bilişsel değişiklikler ve sosyal destek yetersizlikleri gibi faktörler, bireylerin cerrahi sonrası bakım sürecini olumsuz etkileyebilmektedir (3,4). Bu nedenle, bireylerin KABG cerrahisi sonrası dönemde bütüncül bir bakım yaklaşımı benimsenmesi büyük önem taşımaktadır.

Bütüncül yaklaşım, bireyin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve ruhsal yönleriyle bir bütün olarak değerlendirilmesini kapsar (5). Yalnızca cerrahi iyileşmeye odaklanmak yerine, bireyin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ruhsal gereksinimlerinin bir arada değerlendirilmesini içerir. Bu yaklaşım, bireylerin postoperatif dönemde karşılaştıkları komplikasyonların azaltılmasına ve yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlar. Ayrıca, komplikasyonların erken fark edilmesini, iyileşme sürecinin hızlanmasını ve hastalığa uyum sürecine katkı sağlar (6).

Cerrahi sonrası dönemde doktor, hemşire, fizyoterapist, diyetisyen, psikolog ve sosyal hizmet uzmanı gibi profesyonellerin iş birliği içinde çalışması, sürecin etkinliğini belirleyen temel unsurdur. Eşgüdüm içinde çalışıldığı multidisipliner ekip yaklaşımı, birey merkezli bakımın etkinliğini artırmaktadır (7).

Hemşireler, bu hasta bakımının merkezinde yer alır. Hastane sürecinde ve taburculuk sonrası; Ağrı kontrolü, yara bakımı, vital bulguların izlenmesi, mobilizasyonun desteklenmesi, deliryum ve depresyon gibi durumların erken tanınması yaparak oluşacak komplikasyonları yönetir ve önler. Bunun yanında, hasta ve ailesinin eğitimi, duygusal destek ve öz bakım yeterliliğinin güçlendirilmesi, bütüncül bakımın sürdürülebilirliğini sağlar. (8,9). Fizyoterapistler, cerrahi sonrası erken dönemde solunum/pulmoner egzersizler, fiziksel egzersiz yönetimi, hareket ve yürüme yönetimi ve geç dönemde mobilizasyon yönetimi, oluşabilecek komplikasyonların (derin ven trombozu) önlenmesine katkı sunar (10). Diyetisyenler, beslenme dengesinin sağlanması, metabolik iyileşmenin desteklenmesi ve yara iyileşmesinin hızlandırılmasında önemli rol oynar. Günlük alması gereken enerji ve kalori hesaplaması yaparak günlük diyet listesi oluşturur (11). Psikologlar, cerrahi sonrası anksiyete ve uyum sorunlarının yönetimini sağlar. Oluşabilecek psikolojik sorunları yönetir (12,13). Sosyal hizmet uzmanları ise taburculuk sonrası sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve bakım sürekliliğinin sağlanmasında aktif olarak yer alır (14).

Bakım veren kişi (Aile bireyi), bu sürecin önemli bir parçası da aile ve bakım veren kişilerdir. Bütüncül hasta bakımının uygulanabilmesi için hastaların yanı sıra yakınlarının gereksinimlerinin de bilinmesi gerekmektedir (15). Bireyin taburculuk sonrası bakımının sürekliliği ve etkinliği, büyük ölçüde onların bilgi, farkındalık ve motivasyon düzeyine bağlıdır. Aile bireylerinin sağlık uzmanlarınca eğitimle desteklenmesi, bakım süreçlerine aktif olarak dahil edilmeleri, hastalığa uyum sürecine katkı sağlayarak iyileşmeyi hızlandırır (16). Ayrıca, bakım veren kişilerin de fiziksel ve duygusal tükenmişliklerinin önlenmesi için psikososyal destek sağlanması, bütüncül bakımın bir gereğidir (17). Ayrıca, bireyin taburculuk sonrası ev ortamına geçişinde, aile katılımını ve kendi bakımına yönelik farkındalığını artırmak, yeniden hastaneye yatış oranlarını azaltarak hastalığa uyum ve iyileşme sürecini hızlandırır (18,19).

Sonuç olarak, KABG cerrahisi sonrası dönemde bireylerin bakım gereksinimleri çok yönlüdür ve tek bir disiplinin sınırlarını aşmaktadır. Bu nedenle, bütüncül bir bakım yaklaşım cerrahi iyileşmenin yanı sıra bireyin/ailenin psikososyal uyumunu ve yaşam kalitesini artırmada kilit rol oynamaktadır. Bu mektubun sağlık profesyonellerinin bu anlayışla iş birliği içinde çalışması, hem klinik sonuçları iyileştirecek hem de sağlık hizmetlerinin sosyal niteliğini güçlendirmesine katkıda bulunmasını umuyoruz.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışma için etik kurul izin belgesi almak gerekmemektedir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Aydın, A., Gürsoy, A. (2019). The Care Needs And Care Dependency Of Coronary Artery Bypass Graft (Cabg) Patients After Hospital Discharge. *Hemşirelikte Eğitim Araştırma Dergisi.*, 16(1), 8-14.
- Dikmen, B. T., Van Giersbergen, M. Y. (2021). Koroner Arter Bypass Greft Ameliyatı Geçiren Hastaların Evde Bakım Gereksinimleri. *Gevher Nesibe Journal Of Medical And Health Sciences*, 6(13), 68-73.
- Yoltay, H. E., Korkmaz, F. D. (2021). Kalp Cerrahisinde Kırılgan Hasta Ve Hemşirelik Bakımı. *Institute Of Health Sciences Journal*, 6(2), 82-92.
- Collins, D., Goldberg, S. (2020). Koroner Arter Bypass Ameliyatı Sonrası Hastanın Bakımı. *Kardiyoloji Dergisi*, 28 (1), 26-35.
- Bayındır, S. K., Biçer, S. (2019). Holistik Hemşirelik Bakımı. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 25-29.
- Armentano, R., Kun, L. (2014). Yaşlı Yetişkinlerin Takibinde Multidisipliner, Bütünsel Ve Hastaya Özgü Yaklaşım. *Sağlık Ve Teknoloji*.
- Paşalıyev, M. (2025). Koroner Arter Bypass Greft Cerrahisi Geçiren Hastalarda Preoperatif Ve Postoperatif Kardiyak Rehabilitasyonun Etkilerinin İncelenmesi (Master's Thesis, İstanbul Atlas Üniversitesi).
- Jelinek, H. F., Huang, Z. Q., Khandoker, A. H., ve diğerleri (2013). Cardiac Rehabilitation Outcomes Following A 6-Week Program Of Pci And Cabg Patients. *Frontiers In Physiology*, 4, 302.
- Hansen, D., Dendale, P., Leenders, M., ve diğerleri (2009). Reduction Of Cardiovascular Event Rate: Different Effects Of Cardiac Rehabilitation In Cabg And Pci Patients. *Acta Cardiologica*, 64(5), 639-644.
- Subaşı, F. (2018). Koruyucu Rehabilitasyon Ve Fizyoterapist. *Türkiye Klinikleri Physiotherapy And Rehabilitation-Special Topics*, 4(3), 14-18.
- Sazak, Y., Kanadlı, K. A., Olgun, N. (2021). Kardiyak Rehabilitasyon Ekip Çalışmasında Hemşirenin Rol Ve Sorumlulukları. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 24(3), 217-226.
- Uysal, H. (2016). Kalp Hastalarının Rehabilitasyonunda Psikososyal Yaklaşım. *Türkiye Klinikleri Journal Of Nursing Sciences*, 8(3), 257-270.
- Ersoy, H., Kılıç, M. (2020). Postoperatif Dönemde Yaşlı Bireylerde Bütüncül Bakım Yaklaşımları. *Turkish Journal Of Geriatric Health*, 24(3), 155–162.
- Emre, Ö., Tuna, A. (2021). Koroner Arter Bypass Greft Ameliyatı Geçiren Hastaların Taburculuk Sonrası Telefon İle İzlenmesinin Bakım Sonuçlarına Etkisi. *Paramedik Ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(1), 44-53.
- Koyuncu, A., Eti Aslan, F., Yava, A., ve diğerleri (2016). Kalp Damar Cerrahisi Yoğun Bakım Ünitesinde Tedavi Gören Terminal Dönemdeki Hastaların Yakınlarının Hasta Ziyaretinden Beklentileri., *Türk Göğüs Kalp Damar Cerrahi Dergisi* 2016;24(1):68-75.
- Yıldız, H., Karakahya, R. (2022). Kalp Hastalarına Bakım Veren Aile Üyelerinin Sorunları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 2(1), 30-43.
- Egici, M. T., Can, M. K., Toprak, D.,ve diğerleri. (2019). Palyatif Bakım Merkezlerinde Tedavi Gören Hastalara Bakım Veren Bireylerin Bakım Yükleri ve Tükenmişlik Durumları. *JAREN* 2019;5(2):123-131.
- Tunç, M., Şahutoğlu, C., Karaca, N., ve diğerleri., (2018). Erişkin Açık Kalp Cerrahisi Sonrası Yoğun Bakım Yatış Süresinde Uzama İle İlişkili Risk Faktörleri. *Türk J Anaesthesiol Reanim*, 46(4), 283-291.
- Koçaşlı, S., Kanan, N. (2020). Açık kalp cerrahisi sonrası hastaların fiziksel ve psikososyal iyileşme durumları. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 146-158.

İkinisan Gazetesinde Van'ın Gündelik Sorunları (1960-1970)

Daily Issues in Van in the İkinisan Newspaper (1960-1970)

Alpaslan ERGÜÇ^{(1), (*)}, Metin EREN⁽²⁾

ÖZET

Türkiye'de Türkçe yerel basının ortaya çıkıp gelişmesi on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra mümkün olmuştur. Yerel basın, modernleşmenin yerele taşınmasında etkili bir fail olmuştur. İkinisan gazetesi 21 Ekim 1957 yılında yayın hayatına başlamış ve 2013 yılında ise yayın hayatı sonlanmıştır. İkinisan gazetesi Van yerel basınının önemli parçası olmuştur. Uzun bir süre ulusal ve yerel düzeyde haber ve yorumların yer aldığı gazete, Van politik ve entelektüel ortamına katkı sunmuştur. Bu makalede, Van'da yayınlanan İkinisan gazetesinin 1960-1970 yılları arasını kapsayan dönemine ait yerel haberler incelenmiştir. Araştırmaya konu edilen dönemin gündelik sorunlarının basına yansımaları incelenmiştir. Böylece yerel basının bir şehrin gündelik hayatını yansıtmaya, sorunları belirleyip ortaya koymaya ve çözümüne katkı sağlama şekilleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu makalede, ilgilenilen dönemle ilgili sorunlar ulaşım, ısınma, asayiş, şehir aydınlatması ve gıda başlıkları altında incelenmiştir. İncelemede, gazete haberlerine ait metinler esas alınmıştır. Haberlerin içeriklerine ilişkin betimsel tasvir yapılmış ve kısa değerlendirmelerde bulunulmuştur. İlgili dönemi kapsayan tüm haberler makale metninde verilmek yerine olay çeşitliliğine uygun haberler seçilmiştir. Osmanlı'dan günümüze uzanan modernleşme sürecinin bir ürünü olan yerel basının Türkiye'deki tarihinin bir örneği olarak İkinisan gazetesi ve benzerleri etrafında yapılacak çalışmalar yakın dönem Türkiye tarihinin de daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gazete, Yerel, Gündelik Hayat, Van, İkinisan

ABSTRACT

The emergence and development of the Turkish local press in Turkey became possible after the second half of the nineteenth century. The local press has been an effective agent in bringing modernization to the local level. The İkinisan newspaper began publication on October 21, 1957, and ceased publication in 2013. The İkinisan newspaper has been an important part of the local press in Van. For a long time, the newspaper, which featured national and local news and commentary, contributed to the political and intellectual environment of Van. This article examines local news from the period between 1960 and 1970 covered by the İkinisan newspaper published in Van. The reflection of the daily issues of the period under study in the press is examined. Thus, the ways in which the local press reflects the daily life of a city, identifies and highlights problems, and contributes to their solution are examined. Thus, attempts were made to understand the ways in which the local press reflects the daily life of a city, identifies and highlights problems, and contributes to their solution. In this article, issues related to the period of interest were examined under the headings of transportation, heating, public safety, city lighting, and food. The analysis was based on the texts of the newspaper articles. A descriptive portrayal of the content of the news items was made, and brief evaluations were provided. Instead of including all news items covering the relevant period in the article text, news items appropriate to the variety of events were selected. Studies focusing on the İkinisan newspaper and similar publications, which exemplify the history of local press in Turkey as a product of the modernization process stretching from the Ottoman era to the present day, will enable a better understanding of recent Turkish history.

Keywords: Newspaper, Local, Daily Life, Van, İkinisan

* Responsible Author/Sorumlu yazar

¹ Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, VAN, alpaslan199465@gmail.com, 0009-0003-9227-2408

² Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, metineren@yyu.edu.tr 0000-0003-3576-6076

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim :09.12.2025
Accepted/Kabul :19.12.2025
Published/Yayınlama :30.12.2025

Cited/Atıf:

Ergüç, A. & Eren, M. (2025). İkinisan Gazetesinde Van'ın Gündelik Sorunları (1960-1970), *Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi* (BULSODER), 3(2),105-116

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nın hükmü ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

GİRİŞ

Türkçe gazete yayıncılığının Osmanlı Devleti'nden günümüze uzanan tarihi iki asra yaklaşmaktadır. Türkiye'de 1831 yılında resmî gazete olarak yayına başlayan *Takvîm-i Vekâyî*'den bugüne uzun bir basın deneyimi vardır. Ulusal çapta yayın yapan gazetelerin yanında yerel düzeyde yayın yapan gazeteler de on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirmiştir. Ergin Sarı, yerel gazetelerin yayın hayatına başlama süreci ile Osmanlı idari düzenlemeleri arasındaki geçişliliğe dikkat çeker. Sarı'nın değerlendirmesine göre "*Vilayet Gazeteleri* 1860'lı yılların ortasında Osmanlı taşrasındaki yeni idari yapılanma ile ortaya çıkmıştır." (2023: 81). Abdulaziz Kardaş'ın vilayet gazeteleri ile ilgili değerlendirmesi bu gazetelerin etkilerini gösterir: "Vilayet gazeteleri Anadolu basını ile yerel basına öncülük ve rehberlik etmişlerdi. Vilayet gazeteleri yoluyla birçok yörede ilk kez süreli yayın çıkarılmıştı. Gazetelerin basıldıkları matbaalar, kamu işlerinin yanı sıra özel kesimin işlerine de açık tutulmuş, böylece yerel basının başlaması ve saygınlık kazanması yolunda önemli bir adım atılmıştı." (2013: 1191).

Van'da da yerel basınla ilgili teşebbüsler 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlamıştır. Van'da yerel basın kapsamında değerlendirilebilecek ilk gazete Mıgırdıç Hrimyan tarafından çıkarılan ve 1858 yılında yayın hayatına başlayan *Van Kartalı* (*Ardzi Vaspurakan*) adlı gazetedir (Öğün, 2001: 591'den akt. Boran, 2018: 23). Türkçe ilk gazete ise 1892 yılında haftalık dört sayfa olarak vilayet gazetesi olarak çıkan *Van* gazetesidir (Kardaş, 2013: 1192).¹ Kardaş'ın incelemesine göre (2013), 1908-1915 yılları arasında *İttihad*, *Mebde-i Feyz* isimli gazetelerin çıkarılmasına teşebbüs edilmişse de bu gazetelerin çıkıp çıkmadığına dair kesin bir bilgi yoktur. 1914 yılında Van Valisi Tahsin Paşa'nın girişimleriyle *Çaldıran Gazetesi* ismiyle bir gazete yayın hayatına başlamıştır (113-1198). Cumhuriyet döneminde Van'da çıkan ilk gazete 1937 yılında yayın hayatına başlayan *Yeni Yurd Van* gazetesidir. (Boran, 2018: 25). 1948 yılında ise İlyas Kitapçı tarafından *Yeni Yurd* ve *Van* gazetelerinin bir devamı olarak *Vansesi* gazetesini çıkarmaya başlamıştır (İşler, 2013: 15-1). *İkinisan* gazetesinden önce yayın hayatına başlayan diğer bir gazete ise 1953 yılında yayın hayatına başlayan *Van Postası* gazetesidir (Aykaç, 2021: 21). Fikret Akyol tarafından yayınlanan *Halk Postası* gazetesidir *İkinisan* gazetesinden sonra yayın hayatına başlamış ve kısa bir yayın hayatı olmuştur. *Halk Postası* gazetesini 4 Ocak 1963 tarihinde yayın hayatına başlamıştır (Aydın, 2025: 83). *Halk Postası* gazetesinden sonra 1962'de *Van Ekspres* ve *Kurtuluş* gazeteleri çıkmıştır (Uman, 2014: 12). Bu gazeteler uzun ömürlü olamamış kısa bir süre sonra kapanmışlardır.

Yerel basın incelemeleri; belli bir tarih aralığındaki yerel bilginin incelenmesini mümkün kıldığı gibi küresel ve ulusal düzeydeki birey, toplum, kültür, siyaset, değişim olgularının yereldeki algılanışını, etkilerini gözleme ve anlama olanağı sunar. Tarih incelemelerinin demokratikleşmesini sağlayan incelemeler arasında sözlü tarih ve yerel basın incelemeleri yer almaktadır. Yerel basın, şehir tarihi incelemelerinin de önemli kaynaklarından. Yerel basın incelemeleri arttıkça şehir, insan, mekân, kurum etkileşimlerinin aldığı biçimler, değişim ve dönüşümler daha açık anlaşılabilir.

Van'ın Cumhuriyet dönemi boyunca nasıl bir halk yaşamına sahip olduğunu anlamak için yerel basın incelemelerini artırmak gerekmektedir. Bu gazetelerden biri olan ve basın yaşamında 56 yıl gibi uzun bir süre var olan *İkinisan* gazetesini de bu bağlamda dikkatle incelenmelidir. *İkinisan* gazetesini 21 Ekim 1957 tarihinde Van'da yayımlanmaya başlamış ve uzun yıllar Van yerel basınının bir parçası olmuş bir gazetedir. Gazetenin sahibi

¹ Van gazetesinin yayın hayatına başlama süreci ile ilgili Ergin Sarı, Veysel Battal, Ömer Alanka'nın makalesine göre ise (2022) gazetenin ilk sayısı 4 Aralık 1893 tarihinde yayınlanmıştır.

Fahrettin Başbüyük ve yazı işleri müdürü Nevzat Amiklioğlu'dur (İkinisan, 1957: S.1, s.1). Van yerel basını üzerine geniş incelemeleri bulunan Ergin Sarı, gazetenin jenerik kısmı ile ilgili şu bilgileri verir:

"İkinisan Matbaası'nda basılan gazete logosunun altında 'Millî Şahlanışımızın İfadesidir' ve 'Günlük Siyasi Tarafsız Gazete' sloganları yer almıştır. Logonun sol tarafında ise Mehmet Akif Ersoy'a ait 'Ulvi gayelere müteveccih bulunan emekler, hicrana uğrasa da hüsrana uğramaz' sözü yer almıştır. Tabloid boyutlarda ve haftada altı gün okuyucusu ile buluşan gazete bazı günler iki, bazı günler ise dört sayfa basılmıştır." (2023: 296).

Gazete adını Van'ın 1. Dünya Savaşı yıllarında Rus-Ermeni işgali altında kaldığı bir dönemin ardından düşman işgalinden kurtulduğu 2 Nisan 1918 tarihinden almaktadır (Ergüç, 2023:16). Gazetenin amaç ve hedefleri hakkında ilk sayısında "Birinci Gün" başlıklı ve *İkinisan* imzalı şu değerlendirmeler yer almıştır:

"Biz şimdiden okuyucularımıza taahhüt edelim ki, imkânlarımızın çerçevesi içinde, mümkün her gayreti ve cesareti göstermek suretiyle çalışacak, yazacak; tarihiyle, ahlâkiyle, her türlü maddî ve mânevî cephesiyle Van'ı topyekûn temsil edeceğiz. Millî şahlanışımızın ve kurtuluşumuzun ifadesi olarak tarihimizde tecelli eden İKİNİSAN ismine lâayık olacak, bu ismi ve bu mânâyı vatan sathına teşmil edecek ve yaşatacağız. (...) Gayret bizden, himmet okuyucularımızdan ve tevfik Allah'tandır. İKİNİSAN." (İkinisan, 1957 S.1: 1).

Bu ifadeler, gazetenin yerelin tarihi bağlamından güç alarak ulusal düzeye ulaşmaya çalışan yönünü açık bir şekilde belirtir. Ergin Sarı'nın geniş bir şekilde incelediği *İkinisan* gazetesinin yayın politikasının temel fikir çerçevesi muhafazakârlık ve milliyetçilik ekseninde oluşmuştur (Sarı, 2023: 297-312). *İkinisan* gazetesinin kendi matbaasında basılan gazete 2000 yılının Eylül ayından itibaren *Şark Yıldızı Gazetesi* ile Şark Yıldızı Ofset Baskı Tesisleri'nde basılmıştır (Ergüç, 2023: 16). Uzun bir yayın hayatı geçiren *İkinisan* gazetesi 2013 yılında yayın hayatına son vermiştir (Sarı, 2023: 312).

Bu makaleye konu çalışmada *İkinisan* gazetesinin 1960-1970 yıllarını kapsayan sayılarının tamamı incelenmiş, araştırma alt başlıkları ile ilgili bütün haber ve yorumlar taranmış olup bu makale metninde farklı haber ve yorumlara esas odak haberler incelenmiştir. İlgili haberler *İkinisan* gazetesinden doğrudan alınmak yerine bu yayını inceleyen lisansüstü çalışmada atıfla verilmiştir. Seçilen alt başlıkla ilgili bütün haberler, sayılarının fazlalığı nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır. Haberler, temsil etmek hedefine göre seçilmiştir. İncelenen haber metinlerinin içerikleri kısaca betimlenmiştir. Betimlenen olgular kendi bağlamlarında yorumlanmıştır. Bu tarz bir analiz yoluyla Van'ın yerel tarihinin basın aracılığıyla ortaya konulmasına dönük bir bilgi birikimine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1. İKİNİSAN GAZETESİNDE VAN VE ÇEVRESİNDE ULAŞIM SORUNU

Türkiye, Cumhuriyet tarihi boyunca kır toplumundan sanayi ve hizmet sektörlerinin yoğun olduğu şehir toplumuna geçiş sürecini yaşamıştır. Bu nedenle de köyden kente göç Cumhuriyet dönemi boyunca azalmadan sürmüştür. Bu göçler, şehirlerin sürekli bir altyapı ihtiyacı ile baş başa kalmasına yol açmıştır. Van da bu akışın dışında kalmamıştır. Van basın tarihi ile ilgili tamamlar ulaşım ile ilgili sorunlar ve ilerlemeler tarihidir ve bu durum günümüzde de değişmemiştir (URL 1). Adem Tayan, Van basınının belli bir dönemine dair incelemesinde (2019) ulaşım ile ilgili gelişmeleri ve mevcut sorunları birlikte vermiştir (40-42). Vansesi gazetesinde 1950'li yılların ortalarında şehir içi yolların bozukluğu ile ilgili haberler yer almıştır (İşler, 2013:43). Aykaç'ın Van Postası gazetesi incelemesinde de yolların bakımsızlığı ile ilgili haberler vardır (2021: 55).

İkinisan gazetesinde en sık yer alan ulaşım haberleri yol ve köprülerin bozukluğu veya hava koşulları nedeniyle bu yapıların harap olmasıyla ilgili haberlerdir. Bu bozukluklar ulaşımı aksatmakta veya ulaşımın kesilmesine neden olmaktadır. 7 Mayıs 1960 tarihli habere göre Akköprü mahallesindeki dere üzerindeki köprünün coşkun akan sular nedeniyle çöktüğü ve köprü üzerinde gidiş ve gelişlerin tehlike arz ettiği belirtilmiştir. (Ergüç, 2023: 26). 17 Mayıs 1960 tarihli haberde yukarıda verilen haberin devamı olarak yıkılmak üzere olan köprünün tamiri için emir verildiği ve köprünün onarımına başlandığı haberine yer verilmiştir (Ergüç, 2023: 26).

Ulaşım sorunu başlığı altında değerlendirebileceğimiz haber başlıklarından biri bozuk yollar ve bu yollardan kaynaklanan sorunlarla ilgili haberlerdir. 16 Mayıs 1960 tarihli haberde Eminpaşa Mahallesinin bozuk yolları nedeniyle otobüs seferlerinin normal şekilde yapılamadığı haberi verilir (Ergüç, 2023: 27). Bu başlık altında verilen diğer bir haber ise “Sihke-Çoravanis yolu çok bozuk” (Ergüç, 2023: 26) şeklindedir. 4 Ocak 1962 tarihli haberde ise Yukarı ve Aşağı Norşin Mahallelerinin çamurdan geçilemediği ve yolların bozukluğu ve çamur nedeniyle sıkıntılar yaşandığını belirtilmektedir (Ergüç, 2023: 27). 31 Aralık 1962 tarihli haberde ise merkez ilçeye bağlı Mollakasım köyü yollarının bozukluğu nedeniyle motorlu araçların sıkıntı yaşadığı belirtilmektedir (Ergüç, 2023: 28). Aynı nüshada ulaşım ile ilgili yer alan bir başka haberde ise Ablaganis köprüsünün ulaşım bakımından tehlike gösterdiği ve bir süre önce gerçekleşen bir trafik kazasında köprüden yuvarlanan bir aracın içindeki bir kişi ölürken bir kişinin de yaralandığı belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 28). 15 Ocak 1963 tarihli gazete haberinde şehirde baharla birlikte yol onarımlarına ağırlık verildiği, bununla birlikte “Tarihi erek caddesi”nin onarım kapsamı dışında tutulduğu belirtilmiştir. Haberde muhacirlikten beri yolun dokunulmadan durduğu belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 28). “Sahibi olmayan yol.” başlıklı 16 Ocak 1963 tarihli haberde ise Erciş’ten Örene köprüsüne kadar olan iki kilometrelik yolun bozuk ve çamur içinde olduğu belirtilmiştir. (Ergüç, 2023: 28). 17 Eylül 1964 tarihli haberde ise “Kasrik-Şahmanis” yolunun bozuk olmasının kömür nakliyatını güçleştirdiği ve bu durumun sık sık basında yer aldığı değerlendirilmesinde bulunulmuştur (Ergüç, 2023: 29).

Ulaşım sorunları ile ilgili haberlerin bir kısmı ise hava koşulları nedeniyle yolların kapanması veya bozulması ile ilgili haberlerdir. Bu haberlerin önemli bir kısmı Van merkez ile ilgili olmaktan ziyade Van’ın ilçeleri ve komşu illerle bağlantıyı sağlayan yollarla ilgilidir.

Erciş karayolunun karların erimesi nedeniyle su menfezlerinin tahrip olduğunu ve yolun uzun süre geçişlere kapalı olduğu, Erciş yönünden gelen yirmi kadar aracın suyu geçemediği için bekledikleri haberine yer verilmiştir (Ergüç, 2023: 29). 18 Nisan 1963 tarihli haberde ise yağmur nedeniyle Van-Hakkâri yolunun kısmen harap olduğu ve yolun ulaşımına kapandığı haberi verilmiştir (Ergüç, 2023: 29). 10 Mart 1964 tarihli haberde son yağışlar ve karların erimesi nedeniyle ara sokakların çamurdan geçilmediği, Hafiziye ve Barutçu mahallelerini içine alan bölgenin bataklık haline geldiği bilgisi verilmiştir (Ergüç, 2023: 29). 11 Mart 1964 tarihli haberde Adilcevaz-Erciş yolunun kar nedeniyle kapanmış olduğu belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 30). 27 Mart 1964 tarihli haberde ise “Erciş-Adilcevaz” yolunun sel nedeniyle trafiğe kapalı olduğu, tahrip olan yol ve köprünün onarımına henüz başlanmadığı haberi yer almıştır (Ergüç, 2023: 30). *İkinisan* gazetesindeki havayolu ile ulaşım ile ilgili ilk haber 12 Ocak 1965 tarihli habere aittir. “Uçak seferleri yapılamıyor. Bölgemize yağın kar dolayısıyla geçen Çarşamba gününden itibaren şehrimize uçak seferleri yapılamamıştır. Hava muhalefeti uçak seferlerini aksattığı gibi, kar ve fırtına da uçak karayolu nakliyatını sekteye uğratmıştır, bu arada posta seferlerinin de normal yapılmasını güçleştirmiştir. Kış durumu bir süre şehirlerarası telefon konuşmalarını da sekteye uğratmıştır.” (Ergüç, 2023: 31). 12 Ocak 1965 tarihli haberde hava koşullarının aynı zamanda karayolu nakliyatını, posta seferlerini güçleştirdiği bilgisi verilmiştir (Ergüç, 2023: 31). 15 Ocak 1965 tarihli gazete haberinde kar yağışı nedeniyle “Erciş-Van”

arasının kapalı olduğunu, köy ve ilçe yollarının da kapalı olduğuna değinilmiştir. Kapalı yollar nedeniyle Antep, Adana ve Mersin'e gidecek kamyonların seferlerinin aksadığı bilgisi verilmiştir (Ergüç, 2023: 31). 19 Ocak 1965 tarihli haberde ise kapalı ilçe yollarının açılması için karayolları ekiplerinin çalışmaya devam ettiği belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 31). 1 Şubat 1965 tarihine ait haberde ise Barutçu, Hafiziye ve Gölbaşı mahalle sakinleri üç mahallenin camiye gidiş geliş yolu olan Hafiziye Sokağının kar yüzünden kapalı olduğunu ve bu nedenle sıkıntı olduğunu belirtmişlerdir (Ergüç, 2023: 32). 25 Şubat 1965 tarihli haber metninde, Sıhke yolunun kar nedeniyle kapalı olduğu ve köylere çeşitli gıda maddeleri götüren araçların kar nedeniyle yolda kaldıkları (Ergüç, 2023: 32) belirtilmiştir. 26 Temmuz 1966 tarihli haber metnine göre İskele Caddesi yolunun açılması için yapılan inşaatın ilerlememesi nedeniyle inşaatın yarım kaldığı ve o mahaldeki insanların yaşamının olumsuz etkilendiği (Ergüç, 2023: 32) dile getirilmiştir. 27 Şubat 1967 tarihli haberde ise Tımar nahiyesine bağlı birçok köy yolunun kar nedeniyle kapalı olduğu bu nedenle halkın ihtiyaçlarını karşılamada sıkıntı içinde olduğu, köylülerin hastalarını merkeze getiremedikleri (Ergüç, 2023: 32) dile getirilmiştir. 13 Kasım 1969 tarihli diğer bir haberde tren yolu inşaatı nedeniyle Akköprü Mahallesi'nin şehirle bağlantısının kesilmek üzere olduğu (Ergüç, 2023: 33) belirtilmiştir. 3 Ağustos 1970 tarihli bir haberde ise şehirde yapılan asfaltlama çalışmalarının olumlu karşılandığı ifade edilmekte bununla birlikte Hastane Sokağı gibi şehrin işlek bir noktasının asfaltlanmaması ilgililerin dikkatine sunulmaktadır (Ergüç, 2023: 33).

Ulaşım ile ilgili gazetede dile getirilen sorunlardan biri de ulaşım ücretleri ile ilgilidir. 6 Aralık 1961 sayılı gazetede İskele köylüleri otobüs seferlerinde daha ucuz tarife istemektedirler (Ergüç, 2023: 27).

İkinisan gazetesinde yer alan ulaşım haberleri merkezinde bir değerlendirme yapıldığında 1960-1970 yılları arasında Van ve çevresinde ulaşım imkânlarının çeşitli açılardan oldukça kısıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu kısıtlılıkların bir kısmı şehir içi ve şehirler arası yolların yetersiz olması, mevcut yol ve köprülerin çeşitli nedenlerle bozulmasından kaynaklanmaktadır. Yolların bozulmasının en önemli nedeni hava koşullarıdır. Buna bağlı olarak da yol yapım usullerinin yeterince gelişmediği, yol altyapılarının ve yol yapım malzemelerinin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

2.İKİNİSAN GAZETESİ HABERLERİNE GÖRE VAN'DA ISINMA SORUNLARI

Van, coğrafi özellikleri itibarıyla orman örtüsü zayıf, kömür madeni sınırlıdır. Bu nedenle de ısınma da sürekli şehir dışından gelen kaynaklara bağımlı olmuştur. Van Postası gazetesinin 1950'li yıllardaki haberlerinde odun sıkıntısına değinilir (Aykaç, 2021: 61). Bu makalenin konusunu teşkil eden 1960-1970 tarih aralığından sonraki dönem basınında da bu mesele gündeme gelmiştir. 1976 yılına ait bir haberde ise belediye başkanının yakacak sorununu çözmek üzere Ankara'ya gideceğine yer verilmiştir (Tayan, 2019: 75, 76, 77). Bu haberler ısınma ile ilgili kaynak sorununun bir süreklilik gösterdiğine dair açık verilerdir.

İkinisan gazetesinde ısınma sorunları ile ilgili haberler birkaç alt başlığa ayrılabilir: İlk grup haberler özellikle okullarda sobaların yakılmamasının yol açtığı sorunlara ilişkindir. Bu haberler aracılığıyla kamuoyu bilgilendirilirken aynı zamanda yetkili isimlere duyurulması ve sorunun çözülmesi amaçlanmıştır. 22 Kasım 1960 tarihli haberde lisede sobaların yanmadığı ve öğrencilerin bu nedenle dersleri takip edemedikleri ve hastalandıklarına yer verilmiştir (Ergüç, 2023: 35). 4 Ocak 1962 tarihli habere göre bazı ilkokullarda sobalar yakılmamıştır. Kışın en şiddetli zamanında sobaların yanmamasının

çocukların sağlığını olumsuz etkileyeceği belirtilerek ilgililerin dikkati çekilir (Ergüç, 2023: 37).

Isınma sorununa bağlı haberlerin ikinci grubunu ısınmada kullanılan kömür ve odunun temininde yaşanan sıkıntılar ve bu ürünlerin fiyatları ile ilgili haberler oluşturmaktadır. *İkinisan* gazetesinde 13 Eylül 1961 tarihinde yayınlanan haberde kışın yaklaşmasına karşın şehirde odun kıtlığı yaşandığı, Van'a gelen odunların temin edildiği Bitlis Orman İşletmesinin şehir dışına odun gönderilmesini yasaklamasından kaynaklı sorunun giderilmesi için belediye başkanlığının herhangi bir çaba içinde olup olmadığının bilinmediği bilgisi verilerek ilgililerin konuya dikkatleri çekilmeye çalışılmıştır (Ergüç, 2023: 36). Bu haberin devamı olan 30 Eylül 1961 tarihli haberde ise belediyenin bir odun müteahhiti ile anlaşarak bin ton odun alımının sağlandığı ve ilk parti odunun İskele'ye gün içinde geleceği bilgisi verilmektedir (Ergüç, 2023: 36).

1 Ağustos 1964 tarihli gazete haberinde Erciş'te "Zeylan deresindeki" linyit kömür madeninin Mehmet Seyit Nur isimli bir girişimci tarafından faaliyete geçirildiği ve bu madenin devreye alınması ile kömür fiyatlarının ucuzlayacağı belirtilmektedir (Ergüç, 2023: 37). 26 Ağustos 1964 tarihli haberde halkın ihtiyacını karşılamak üzere "600 satır odun" alındığını ve odunların "Erek" gemisiyle geldiğini ve "Yeni Hayvan Pazarı"nda 158 liradan satışa sunulduğu haberini verir (Ergüç, 2023:37-38). Bu haber, mal taşımacılığında göl üzerindeki gemilerin aktif olarak kullanıldığını göstermektedir. 12 Ekim 1964 tarihli haberde şehirdeki odun temini ile ilgili sıkıntının devam ettiği belirtilir. Bu sıkıntının nedeninin organizasyon sıkıntısı olduğu ve bazı vatandaşların bahçelerindeki ağaçları kestikleri belirtilir (Ergüç, 2023: 38). 9 Ekim 1965 tarihli bir haberde ise ilgili şirketin kömürleri eksik tırtığı şikâyeti iletilir (Ergüç, 2023: 38). 27 Eylül 1966 tarihli haberde şehirde odun ve kömür sıkıntısı yaşanmakta olduğu ve resmi dairelerin ihtiyacı karşılandıktan sonra halkın ihtiyacının karşılanacağı bilgisi verilir (Ergüç, 2023: 38). Aynı yılın 8 Kasım'ında yayınlanan haberde Şahmanis bölgesinden tedarik edilen kömürlerin şehre iletilmesinde sorunlar yaşandığı belirtilir (Ergüç, 2023: 38). 17 Şubat 1967 tarihli *İkinisan* gazetesinde odun kıtlığı ve fiyatların aşırı artışı ile ilgili bir habere yer verilmiştir (Ergüç, 2023: 39). 31 Ekim 1966 tarihli gazetede Şahmanis yolu kapandığı için kömür nakliyatının yapılamadığı bilgisi verilir (Ergüç, 2023:S. 40). 2 Kasım 1967 tarihli yolların bozuk olması nedeniyle kömür ocaklarındaki üretimin durduğu belirtilir (Ergüç, 2023: 40). 6 Kasım 1968 tarihli haberde ise 250 ailenin linyit kömürü verilemediği için paralarının iade edildiği haberine yer verilmiştir (Ergüç, 2023: 40).

İkinisan gazetesindeki ısınma sorunları kaynaklı haberler incelendiğinde doğal olarak kış koşullarının kentteki yaşam üzerinde etkili olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Kış koşulları kaynaklı sorunların nedenleri arasında rasyonel bürokratik bir düzenin etkili bir şekilde kurulamamasıdır. Yakıt olacak odun ve kömürün zamanında temin edilememesi, nakliyyede yaşanan sorunlar, fiyat düzensizlikleri bu çerçevede değerlendirilmelidir. Isınma çerçevesindeki diğer haberler ise Erciş ve Gürpınar bölgesinde yerel kömür kaynaklarının işletmeye alınması haberleridir. Bu durum, ihtiyaçların yerelde karşılanmaya çalışılmaya çabası bakımından dikkate değerdir.

3.İKİNİSAN GAZETESİ HABERLERİNE GÖRE VAN'DA GIDA İLE İLGİLİ SORUNLAR

Van'da bazı gıda maddelerine erişimde sorunlar yaşanması, gıda fiyatlarının pahalılığı gibi haberler Van yerel basınında 1950'li yıllardan 1980'li yıllara kadar bir süreklilik göstermiştir. Vansesi gazetesinin 1948 yılı sayılarında bile şehirde buğday bolluğuna karşın fırınlarda ekmek sıkıntısı çekilmesi ile ilgili haber yapılmıştır (İşler, 2013: 40-41). Van Postası gazetesinde de belli aralıklarla bazı gıda ürünlerinin tedarikinde sıkıntılar

olduğu ve ürünlerin fiyatlarının arttığı ile ilgili haberler yapılmıştır (Aykaç, 2021: 48-49). Van Postası gazetesinin 1976-1980 yılları arasını inceleyen Adem Tayan da gıda maddelerinin temini ve fiyatlarının yüksekliği ile ilgili şikâyetleri tespit etmiştir (Tayan, 2019: 29-34). Bu sorunların bir kısmı ülkenin genel ekonomik durumu ile ilgilidir. Yerel de esnafın kâr beklentisi de olgunun bir başka ekonomik yönünü oluşturmaktadır.

İkinisan gazetesinde de gıda sorunları ile ilgili 1960-1970 yılları arasında seksen kadar haber yapılmıştır. Bu haberlerden 30'a yakını şehirdeki et sorunu etrafındadır (Ergüç, 2023: 41). 16 Ocak 1960 tarihli haberde et fiyatının zamlanması ile ilgili bir habere yer verilmiştir. Zam haberinden sonra kasaplarda düzenli olarak et bulunmaya başladığı bilgisi de metinde vardır (Ergüç, 2023: 42). Aynı yılın 12 Şubat tarihli nüshasında bir önceki haberle bağlantılı olarak yapay olarak oluşturulan et krizi nedeniyle belediyenin etin kilosunu 5 liradan 6 liraya çıkarıldığı haberi yer alır (Ergüç, 2023: 42). 18, 19 Ekim 1961 tarihli gazetelerde ise ekmek ve et fiyatlarının yüksekliği haberleştirilmekte, yetkililerin bu duruma müdahale etmeleri beklentisi dile getirilmektedir (Ergüç, 2023: 42). 20 Ekim 1961 tarihli gazetede belediyenin bu şikâyetlerin gereği olarak ürünlerin satış fiyatları indirimli olarak belirlenmiştir (Ergüç, 2023: 42-43). 7, 9, Şubat 1962 tarihlerinde şehirdeki et sıkıntısı dile getirilmiştir. Bu sıkıntının ramazan ayının ilk günlerinde yoğun olarak hissedildiği ve kasapların etrafında sınırlı miktardaki ete ulaşmak için izdiham olduğu belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 43-44). 12 ve 13 Şubat tarihli haberlerde bu sıkıntıların valilik ve belediyenin müdahaleleri ile giderilmeye başlandığı haberi verilmiştir (Ergüç, 2023: 44-45). 8 Ocak 1963 tarihli haberde ise et satışlarının kontrol edilmediği, kasaplık niteliği şüpheli kişilerin yaptıkları muamelelerin halkta rahatsızlık yarattığı, yaklaşmakta olan ramazan ayı dikkate alınarak fiyatların dondurulması gerektiği bildirilmiştir (Ergüç, 2023: 45). 8 Mayıs 1964 tarihli bir haberde ise hem et yokluğu hem de fiyatların yüksekliği nedeniyle belediye tarafından "tanzim satış" a başlandığı bildirilmiştir (Ergüç, 2023: 45). Fiyatların yüksekliği ile ilgili şikâyetlere daha sonraki gazete sayılarında da sıklıkla yer verilmiştir. 2 Temmuz 1964 tarihli gazetede ciğer fiyatının 3 lira olmasının halkın tepkisini çektiği belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 46). 4 Ekim 1966 tarihli haberde ise etin kilogram fiyatının 8 liraya yükselmesi haberleştirilmekte ve dar gelirli vatandaşların et alamadığı, bu duruma da belediyenin müdahale etmesi gerektiği belirtilmektedir (Ergüç, 2023: 46). Bu haberin devamı olan bir başka haberde Van'da 8 liraya satılan koyun etinin Bitlis'te 5 liraya satıldığı haberleştirilmektedir (Ergüç, 2023: 46). 17 Mart 1970 tarihli haberde ise etin satış fiyatının 11-12 lira olduğu belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 46).

Gıda sorunları arasında dile getirilen konular arasında ekmek ile ilgili şikâyetler de bulunmaktadır. 19 Ekim 1961 tarihli haberde Ofis'te un bulunmamasından mütevellit ekmek fiyatlarının arttığı ve sorunun çözümü için, vatandaşların isteği ile belediyenin konuyla ilgilendiği ve kısa sürede sorunun çözüleceğinin umulduğu belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 48). 10 Mart 1964 tarihli diğer bir haberde ise belediyenin konu ile ilgili hassas olması beklentisi ifade edilerek bazı fırınlarda ekmeğin hamur çıktığı hususu haberleştirilmiştir (Ergüç, 2023: 48). 8 Ağustos 1964 tarihli haberde ise belediyenin kontrolleri sırasında noksan gramajlı ekmek satan fırınların kapatıldığı bilgisi verilmiştir (Ergüç, 2023: 48-49). 2 Ekim 1964 tarihli haberde ekmeklerden taş ve kum çıktığı belirtildikten sonra belediyenin konuya ilgi göstermesi istenmektedir (Ergüç, 2023: 49). 29 Nisan 1965 tarihli diğer bir haberde de bir okuyucunun şikâyeti duyurulmuş ve bir fırından alınan ekmeğin içinden cam çıktığı belirtilerek konu belediye yetkililerinin dikkatine sunulmuştur (Ergüç, 2023: 49). 20 Ocak 1965 tarihli bir başka haberde ise bazı vatandaşların şikâyetlerine dayanarak bazı fırınlarda kalitesiz ekmek üretildiği ve ekmeklerden "yabancı maddeler" çıktığı belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 49). 3 Kasım 1966 tarihli haberde fırıncıların zam talepleri ile ilgili baskı oluşturmak için iki günden beri ekmek çıkarmadıklarını ve bu nedenle de ekmek bulmanın mümkün olmadığını, belediyenin konu ile ilgili "akılcı ve vatandaş ekseriyetini düşünen bir yol" bulunması talebi iletilmiştir (Ergüç, 2023: 50).

Bu kapsamda değerlendirilebilecek diğer bir konu ise su ile ilgili sıkıntıların varlığıdır. 26 ve 28 Temmuz 1965 tarihli haberlerde Hafiziye Mahallesi'nde hem içme hem de sulama suyu bakımlarından sıkıntı çekildiği belirtilmektedir. Haberde verilen bilgilerden Zernebat Suyu'nun içme suyu bakımından önemli olduğu anlaşılmaktadır. Gazetede haberde hem belediye hem de Devlet Su İşleri'nin konuya ilgi göstermesi istenmektedir (Ergüç, 2023: 52). 28 Mayıs tarihli haberde ise mahallede su temin edemeyen halkın Barutçu Sokağı başında bulunan çeşmeden su sağladıkları belirtilerek ilgili kurumların soruna karşı duyarlı olmaları gereği vurgulanmıştır (Ergüç, 2023: 52). 13 Şubat 1968 tarihli gazete haberinde ise Büyük Cami'nin sularının akmadığı ve vatandaşların sıkıntı çektikleri belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 52). 13 Şubat 1968 tarihli diğer bir haberde ise şehrin bir kısmının ciddi bir su krizi yaşadığı, susuzlukla mücadele için kar suyu eritip içtikleri belirtilmektedir (Ergüç, 2023: 52). 2 Ekim 1970 tarihli haber Özalp ilçesi ile ilgilidir. Özalp'ın Aşağı Tulgalı köyündeki 4 çeşmede suların akmadığı, Dorutay nahiyesinde de içme suyu sıkıntısı çekildiği belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 53).

Bu haberler yanında çeşitli gıdalar ve bu gıdaların temin edildiği, satıldığı mekânlarla ilgili haberlere de değinilmiştir. 11 Ocak 1963 tarihli haberde manavların belediyenin kontrolünden uzak çalıştıkları, ürün fiyatlarının kontrol edilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (Ergüç, 2023: 53). 15 Nisan 1970 tarihli haberde ise balıkların ucuzladığı buna karşın sebze fiyatlarının pahalı olduğu belirtilmiştir. Mevsimlik sebze fiyatlarının oldukça yüksek olduğu belirtilir. Taze kabak, domates, salatalık gibi "dış memleketler"den gelen ürünlerin fiyatlarının 8-10 lira gibi yüksek fiyatlar arasında satıldığı belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 54).

Çayla ilgili iki haberden ilki il merkezinde çay stoğunun tükenmesi ve çay evleri ile halkın çay bulamamalarını konu edinen haberdur (Ergüç, 2023: 54). 18 Mart 1970 tarihli haberde "Bir bardak çay 30 kuruşa çıkarıldı. Şehrimizde başlayan zam furyası ete yapılan zamdan sonra kahvehanelerde satılan çaya da Uğramış ve Belediye Encümenince alınan bir karar gereğince evvelce 25 kuruştan satılan çayın bardağı 30 kuruşa yükseltilmiştir. Ete ve çaya yapılan zammı daha başka maddelere yapılması muhtemel zamların takip etmesinden endişe edilmektedir." (Ergüç, 2023: 54) şeklinde haberleştirilmiştir.

1960-1970 yılları arası gıda sorunları incelendiğinde bazı gıda maddelerinin temininde yaşanan sorunlar ilk sıradadır. İkinci sırada ise gıda fiyatlarındaki artışlardan kaynaklı sorunlar yer almaktadır. Bu sorunların kaynağında etkin bir belediye yönetiminin varlığı gösterilebilir. Bu nedenle de gazetede sorunlar dile getirildikten sonra belediyeye sorunların çözümü için çağrı yapılmaktadır.

5. İKİNİSAN GAZETESİ HABERLERİNE GÖRE VAN'DA ASAYİŞ İLE İLGİLİ SORUNLAR

Van'daki asayiş haberleri uzun bir dönem benzerlikler göstermiştir ve bu haberler Van'ın sosyal yapısı ile ilgili birçok veri barındırmaktadır. Vansesi gazetesindeki bir dizi haber Van'da asayiş ile ilgili haberlerin 1948-1960 yılları arasında gösterdiği özelliklerin İkinisan gazetesinde 1960-1970 arası dönemle önemli ölçüde benzer olduğunu göstermektedir (İşler, 2013: 45-53; Aykaç, 2021: 107-111). Dönem gazetelerinde suçlular açık kimlik bilgileri ile gazete sayfalarında yer almaktadır.

İkinisan gazetesinde yerel haberler arasında asayişle ilgili haberlere sıklıkla yer verilmiştir. Bu haberlerin bir kısmı gazetenin kendi olanakları ile ulaştığı haberlerden oluşurken ilgili haberlerin önemli bir kısmı da "Vilayet Basın Bürosu"ndan alınan haberlere dayandırılmaktadır. 1960-1970 arası ulaşım ve iletişim şartları dikkate alındığında yerel bir gazetenin haber ağının kendi olanaklarına dayanarak çok geniş olamayacağı dikkate alınmalıdır.

1 Aralık 1960 tarihli haberde Sümerbank mağazasından alışveriş yapmakta olan bir köylünün iç cebinden cüzdanının çaldığı ve yankesicinin polis tarafından yakalandığı belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 55). 13 Temmuz 1962 tarihli bir haberde isim, zaman ve yer bildirerek, tüm detaylarıyla bir hırsızlık olayı haberleştirilmiştir (Ergüç, 2023: 56). 6 Ocak 1964 tarihli *İkinisan* gazetesinde Gürpınar ilçesinin Yatağan köyünden iki kardeşin enişterinin yolunu keserek 1200 lirasını gasbetmeleri haberleştirilmiştir (Ergüç, 2023: 59). 17 Temmuz 1964 tarihli bir habere göre ise Ömer Gümüş adlı bir vatandaşa ait bir dükkâna duvarlarını delerek giren hırsızların bir miktar ticari malı çaldıkları ve hırsızlığı yapanların tespiti ve hırsızların yakalanması için incelemelerin sürdüğü belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 59). 27 Temmuz 1966 tarihli *İkinisan* gazetesinde detay verilmeden iki gün içinde üç hırsızlık olayı oluşu haberleştirilmiştir (Ergüç, 2023: 60).

Asayiş sorunları ile ilgili diğer bir grup haber yaralama olayları ile ilgilidir. 20 Ağustos 1962 tarihli ve "Vilayet Basın Bürosu"ndan alınan bilgilerle düzenlenen haberde çocuk kavgası nedeniyle çıkan kavgada, şahısların birbirlerine taş ve sopa ile saldırdıkları ve yaralandıkları, yaralıların tedavilerinin yapılarak gerekli incelemelerin başladığı haberleştirilmiştir (Ergüç, 2023: 58). 11 Ocak 1963 tarihli ve "Vilayet Basın Bürosu"ndan alınan bilgilere dayanan haberde Gürpınar'ın Sel köyündeki kavgada iki kişinin ağır bir şekilde yaralandığı belirtilmiştir. Habere göre olay, Yusuf Keleş isimli bir köylünün Hoşap PTT'sinden çektiği ve yardım talep ettiği bir yıldırım telgraf aracılığıyla kamuoyuna yansımıştır (Ergüç, 2023: 58). 6 Ocak 1964 tarihli habere göre Erciş ilçesine bağlı Mağra köyünde yaşanan bir olayda ise Abdulhamit Yalçın isimli bir şahıs, oğlunu dövdüğü gerekçesiyle Zeki Baran isimli öğretmeni tehdit etmiş ve fiziki müdahale etmeye çalışmıştır (Ergüç, 2023: 59). 13 Haziran 1964 tarihli haberde merkeze bağlı Göllü köyünde arazi anlaşmazlığı nedeniyle köylüler arasında çıkan taşlı sopalı kavgada iki ağır yaralının devlet hastanesine kaldırıldığı, hafif yaralıların bulunduğu ve olayla ilgili incelemelerin sürdüğü belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 59).

Asayiş sorunları ile ilgili haberler arasında diğer bir kategoriyi cinayet olayları ile ilgili haberler oluşturmaktadır. 4 Mayıs 1962 tarihli *İkinisan* gazetesinde yer alan habere göre Akköprü civarında kafası ve kolu kesilmiş bir şekilde toprağa gömülmeye çalışılan bir cesedin bulunduğu, cesedin kimliğinin tespit edilemediği ve cesedin hastaneye nakledildiği bilgileri verilmiştir (Ergüç, 2023: 56). 11 Ağustos 1962 tarihli gazete nüshasında "Vilayet Basın Bürosu"ndan alınan bilgilere dayanarak verilen haberde Muradiye'de Çele Çelik'in eski kocası Yusuf Çelik tarafından av tüfeği ile vurularak öldürüldüğü, firar eden katilin yakalanarak adliyeye teslim edildiği bildirilmiştir (Ergüç, 2023: 57). 18 Ağustos 1962 tarihli "Vilayet Basın Bürosu"na dayandırılan haberde Gürpınar ilçesi Parmakkapı köyünde iki köylü arasında "ot meselesi" yüzünden çıkan taşlı sopalı kavgada sonunda yaralılardan birinin kaldırıldığı hastanede öldüğü bildirilmiştir (Ergüç, 2023: 57). 24 Mart 1965 tarihli *İkinisan* gazetesinde Sıhke köyünde arazi meselesi nedeniyle bir kişinin eniştesini bıçaklayarak öldürdüğü bildirilmiştir (Ergüç, 2023: 60). 3 Mart 1967 tarihli bir başka haberde ise Erciş'in İkizçalı köyünde av tüfeklerinin kullanıldığı ve iki aşiret arasında çıkan kavgada bir kişi ölürken 7 kişinin yaralandığı bildirilmiştir (Ergüç, 2023: 61). 17 Mayıs 1967 tarihli *İkinisan* gazetesindeki bir habere göre merkeze bağlı Kopanis köyünde vuku bulan meydan kavgasında bir kişi ölürken 18 kişi yaralanmıştır (Ergüç, 2023: 61). 20 Haziran 1969 tarihli gazete haberinde Muradiye'de çıkan kavgada üç kişinin öldüğü belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 63).

Kız kaçırma, tecavüz olayları da asayişle ilgili sorunlar da gazetede yer alan haberler arasındadır. 27 Nisan 1963 tarihli *İkinisan* gazetesinde yer alan ve "Van Vilayet Bürosu"ndan alınan habere göre on iki yaşındaki bir kız kaçırılmış ve kızın babasının şikâyeti üzerine suçlu yakalanmış ve kız bulunmuştur (Ergüç, 2023: 59). 15 Ocak 1968 tarihli gazete haberinde ise Timar bucağına bağlı Alaköy'de gerçekleşen bir kız kaçırma olayına yer verilmiştir (Ergüç, 2023: 62). 9 Temmuz 1968 tarihli gazete haberinde ise

Başkale Albayrak nahiyesi Eşme köyünde gerçekleşen bir tecavüz vakası haberleştirilmiştir (İkinisan, S.4256: 1).

Asayiş ile ilgili haberlerde “Vilayet Basın Bürosu” kaynaklı haberlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Gazetelerin, il çapına yaygın bir muhabir ağlarının olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle de ilçe ve köylere dair haberlerin önemli bir kısmı “Valilik Basın Bürosu”na dayanmaktadır. Gazete, bu şekilde de olsa merkezdeki okuyucuyla Van’ın çevresi arasında bağ kurmaktadır. Hırsızlık ve gasp ilk grupta yer alan haberlerdir. Bu kategoride yer alan diğer haber grubunu ise çeşitli büyüklükteki kavgaya haberleri oluşturmuştur. Bu kavgaların bir kısmı kişisel çekişmelerden kaynaklanırken bir kısmını ise ihtilafların hukuk yoluyla çözülmeye çalışılmaması oluşturmaktadır. Cinsel nitelikli suçlar ise daha sınırlı bir şekilde haberlere yansımıştır.

6. İKİNİSAN GAZETESİ HABERLERİNE GÖRE VAN’DA ŞEHRİN AYDINLANMASI VE AYDINLATILMASI İLE İLGİLİ SORUNLAR

Van, şehrin büyüme süreçleri ile orantılı yatırım alamama sıkıntısı nedeniyle incelenen dönem gazetelerinde sürekli kamusal alan ve bireysel alanla ilgili aydınlatma sorunları haberleri yapılmıştır (Tayan, 2019: 75).

26 Eylül 1961 tarihli *İkinisan* gazetesinde verilen bir habere göre elektrik sağlayan cihazın motorundaki yenileme nedeniyle İskele Caddesi elektrikliğin yanmadığı ve bunun da şikâyetlere yol açtığı bildirilmiştir (Ergüç, 2023: 65). 24 Ekim 1963 tarihli *İkinisan* gazetesinde haberinde Petrol Ofisi bayilerinin ihmali nedeniyle halkın gaz yağı sıkıntısı çektiği, gaz bayi önünde kuyruklar oluştuğu, gaz almak için ellerinde tenekelerle gelen vatandaşın elindeki tenekelerin açık olması ve bu açık tenekelerde gaz yağı taşımının çeşitli tehlikeleri beraberinde getirebileceği uyarısında bulunulmuştur (Ergüç, 2023: 65). 17 Eylül 1964 tarihli *İkinisan* gazetesindeki haberde şehirdeki birçok mahallede elektrik direklerinin olmadığı, elektrik direği olan bazı yerlerde ise direklerin ampulsüz oluşu nedeniyle vatandaşların karanlık içinde kaldığı belirtilmekte ve belediyenin konu ile ilgilenmesi rica edilmektedir (Ergüç, 2023: 65). 1 Aralık 1964 tarihli gazete haberinde ise Suvaroğlu ve Perihanoğlu sokaklarında elektriklerin yanmadığı, elektrik hatlarının yenilenmesinin ardından elektrik verilmediği belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 66). 22 Mart 1965 tarihli gazete haberinde dört beş gecedan beri şehrin bir kısmında elektriklerinin olmadığı belirtilmiştir. Gazete haberinde “imtiyazlı” olarak nitelenen bir kesime elektrik verilmesinde bir sorun olmazken dönemin sağlık bakanının şehre gelmesinden bir gece öncesinden başlamak üzere Cumhuriyet Caddesinin alt sokaklarının elektriklerinin kesik olduğu ifade edilmiştir. Kamu hizmetleri ile ilgili ayrımcılığa ayrıca dikkat çekilmiştir (Ergüç, 2023: 66). 28 Haziran 1965 tarihli gazete haberinde ise şehirde gaz yağı sıkıntısının son had safhaya ulaştığı, kısıtlı miktarda gelen gaz yağının hemen tükendiği haberleştirilmiştir. Bu haberde dikkat çeken bir diğer husus gelen gaz yağının belli bir düzen içerisinde, kayırma yapılmadan dağıtılması için gerekli önlemlerin alınması gereğine dönük vurgudur (Ergüç, 2023: 66). 5 Ekim 1966 tarihli gazete haberinde şehirde bir haftadır elektriklerin sıklıkla kesildiği belirtilerek ilgilileri önlem alması gereği belirtilmiştir (Ergüç, 2023: 67). 3 Ocak 1967 tarihli habere göre Şabaniye Mahallesi sakinleri elektriklerinin sıklıkla kesilmesine ilişkin şikâyetlerini gazeteye iletmışlerdir (Ergüç, 2023: 67). 17 Ocak 1968 tarihli bir başka haberde gündüz vakti elektrik kesintisi uygulanmasının işyeri sahiplerini mağdur ettiği, bu nedenle de belediyenin konu ile ilgili tedbirleri alması isteği iletilmiştir (Ergüç, 2023: 67). 8 Mart, 16 Ağustos ve 26 Eylül 1968 tarihlerindeki farklı haberlerde elektrik arızalarından kaynaklı kesintiler haber yapılmış ve bu sorunlar ile ilgili önlemlerin alınması “rica edilmiştir” (Ergüç, 2023: 67).

Şehrin aydınlanması ve aydınlatılması ile ilgili sorunlar da altyapı eksikliklerinin varlığı dikkat çekmektedir. Elektrik kesintileri, aydınlanmada kullanılan gaz yağı eksikliği öncelikli sorunlardır.

SONUÇ

Türkiye'de yazılı yerel basın on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra yayın hayatına başlamıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin de çok yönlü teşvikleriyle yaygınlaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı ortamında sekteye uğrayan yerel basın Cumhuriyet sonrası dönemde tekrar canlanma işaretleri göstermiştir.

Bu makalede, 1957-2013 yılları arasında Van'da yayınlanan *İkinisan* gazetesinin 1960-1970 yılları arasında yayınlanan sayılarındaki Van'ın sorunlarını ele alan yerel haberler incelenmiştir. *İkinisan* gazetesinin ilgili dönemi ulaşım, ısınma, gıda, asayiş (güvenlik) ve aydınlatma başlıkları altında incelenmiştir.

1960'lı yıllar boyunca Van merkez, ilçe ve köyler ile Van'ın çevre illerle bağlantısını sağlayan yollarda özellikle kötü hava koşulları nedeniyle ciddi aksamlar yaşandığı anlaşılmaktadır. İklim koşullarından hızlıca etkilenen yolların varlığı dönem teknik koşullarının yeterince güçlü olmadığı sonucunu doğurmaktadır. Şehir içi ve şehir merkezine yakın yerleşim yerlerinin bozuk yollarıyla ilgili de çok sayıda haberin varlığı dikkat çekmektedir. İlgili haberler Van ve çevresinde etkili bir ulaşım ağının bulunmadığı sonucuna ulaştırmaktadır.

Van ve çevresinde ısınma için kullanılan ana kaynakların odun ve kömür olduğu haberlerden çıkarılmaktadır. Zaman zaman kamu kurumlarında bile ısınma sorunları yaşanmıştır. Isınma ile ilgili haberlerde odun ve kömür temininde sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. Her yıl düzenli olarak temin edilmesi gereken ihtiyaç maddeleri ile ilgili bu haberlerin sıklığı akılcı bir bürokrasinin ve rasyonel, halka dönük bir iş hayatının varlığı ile ilgili ciddi eksikliklerin bulunduğunu göstermektedir. Isınma ile ilgili haberler, Van ve çevresinde aktif kömür madenlerinin varlığına işaret etmektedir. Odun ve kömür nakliyesinde göl etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Gıda maddeleri ile ilgili en sık şikâyet et ürünlerinin temini ve fiyatlarıyla ilgilidir. İnceleme döneminde Van ve çevresinin hayvancılık bakımından yoğun ve canlı bir merkez olmasına karşın bu sorunların sıklıkla yaşanması etkin bir tedarik zincirinin olmadığını ortaya koymaktadır. Ekmek ile ilgili haberlerde en önemli şikâyet konusu ekmek yapımındaki özensizliktir.

Güvenlikle ilgili haberlerin ortaya çıkardığı en önemli sonuç yaralanma ve ölümle sonuçlanan kavgaların çokluğudur. Arazi anlaşmazlıklarının sıklığı bu tür sorunların yasal yollarla çözülme yöntemlerinin yeterince gelişmediği sonucuna ulaştırmaktadır.

Şehrin aydınlatılmasının etkin ve verimli olmadığı Van ve çevresinde aydınlanmanın karşılanması için gaz yağı kullanımının yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Bu inceleme, yerel basının etkin bir şehir tarihi kaynağı olduğunu göstermektedir. İncelemeye esas sınırlı sayıda habere karşın ilgili dönemim sosyal, ekonomik, yönetim imkânları gibi birçok yönünü anlama olanağı sağlamaktadır. İlgili haberler Van'ın modernleşme sürecine ilişkin çok yönlü etkilenme ve değişimleri göstermektedir.

İkinisan gazetesinin yerel sorunları yansıtır ve haber takibi yapması sorunlara yöneticilerin dikkatini çekmiş ve kimi sorunlar hızlıca çözülmüştür. Bu veriler yerel basının kamu otoritelerini harekete geçirme, halkın sorun ve şikâyetlerini yansıtır işlevinin güçlü olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın, N. Z. (2025). Halk Postası Gazetesinde Van Şehri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Yıl: 2025 Cilt: 34 No: 1 Sayfa: 80-97, DOI: 10.35379/cusosbil.1480471
- Aykaç, M. S.(2021). *Van Postası Gazetesi'nde Halk Yaşamı*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van.
- Boran, Z. (2018). *Yerel Basın Çalışmalarına Bir Örnek: Yeni Yurd Van Gazetesi (1937-1948)*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van.
- Ergüç, A.(2023). *İkinisan Gazetesinde Sosyal ve Kültürel Yaşam (1960-1970)*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans).Van.
- İkinisan (1968). S.4256, s.1.
- İşler, A. (2013). *Vansesi Gazetesi (1948-1960)*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van.
- Kardaş, A. (2013). Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Van'da Basın (1908-1915). *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/13 Fall, 1189-1204*.
- Sarı, E. , Battal, V. & Alanka, Ö. (2022). Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet Dönemine Van Yerel Basınının Temelleri: 1858-1939 . *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11 (4) , 2093-2121. doi: 10.15869/itobiad.1075212
- Sarı, E. (2023). *Basın ve İktidar İlişkileri Bağlamında Van Yerel Basını (1858-1980)*. Atatürk Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum.
- Tayan, A. (2019). Yerel Basın'da Şehir: Van Postası Gazetesi Örneğinde Van (1976-1980). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van.
- Uman, Ç. (2014). *Van Postası Gazetesi (1953-1970)*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van.
- URL 1 [Van Çevre Yolu'nda Tarihi Açılış: 28 Kilometrelik Yol Trafiğe Açıldı, Şehir İç Trafiği Rahatlayacak!](#) (Erişim Tarihi: 14.12.2025).

TRB2 Bölgesi'nde Kalkınma, İhracat ve Göç İlişkisi: Betimsel Bir Analiz (2014–2023)

The Relationship Between Development, Exports and Migration in the TRB2 Region: A Descriptive Analysis (2014–2023)

Emine ALPASLAN ^{1,*}

ÖZET

Bölgesel kalkınma, ekonomik büyümenin ötesinde; toplumsal refahın, beşerî sermayenin ve üretim kapasitesinin birlikte güçlenmesini amaçlayan çok boyutlu bir süreçtir. Bu çalışma, TRB2 Bölgesi'nde (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) kalkınma, ihracat ve göç dinamikleri arasındaki etkileşimi 2014–2023 dönemi için betimsel bir yaklaşımla incelemektedir. Kalkınma göstergesi olarak, sağlık, eğitim ve gelir bileşenlerinden oluşturulan ve UNDP metodolojisi esas alınarak min–max normalizasyon yöntemiyle hesaplanan İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE) kullanılmıştır. Bulgular, TRB2 Bölgesi'nde 2022–2023 döneminde kalkınma göstergelerinde belirgin bir artış yaşandığını; ancak net göç hızının tüm dönemde negatif seyretmesi nedeniyle beşerî sermaye kaybının sürdüğünü göstermektedir. İhracat hacmi, üretim kapasitesinde kısmi toparlanmalara rağmen küresel ve ulusal dalgalanmalara duyarlı kırılgan bir yapı sergilemektedir. Sonuçlar, kalkınma ve göç arasındaki eşgüdümün arttığını, ancak kalkınma–ihracat ilişkisinin dönemsel olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. TRB2 Bölgesi'nde sürdürülebilir kalkınma için beşerî sermayenin güçlendirilmesi, iş gücü niteliğinin artırılması ve ihracat yapabilirliğin geliştirilmesine yönelik politikaların önem taşıdığı vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: TRB2 Bölgesi, Kalkınma, İhracat, Göç, İGE

ABSTRACT

Regional development is a multidimensional process that goes beyond economic growth, aiming to strengthen social welfare, human capital, and production capacity simultaneously. This study descriptively examines the interaction between development, exports, and migration dynamics in the TRB2 Region (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) for the period 2014–2023. As an indicator of development, the Human Development Index (HDI) was constructed based on health, education, and income components, using the UNDP methodology and the min–max normalization method. The findings indicate a notable improvement in development indicators in 2022–2023, while the persistently negative net migration rate reveals a continuing loss of human capital from the region. Export volume, despite partial recoveries in production capacity, exhibits a fragile structure that remains sensitive to global and national fluctuations. The results show an increasing coordination between development and migration, while the relationship between development and exports fluctuates across periods. The study emphasizes the importance of strengthening human capital, improving labor quality, and enhancing export capability to achieve sustainable development in the TRB2 Region.

Keywords: TRB2 Region, Development, Exports, Migration, HDI

* Responsible Author/Sorumlu yazar

¹ Uzman., Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, eminealpaslan@gmail.com, 0009-0004-7165-3487

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim :13.11.2025
Accepted/Kabul :08.12.2025
Published/Yayımlama :30.12.2025

Cited/Atıf:

Alpaslan, E. (2025). TRB2 Bölgesi'nde Kalkınma, İhracat ve Göç İlişkisi: Betimsel Bir Analiz (2014–2023). *Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi (BULSODER)*, 3(2), 89-103.

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nın hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

GİRİŞ

Kalkınma, yalnızca ekonomik büyümenin niceliksel artışıyla açıklanamayan; bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi, toplumsal refah düzeyinin yükseltilmesi, fırsat eşitliğinin geliştirilmesi ve beşerî sermayenin güçlendirilmesini kapsayan çok boyutlu bir süreçtir. Eğitim, sağlık ve gelir düzeyi gibi temel göstergeler, bir bölgenin sosyoekonomik dönüşüm kapasitesini belirlerken; ekonomik yapı, iş gücü piyasası ve bölgenin dış çevreyle kurduğu ilişkiler kalkınmanın sürdürülebilirliğini şekillendirmektedir. Bu nedenle kalkınma, ekonomik, sosyal ve beşerî unsurların birlikte değerlendirilmesi gereken bütüncül bir olgu olarak ele alınmalıdır.

Bir bölgenin gelişmişlik düzeyini belirleyen göstergeler arasında eğitim ve sağlık göstergelerindeki iyileşme, iş gücü niteliği ve üretim kapasitesinin artmasına doğrudan katkı sağlamaktadır. Gelir düzeyi ise hem bireysel refahın hem de kamu hizmetlerinin sürdürülebilir biçimde finanse edilmesinin temel belirleyicisidir. Bu çerçevede ihracat ve göç dinamikleri, kalkınmanın yönü ve kalitesi üzerinde önemli rol oynar. İhracat, bölgenin üretim kapasitesinin dış pazarlara açılmasını ve ekonomik çeşitlenmesini temsil ederken; göç, beşerî sermayenin bölgesel dağılımını şekillendiren ve iş gücü piyasasını doğrudan etkileyen bir demografik mekanizmadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP, 1990) İnsani Gelişim Endeksi (İGE) yaklaşımı, kalkınmayı yalnızca ekonomik büyüme üzerinden değil, gelir, eğitim ve sağlık göstergelerinin birlikte oluşturduğu yaşam kalitesi perspektifiyle değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, kalkınmanın farklı boyutlarının birlikte izlenmesine imkân sağlamakta ve özellikle sosyoekonomik eşitsizliklerin belirgin olduğu bölgelerde bütüncül karşılaştırmalara zemin oluşturmaktadır.

Türkiye'de bölgesel gelişmişlik farkları uzun süredir belirgin bir mekânsal örüntü sergilemektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, düşük katma değerli üretim yapısı, sınırlı sanayi faaliyetleri, yetersiz istihdam olanakları ve sosyal altyapı eksiklikleri nedeniyle ülke ortalamasının gerisinde yer almaktadır. Türkiye'deki 26 Düzey-2 bölgesi arasında sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında alt sıralarda yer alan bölgelerin büyük bölümü bu coğrafyada bulunmaktadır. Van, Muş, Bitlis ve Hakkâri illerini kapsayan TRB2 Bölgesi, SEGE 2011 (Kalkınma Bakanlığı, 2013) ve SEGE 2017 (STB 2019) çalışmalarında 26 bölge arasında son sırada, SEGE 2025 (STB 2025) araştırmasında ise 25. sırada yer almıştır. Bölge'ye yönelik kamu yatırımlarına rağmen, bölgesel kalkınmışlık farklarının belirgin biçimde devam ettiği görülmektedir.

Son yıllarda TRB2 Bölgesi'nde eğitim ve sağlık göstergelerinde iyileşmeler kaydedilmekle birlikte, bu ilerlemelerin göç hareketleri ve dış ticaret performansı ile ne ölçüde uyumlu olduğu sınırlı biçimde araştırılmıştır. Bölge'nin üretim yapısının düşük katma değerli sektörlerle dayanması ve nitelikli iş gücünün büyük ölçüde Bölge dışına yönelmesi, kalkınmanın ekonomik bileşenlerinin sosyal ilerleme ile eşzamanlı gelişimini engelleyen temel bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, sosyal göstergelerdeki ilerlemelerin üretim kapasitesine ve ihracat performansına sınırlı ölçüde yansımaya neden olmaktadır. Dolayısıyla TRB2 Bölgesi'nde kalkınmanın sürdürülebilirliği, yalnızca eğitim ve sağlık göstergelerindeki iyileşmelere değil, beşerî sermayenin bölge içinde tutulmasına, üretim yapısının çeşitlendirilmesine ve dış ticaret kapasitesinin güçlendirilmesine bağlıdır. Kalkınma göstergeleri ile ihracat ve göç dinamikleri arasındaki ilişkinin birlikte değerlendirilmesi bu açıdan önem taşımaktadır.

Bu çerçevede TRB2 Bölgesi, kalkınmanın sosyal ve ekonomik bileşenleri arasındaki uyumsuzluğun en belirgin biçimde gözlemlendiği alanlardan biridir. Bir yandan eğitim ve sağlık göstergelerinde son yıllarda önemli iyileşmeler sağlanırken; diğer yandan Bölge'nin üretim yapısının düşük katma değerli sektörlerle dayanması, ihracat potansiyelinin sınırlı olması ve nüfusun özellikle nitelikli kesiminin bölge dışına yönelmesi, kalkınma sürecinin bütüncül bir yapıya kavuşmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle TRB2 Bölgesi, yalnızca sosyoekonomik göstergeleri bakımından değil, kalkınmanın nasıl bir yapısal dönüşüm gerektirdiğini ortaya koyan tipik bir örnek olarak akademik açıdan önemli bir inceleme alanı sunmaktadır.

Bu çalışma, TRB2 Bölgesi'nde kalkınma, ihracat ve göç göstergelerinin 2014–2023 dönemindeki eğilimlerini karşılaştırmalı bir çerçevede inceleyerek Bölge'nin sosyoekonomik dönüşüm dinamiklerine ilişkin bütüncül bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, eğitim–sağlık–gelir bileşenlerinden oluşturulan kalkınma endeksi, ihracat hacmi ve net göç hızı göstergeleri karşılaştırılmış; kalkınmanın dış ticaret performansı ve nüfus hareketliliği ile ne ölçüde eşgüdümlü

seyrettiği analiz edilmiştir. Bu değerlendirme, TRB2 Bölgesi'nin mevcut kalkınma görünümüne ışık tutmakta ve bölgesel kalkınma politikalarının geliştirilmesi açısından önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Bu çalışma, literatüre üç açıdan özgün katkı sunmaktadır. İlk olarak, TRB2 Bölgesi'nde kalkınma, ihracat ve göç dinamiklerinin birlikte değerlendirildiği bütüncül bir analiz bugüne kadar sınırlı sayıda çalışmada ele alınmıştır. Bu yönüyle çalışma, Bölge'nin sosyoekonomik dönüşümünü insani gelişme yaklaşımıyla bütünleştiren sınırlı sayıdaki betimsel değerlendirmelerden biridir. İkinci olarak, sağlık–eğitim–gelir bileşenlerinden oluşturulan bölgesel kalkınma endeksi, UNDP metodolojisinin bölgesel veriye uyarlanmasıyla ortaya konmuş ve TRB2 Bölgesi özelinde özgün bir endeksleme çerçevesi sunmuştur. Üçüncü olarak ise kalkınma göstergeleri ile ihracat ve göç eğilimlerinin yıllık düzeyde karşılaştırmalı analizi, Bölge'deki ekonomik ve beşerî süreçlerin hangi dönemlerde uyumlu veya ayrışan bir yapı sergilediğini ortaya koyarak literatürde eksik olan mekânsal ve zamansal bir perspektif sağlamaktadır. Bu yönüyle çalışma hem bölgesel kalkınma politikalarına hem de literatürdeki kalkınma–ihracat–göç etkileşimi tartışmalarına özgün bir katkı getirmektedir.

1. BÖLGESEL KALKINMA

Kalkınma, çoğu zaman ekonomik büyüme kavramıyla karıştırılmakta, ancak ondan çok daha geniş ve çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir. Ekonomik büyüme, yalnızca gayri safi yurtiçi hasıladaki artışı gösteren niceliksel bir göstergedir; oysa kalkınma, bireylerin eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılaması, toplumsal adaletin sağlanması ve refahın toplumun tüm kesimlerine yayılmasıyla ilgilidir. Bu nedenle, kalkınmanın merkezinde insan yer almakta; niteliksel gelişmeyi, sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini kapsayan bir bakış açısı benimsenmektedir (Todaro ve Smith, 2015).

Bölgesel kalkınma ise, kalkınma ekonomisinin bir alt alanı olarak, ekonomik ve toplumsal gelişmenin belirli coğrafi ve idari sınırlar içinde değerlendirilmesini konu edinir. Bu yaklaşım, bölgelerin özgün potansiyellerini ve kaynaklarını dikkate alarak, yerele özgü politika ve stratejilerin geliştirilmesine imkân tanır. Bölgesel kalkınmanın temel amacı, ekonomik büyüme ile sosyal adalet arasında denge kurmak, üretkenliği artırırken yoksulluk ve eşitsizlikleri azaltmaktır. Bu durum, literatürde “kapsayıcı büyüme” anlayışıyla (Turok, 2011) ilişkilendirilir.

Tarihsel olarak, Sanayi Devrimi bölgesel kalkınma kavramının zeminini hazırlamıştır. Sanayi öncesi dönemde ekonomik faaliyetler büyük ölçüde tarıma dayalı olduğu için zenginlik doğal kaynaklarla ölçülmekte ve bölgeler arası farklar sınırlı kalmaktaydı. Ancak Sanayi Devrimi ile birlikte sermaye birikimi, üretim teknolojileri ve ulaşım ağlarının önemi artmış; üretim faaliyetleri kentsel alanlarda yoğunlaşmış, bölgeler arası farklılıklar derinleşmiştir. Bu süreçte bazı bölgeler hızlı bir şekilde sanayileşirken, diğerleri ekonomik dönüşümün dışında kalmış ve mekânsal eşitsizlikler belirginleşmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında kalkınma, yalnızca ekonomik büyüme ile değil, sosyal ve mekânsal adaletin sağlanmasıyla birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Savaşın sebep olduğu yıkım, bölgesel kalkınma politikalarının devlet müdahalesi ve planlamayla desteklenmesi gerektiğini göstermiştir. Bu dönemde kamu yatırımları, altyapı projeleri ve teşvik mekanizmaları bölgesel dengesizlikleri azaltmak amacıyla yoğun biçimde kullanılmıştır. OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlar da bu süreçte bölgesel kalkınma yaklaşımlarının kurumsallaşmasına öncülük etmiştir.

Küreselleşme süreciyle birlikte bölgesel kalkınma yeniden önem kazanmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, üretimin küresel ölçekte yeniden örgütlenmesi ve değer zincirlerinin genişlemesi, bazı bölgeler için önemli fırsatlar oluştururken bazılarını kırılgan hale getirmiştir. Bu bağlamda, bölgeler artık yalnızca üretim mekânları değil, aynı zamanda bilgi, inovasyon ve rekabetçiliğin merkezleri olarak görülmektedir (Ó Riain, 2011). Bölgesel kalkınma, yerel aktörlerin, kurumların ve kaynakların etkin iş birliğiyle sürdürülebilir büyümenin sağlanmasını hedefleyen bir yönetim süreci haline gelmiştir.

Bölgesel kalkınmanın sağlıklı biçimde analiz edilebilmesi, gelişmişlik farklarının ölçülmesiyle mümkündür. Kalkınma çok boyutlu bir kavram olduğundan ölçümü güçtür, ancak belirli göstergeler aracılığıyla değerlendirilebilir. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen İnsani Gelişim Endeksi (İGE), kalkınmayı gelir, eğitim ve sağlık boyutlarıyla ölçen en yaygın göstergelerden biridir. Türkiye'de ise Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE), bölgeler arası gelişmişlik farklarını izleme açısından önemli bir ulusal ölçüt işlevi görmektedir. Bu tür

ölçümler, politika yapıcılar için hem karşılaştırmalı analiz hem de müdahale önceliklerinin belirlenmesi açısından yol göstericidir.

Sonuç olarak, bölgesel kalkınma; ekonomik verimlilik kadar sosyal eşitliği, yenilik kapasitesini, yerel kaynakların sürdürülebilir kullanımını ve beşerî sermayenin güçlendirilmesini de içeren çok aktörlü ve dinamik bir süreçtir. Bölgeler arası farklılıkların azaltılması, sürdürülebilir büyümenin ve toplumsal refahın ülke genelinde yaygınlaştırılmasının ön koşuludur.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1 İhracat ve Kalkınma İlişkisi

İhracata dayalı büyüme yaklaşımı, ihracat artışının üretim, verimlilik ve gelir kanalları üzerinden büyüme ve kalkınmayı desteklediğini ileri sürer. Erken dönem bulgulara ihracat genişlemesinin kişi başına gelir farklılıklarını anlamlı biçimde açıkladığı görülmüştür (Balassa, 1978). Türkiye odağında yapılan çalışmalar, ihracat ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığına ve nedenselliğe işaret etmektedir (Erdoğan, 2006). Bölgesel düzeyde yapılan çalışmalar, dış ticaretin büyüme üzerindeki etkisinin bölge gruplarına göre farklılaştığını; özellikle gelişmiş ve az gelişmiş bölgelerde ihracatın, gelişmekte olan bölgelerde ise ithalatın büyümeyi görece daha güçlü desteklediğini göstermektedir (Değer ve Receptoğlu, 2016).

Makro ve panel veri düzeyinde yapılan çalışmalar bu bulguları desteklemektedir. Gül ve Kamacı'nın (2012), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için gerçekleştirdiği panel veri analizi, dış ticaret ile ekonomik büyüme arasında hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde eşbütünlük bir ilişki bulunduğunu, ayrıca ithalat ve ihracattan ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin daha belirgin olduğunu ortaya koymuştur. Selamcı ve Çetin'in (2020) Marmara Bölgesi'ne yönelik çalışması da ithalat ve ihracat ile büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunduğunu ve dış ticaretin bölgesel büyümeye anlamlı katkı sağladığını göstermektedir. Türkiye'de sektörler düzeyinde yapılan çalışmalar da bu sonuçları desteklemektedir. Aslan ve Topçu'nun (2018) 2000–2015 dönemini kapsayan analizi, ihracat artışlarının birçok sektörde ekonomik büyümeyi anlamlı biçimde desteklediğini ve etkinin sektörel özelliklere bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir.

Daha güncel araştırmalarda da ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerliliği güçlü biçimde desteklenmektedir. Alancioğlu ve Bayraktutan'ın (2023) uzun dönemli zaman serisi analizi, Türkiye'de 1980–2021 döneminde ihracattan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik bulunduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'ye ilişkin güncel çalışmalarda ihracat ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki bulunduğu ve nedenselliğin çift yönlü olarak işlediği gösterilmiştir (Dereli ve Küçük, 2024). Uluslararası panel çalışmalar da ihracatın büyümeyi desteklediğini göstermektedir. Doğu Afrika Topluluğu (EAC) ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) ülkeleri üzerine yapılan güncel bir analizde ihracat artışının ekonomik büyümeyi anlamlı biçimde artırdığı, buna karşılık ticaret açıklığının bazı modellerde büyüme üzerinde negatif etkiler oluşturabildiği belirlenmiştir (Adelakun, Ojo ve Mpungose, 2025). Buna ek olarak, bazı çalışmalar Türkiye'de ihracata dayalı büyüme hipotezinin her dönem geçerli olmadığını göstermektedir. Nitekim Bozatl, Bal ve Albayrak'ın (2023) zaman ve frekans alanı nedensellik testleriyle yaptıkları analiz, ihracata dayalı büyüme hipotezi için elde edilen sonuçların kullanılan yöntem ve frekans düzeylerine göre farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Bu bulgular birlikte ele alındığında, ihracatın üretim kapasitesinin güçlendirilmesi, teknoloji ve sermaye malı erişiminin artırılması, dış kaynak girişinin kolaylaşması ve ölçek ekonomilerinin gelişmesi gibi kanallar üzerinden kalkınmayı desteklediği; ancak etkinin ülke, sektör ve bölge dinamiklerine bağlı olarak farklılaşabildiği görülmektedir.

2.2. Göç ve Kalkınma İlişkisi

Göç–kalkınma etkileşimi, göçün niteliği ve göç veren bölgenin iş gücü piyasası ve kurumsal kapasitesiyle birlikte değerlendirilmelidir. Uluslararası karşılaştırmalı bulgular, göçün büyümeyi doğrudan belirlemesinden önce, çoğu durumda büyüme koşullarınca belirlendiğini; yani ekonomik döngülerin göç akımlarını yönlendirmeye yatkın olduğunu göstermektedir (Boubtane, Coulibaly ve Rault, 2013; Morley, 2006). Gelişmekte olan ülkelerde göçün büyüme üzerindeki etkisinin yönü ve büyüklüğü heterojendir; bazı örneklerde pozitif, bazılarında negatif ilişki saptanmıştır (Sevinç, Bozkurt, Künü ve Sevinç, 2016). Türkiye'nin bölgesel verileriyle yapılan çalışmalar, net iç göçün

büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkilere yol açabildiğini (Bayraktar ve Özyılmaz, 2019) ve göç–eğitim etkileşiminin büyümeyi güçlendirebildiğini ortaya koymaktadır (Açcı ve Açcı, 2022). Bununla birlikte, göçün yönü önemlidir: bazı bulgular, verilen göçün (net çıkış) bölgesel gelir üzerinde olumsuz etkilere yol açtığını göstermektedir (Yürük ve Batmaz, 2023). Diğer yandan, uluslararası göçün belirli dönemlerde bölgesel kalkınmayı olumlu etkileyebildiği de saptanmıştır (Demirtaş, Çakırca ve Aksel, 2021). Sonuç olarak, göçün kalkınmaya katkısı, göçün beceri bileşimi, bölgenin istihdam soğurma kapasitesi ve kurumsal düzenlemeleriyle yakından ilişkilidir; beceri seçiciliği ve mekânsal yayılma etkileri üzerinden pozitif sonuçlar da üretilebilmektedir (Centofanti, Basile, Licari ve Pitari, 2024; Di Maria ve Lazarova, 2012).

2.3. Literatürün Bölgesel Perspektiften Değerlendirilmesi

Literatürdeki bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, ihracatın üretim, verimlilik ve gelir kanalları üzerinden kalkınmayı desteklediği; göçün ise beşerî sermaye hareketliliği aracılığıyla bu süreci güçlendirebildiği ya da zayıflatabildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, son dönem çalışmalar, dış ticaret göstergelerinin kalkınma üzerindeki etkilerinin tek yönlü ve homojen bir yapıya sahip olmadığını göstermektedir. Bazı araştırmalarda ihracattan büyümeye doğru pozitif nedensellik tespit edilirken, bazı yöntem ve dönemlerde bu ilişki doğrulanmamış; hatta ticaret açıklığının belirli ülke gruplarında büyüme üzerinde negatif etkiler oluşturabildiği ortaya konulmuştur. Bu durum, dış ticaretin kalkınmaya katkısının yapısal koşullara, ticaret bileşimine, teknolojik yoğunluğa ve bölgesel üretim kapasitelerine duyarlı olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda, TRB2 gibi göç veren ve üretim yapısı görece dar olan bölgelerde ihracatın kalkınmaya katkısı ancak beşerî sermayenin bölgede tutulması, istihdam kapasitesinin güçlendirilmesi ve üretim çeşitliliğinin artırılmasıyla sürdürülebilir hâle gelebilir. Kalkınmanın sosyal göstergelerdeki iyileşmelerle desteklenmesi, göç kayıplarının azalmasına; göçün azalması ise nitelikli işgücünün bölgede kalmasına ve üretim kapasitesinin artmasına katkı sağlayabilir.

Bu çalışma, 2014–2023 döneminde TRB2 Bölgesi'nde kalkınma, ihracat ve göç göstergeleri arasındaki eğilimsel ilişkileri analiz ederek, literatürde öne çıkan “ihracata dayalı kalkınma” ve “beşerî sermaye temelli göç” yaklaşımlarını bölgesel ölçekte değerlendirmekte ve bu yolla literatüre özgün bir mekânsal katkı sunmayı amaçlamaktadır.

3. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışma, TRB2 Bölgesi'nin (Van, Muş, Bitlis ve Hakkâri) kalkınma, ihracat ve göç göstergeleri arasındaki eğilimleri belirli bir dönem için incelemektedir. Amaç, bölgesel kalkınma sürecinin ekonomik ve beşerî yönlerini birlikte değerlendirmek ve göstergeler arasındaki eğilimsel ilişkileri ortaya koymaktır. Betimsel analiz yaklaşımı, kısa dönemli değişimlerin görsel olarak izlenebilmesini ve göstergeler arasındaki eşgüdümün açıklanabilmesini sağlamaktadır.

Kalkınma düzeyi, İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE) ile temsil edilmiştir. İGE, gelir, eğitim ve sağlık bileşenlerinden oluşturulan bileşik bir göstergedir ve UNDP'nin (1990) metodolojisinden esinlenerek bölgesel verilere uyarlanmıştır. Türkiye'de bölgesel düzeyde erişilebilen veri sınırlılıkları dikkate alınarak, eğitim göstergesi olarak toplam yüksekokul veya fakülte mezun oranı (%), sağlık göstergesi olarak on bin kişi başına düşen hekim sayısı, gelir göstergesi olarak ise kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla (KBGSYH, dolar) kullanılmıştır.

Sağlık göstergesi, TÜİK verilerinden yararlanılarak tarafımızca toplam hekim sayısının nüfusa oranı üzerinden hesaplanmıştır. Eğitim ve gelir göstergeleri doğrudan TÜİK Bölgesel İstatistik Sistemi'nden temin edilmiştir. Her bir gösterge, min–max normalizasyon yöntemi ile 0–1 aralığına dönüştürülmüştür:

$$X_{it} = \frac{X_{it} - \min(X)}{\max(X) - \min(X)}$$

Burada X_{it} , i. bölgenin t dönemine ait değerini göstermektedir. Min-max yöntemi göstergelerin farklı ölçeklerde olmasından kaynaklı sorunları gidermektedir. Min–max normalizasyonu, göstergelerin farklı ölçü birimlerinden kaynaklanan ölçek sorunlarını ortadan kaldırmaktadır.

Normalize edilen değerlerin geometrik ortalaması alınarak İGE hesaplanmıştır:

$$İGE_{it} = (Eğitim_{it} \times Sağlık_{it} \times Gelir_{it})^{1/3}$$

Bu yöntem, bileşenlerin göreceli önemini korurken değişkenlerin karşılaştırılabilirliğini artırmaktadır. Böylece oluşturulan İGE, TRB2 Bölgesi'nin kendi içindeki yıllık kalkınma performansını yansıtmaktadır.

İhracat verileri, Bölge'nin üretim kapasitesini, ekonomik çeşitlenme düzeyini ve dışa açıklığını değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Veriler, TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri'nin Özel Ticaret Sistemi esas alınarak dolar (USD) cinsinden temin edilmiştir. Farklı ölçeklerdeki değerlerin karşılaştırılabilirliğini artırmak ve uç değerlerin etkisini azaltmak amacıyla ihracat değişkeninin doğal logaritması $[\ln(ihracat)]$ alınmıştır.

Göç verisi, TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerinden elde edilmiştir. Göç, bölgenin beşerî sermayesinin mekânsal hareketliliğini yansıtan önemli bir gösterge niteliğindedir. Bu çalışmada, net göç hızı (binde) kullanılmıştır. Net göç hızı, göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısını ifade etmektedir. TÜİK tanımına göre net göç, bir bölgenin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farktır; net göç hızı ise bu farkın toplam nüfusa oranının binde cinsinden ifadesidir. Pozitif değerler bölgenin net göç aldığını, negatif değerler ise göç kaybı yaşadığını göstermektedir. Göç göstergesi, bölgedeki yaşam kalitesi, istihdam imkânları ve gelir düzeyinin toplumsal hareketlilik üzerindeki etkilerini değerlendirmede önemli bir ölçüt sunmaktadır.

Çalışmada kullanılan tüm veriler TÜİK Bölgesel İstatistik Sistemi'nden alınmıştır. Analiz dönemi, verilerin bütüncül biçimde karşılaştırılabildiği ve göstergeler arasındaki kısa dönemli yönelimlerin açıkça gözlemlenebildiği bir zaman aralığını kapsamaktadır. Daha uzun serilerde ortaya çıkan yapısal kırılmalar, yöntemsel değişiklikler ve tanımsal farklılıklar göz önünde bulundurularak, bu çalışma analiz dönemini belirli bir zaman dilimiyle sınırlamıştır. Bu tercih, göstergeler arası etkileşimin ayrıntılı biçimde incelenmesine olanak tanımaktadır.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Tanım/Hesaplama Yöntemi	Veri Kaynağı
Eğitim	Toplam yükseköğretim veya fakülte mezunu oranı	TÜİK, Bölgesel İstatistikler
Sağlık	Toplam hekim sayısının nüfusa oranı (10.000 kişi başına)	TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır
Gelir	Kişi başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (2009 bazlı, dolar)	TÜİK, Bölgesel İstatistikler
İhracat	TRB2 Bölgesi toplam ihracat değeri (Özel Ticaret Sistemi, dolar cinsinden)	TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri
$\ln(ihracat)$	İhracat değişkeninin doğal logaritması	TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır
Net Göç Hızı	Alınan göç ile verilen göç arasındaki farkın toplam nüfusa oranının binde (%) cinsinden ifadesi	TÜİK, ADNKS
Kalkınma Endeksi	Eğitim, sağlık ve gelir değişkenlerinin min-max normalizasyonu sonrası geometrik ortalama	TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

4. BETİMSSEL ANALİZ VE BULGULAR

TRB2 Bölgesi'nin 2014–2023 dönemine ait kalkınma endeksi, net göç hızı ve ihracat değerlerinin yıllar itibarıyla değişimi Tablo 2'de gösterilmiştir. Kalkınmayı temsil eden endeks değeri; Bölge'nin sağlık, eğitim ve gelir göstergelerinin min-max normalizasyonu sonuçlarının geometrik ortalaması ile elde edilmiştir. Kalkınma endeksinin oluşturulmasında kullanılan bu yöntem, göstergeler

arasındaki ölçek farklılıklarını ortadan kaldırarak bileşenlerin eşit ağırlıkla değerlendirilmesini sağlamaktadır. Eğitim (yükseköğretim mezun oranı), sağlık (on bin kişi başına düşen hekim sayısı) ve gelir (kişi başına GSYH, dolar) göstergelerinin 0–1 aralığına normalize edilmesi, yıllar arası karşılaştırmaların daha sağlıklı yapılmasına imkân tanımaktadır. Elde edilen İGE benzeri endeks, uluslararası karşılaştırmalardan ziyade TRB2 Bölgesi'nin kendi iç dinamikleri çerçevesinde zaman içindeki görece kalkınma performansını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, endeksin yıllar içindeki değişimi Bölge'nin sosyoekonomik ilerleme veya gerileme dönemlerini bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Aynı dönemde net göç hızı ve ihracat değerlerinin eş zamanlı incelenmesi, bölgenin beşerî sermaye hareketliliği ile üretim ve dış ticaret kapasitesinin kalkınma eğilimiyle ne ölçüde örtüştüğünü analiz etmeye olanak sunmaktadır.

Tablo 2: TRB2 Bölgesi'nde Kalkınma Endeksi, Net Göç Hızı ve İhracat Göstergeleri (2014–2023)

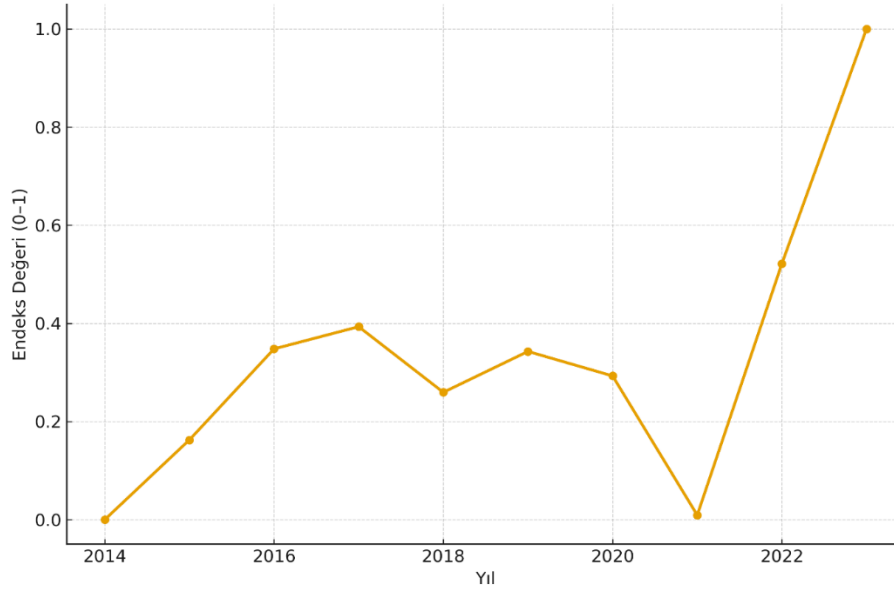
Yıl	Endeks Değeri (0-1)	Net Göç Hızı (‰)	İhracat (\$)	Ln(ihracat)
2014	0.000089	-17.46	427,521,328	19.87
2015	0.162533	-18.79	210,538,297	19.17
2016	0.347959	-21.57	65,215,253	17.99
2017	0.393184	-14.89	127,435,638	18.66
2018	0.259470	-5.75	108,435,853	18.50
2019	0.342761	-11.14	102,910,896	18.45
2020	0.292851	-8.94	146,018,438	18.80
2021	0.009187	-22.61	162,678,133	18.91
2022	0.521527	-22.25	284,704,819	19.47
2023	1.000001	-8.67	251,613,154	19.34

Tablo 2'ye göre, 2014–2015 döneminde kalkınma endeksi oldukça düşük seviyelerde seyretmiş, 2016–2017 yıllarında ise dikkat çekici bir iyileşme kaydedilmiştir. Bu dönemde sağlık ve eğitim göstergelerindeki ilerlemelerin, endeks değerine belirgin biçimde yansıdığı görülmektedir. 2018–2021 arasında endeksin yeniden düşüş eğilimine girmesi, ekonomik ve sosyal göstergelerde yaşanan durağanlığa ve özellikle 2021 yılında endeksin 0,009 gibi çok düşük bir değere inmesine işaret etmektedir. Buna karşın, 2022–2023 döneminde endeks değerinde keskin bir artış gözlenmiş, 2023 yılında endeksin 1,00 seviyesine ulaşması Bölge'nin son yıllarda sağlık altyapısı, gelir düzeyi ve eğitim göstergelerinde kaydettiği güçlü toparlanmayı ortaya koymuştur.

Net göç hızları incelendiğinde, TRB2 Bölgesi'nin tüm dönemde net göç kaybı yaşadığı, özellikle 2021–2022 yıllarında göç kayıplarının zirveye çıktığı görülmektedir. 2023 yılında göç hızındaki negatifliğin azalması, Bölge'nin göç veren yapısında kısmi bir iyileşmeye işaret etmektedir.

İhracat göstergeleri, Bölge ekonomisinin dalgalı dış ticaret performansını ortaya koymaktadır. 2016 yılında ihracat hacminin 65 milyon dolar seviyesine kadar gerilemesi, bu dönemde Bölge'nin dış pazar bağlantılarında ve üretim kapasitesinde belirgin bir zayıflamaya işaret etmektedir. 2017 sonrasında kademeli bir toparlanma gözlenmiş, 2022 yılında ihracat hacmi yaklaşık 285 milyon dolar ile dönemin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Ancak bu artışın 2023 yılında bir miktar gerilediği görülmektedir.

Genel olarak tablo, TRB2 Bölgesi'nde kalkınma, ihracat ve göç dinamiklerinin birbirinden farklı hızlarda ve yönlerde değiştiğini göstermektedir. Kalkınma endeksindeki gelişmeler, eğitim, sağlık ve gelir bileşenlerinin birlikte ilerlediğini ve bu durumun Bölge ekonomisinde hem ekonomik hem de sosyal alanlarda iyileşmelere işaret ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, bu ilerlemelere rağmen üretim, istihdam oluşturma kapasitesi ve nüfus tutma gücü açısından yapısal sınırlılıkların sürdüğü anlaşılmaktadır.

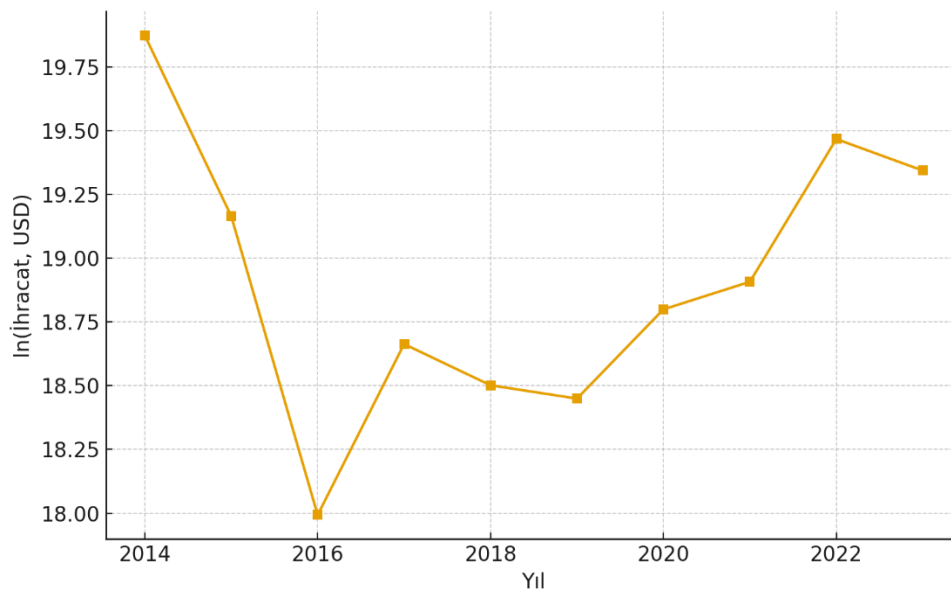

Şekil 1: TRB2 Bölgesi Kalkınma Endeksi (2014–2023)

Şekil 1, TRB2 Bölgesi'nde 2014–2023 yılları arasında hesaplanan kalkınma endeksi değerlerinin zaman içindeki değişimini göstermektedir. Endeks değerlerinin 2014 yılında neredeyse sıfıra yakın düzeyde olduğu, 2015–2017 döneminde kademeli bir yükseliş eğilimi izlediği, 2018–2021 yılları arasında ise yeniden zayıfladığı görülmektedir. Özellikle 2021 yılı, endeksin 0.009 gibi oldukça düşük bir seviyeye gerilediği, bölgesel kalkınma göstergelerinin en zayıf performansını sergilediği dönemdir. Buna karşın 2022 ve 2023 yıllarında endeks değerlerinde keskin bir sıçrama yaşanmış, 2023 yılında endeksin 1.00 seviyesine ulaşması, Bölge'nin sağlık, eğitim ve gelir göstergelerinde önemli bir toparlanmaya işaret etmiştir.

Bu bulgu, TRB2 Bölgesi'nde son dönemde insani gelişmeye dayalı kalkınma göstergelerinin hızlı bir iyileşme sürecine girdiğini, önceki yıllarda görülen durağanlığın yerini güçlü bir toparlanmaya bıraktığını ortaya koymaktadır.

Endekste bu artış, büyük ölçüde kamu yatırımlarının artması, eğitim ve sağlık altyapısının güçlenmesi, bölgesel gelir seviyesinin yükselmesi gibi faktörlerin etkisiyle açıklanabilir. Ancak bu gelişmelerin sürdürülebilir bir yapıya dönüşebilmesi için üretim kapasitesi, istihdam oluşturma gücü ve beşerî sermaye kullanımında yapısal dönüşümlerin devam etmesi gerekmektedir.

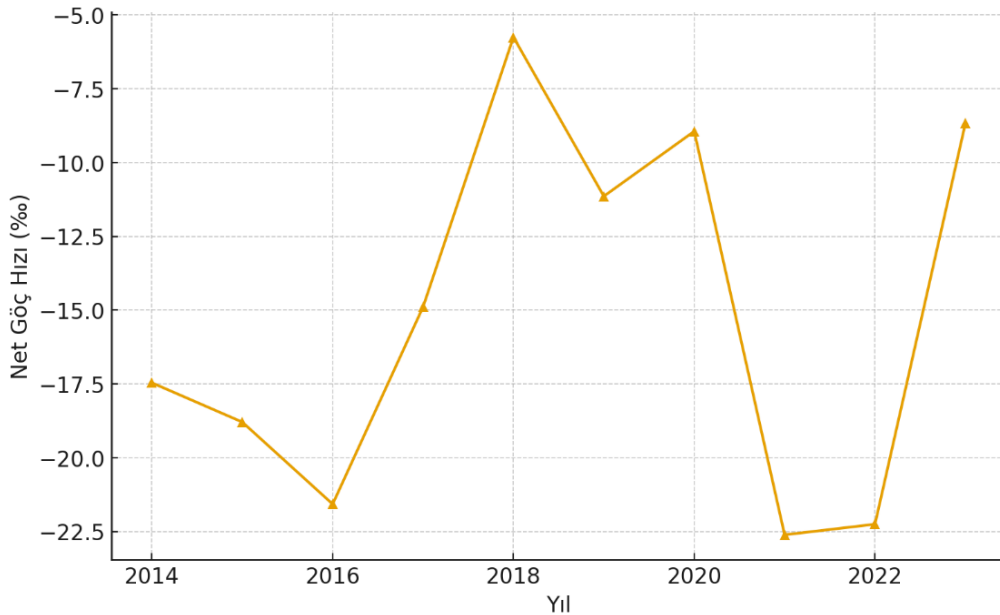
Şekil 2: TRB2 Bölgesi'nde In(İhracat) Değerlerinin Yıllara Göre Seyri (2014–2023)

Şekil 2, TRB2 Bölgesi'nin 2014–2023 yılları arasındaki dış ticaret performansını, ihracat değerlerinin doğal logaritması (ln) üzerinden göstermektedir. Grafik, Bölge'deki ihracat hacminin dönem boyunca dalgalı ancak genel olarak toparlanma eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

2014 yılında en yüksek düzeyinde olan ln(ihracat) değeri (≈ 19.87), 2016 yılına kadar belirgin biçimde gerileyerek yaklaşık 1,9 birimlik düşüşle dönemin en düşük seviyesine (≈ 18.0) ulaşmıştır. Bu düşüş, özellikle 2015–2016 döneminde Bölge ekonomisinde yaşanan üretim daralmasını, bölgesel güvenlik sorunlarını ve küresel piyasalardaki talep daralmasının etkilerini yansıtmaktadır.

2017–2019 döneminde ln(ihracat) değerlerinde kademeli bir toparlanma görülmüş; 2020 yılında küresel COVID-19 salgınına rağmen, TRB2 Bölgesi'nin ihracat hacmi görece istikrarlı kalmıştır. 2021 sonrası dönemde ise dış ticarete yeniden canlanma yaşanmış, 2022 yılında ln(ihracat) değeri 19.47 ile zirveye ulaşmıştır. Bu durum, Bölgenin özellikle tarımsal ve sınır ticaretine dayalı sektörlerde yeniden ivme kazandığını göstermektedir.

Ancak 2023 yılında ln(ihracat) değerinin bir miktar düşerek 19.34 seviyesine gerilemesi, bölgesel ticaretteki toparlanmanın tam olarak sürdürülebilir hale gelemediğini göstermektedir. Buna rağmen 2016 yılına kıyasla uzun vadeli bir iyileşme eğiliminin varlığı dikkat çekicidir. Genel olarak grafik, TRB2 Bölgesi'nin ihracat kapasitesinin 2016 sonrasında toparlandığını, ancak bu toparlanmanın kırılgan odluğu görülmektedir.

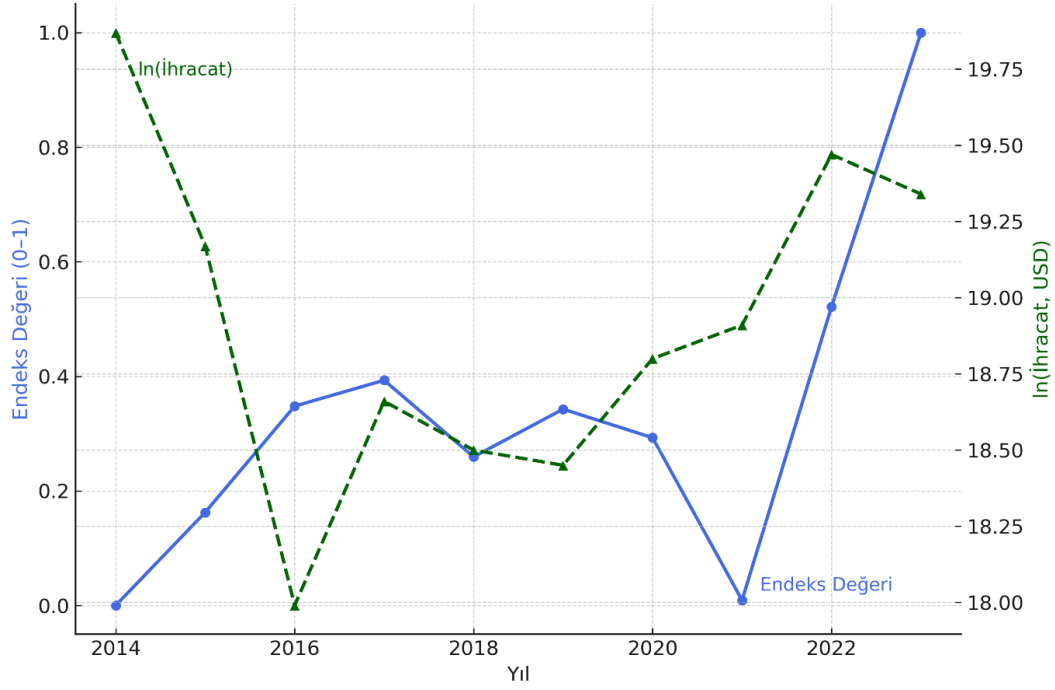

Şekil 3: TRB2 Bölgesi'nde Net Göç Hızı (%), 2014–2023

Şekil 3, TRB2 Bölgesi'nin 2014–2023 yılları arasında net göç hızındaki değişimleri göstermektedir. Tüm dönem boyunca net göç hızının negatif değerlerde seyretmesi, Bölge'nin sürekli göç veren bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

2014–2016 döneminde göç kayıplarının derinleştiği ve binde -21,6 seviyesine kadar gerilediği görülmektedir. 2017 yılında net göç hızında belirgin bir iyileşme yaşanmış, binde -5,7 seviyesine kadar yükselmiştir. 2019–2021 arasında ise göç hızında yeniden kötüleşme eğilimi görülmüş; 2021 yılı, serinin en olumsuz dönemi olarak öne çıkmıştır (binde -22,6). 2022'de göç kaybı sınırlı ölçüde sürmüş olsa da 2023 yılında net göç hızında önemli bir iyileşme gerçekleşmiş ve oran binde -8,7'ye kadar yükselmiştir.

Veriler, TRB2 Bölgesi'nde net göç hızının yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir izlediğini göstermektedir. 2021–2022 yıllarındaki yüksek kayıplar ile 2023'teki toparlanma arasındaki fark, göç eğilimlerinin kısa dönemde ekonomik ve sosyal koşullardaki değişimlere duyarlı olabileceğini düşündürmektedir.

Şekil 4: TRB2 Bölgesi'nde Kalkınma Endeksi ve ln(ihracat) (dolar), 2014–2023

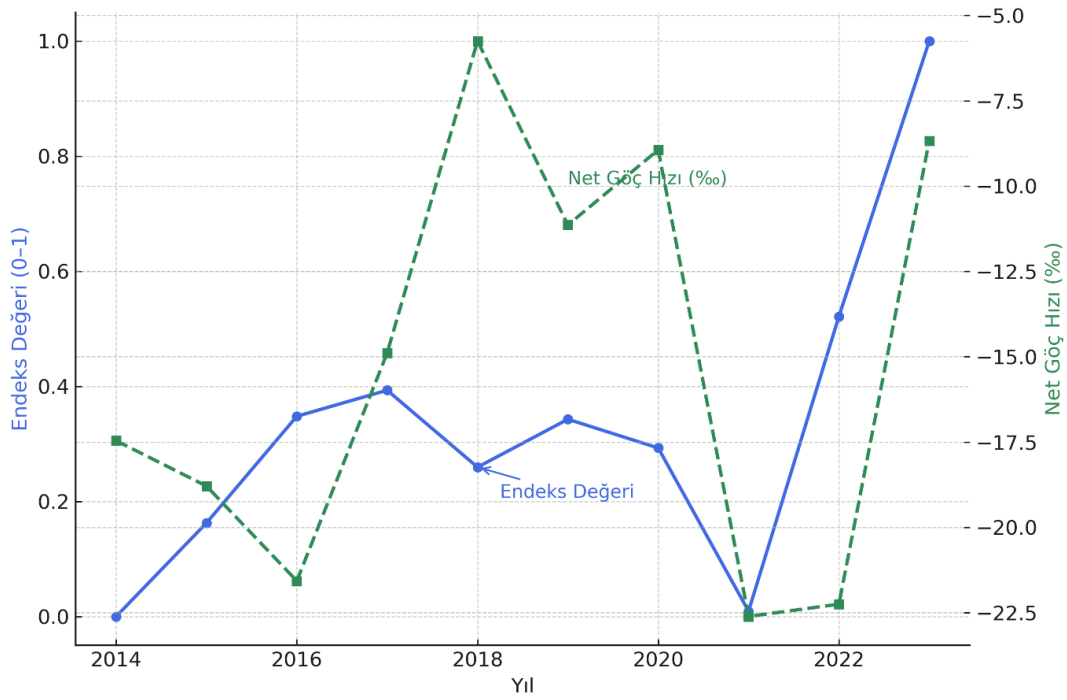
Şekil 4, TRB2 Bölgesi'nde 2014–2023 döneminde insani gelişmeyi temsil eden kalkınma endeksi ile dış ticaret performansını gösteren ln(ihracat) değişkeninin yıllık eğilimlerini birlikte göstermektedir. Her iki gösterge de dönem boyunca dalgalı bir seyir izlemekte, özellikle 2016 ve 2021 yıllarında belirgin kırılmalar dikkat çekmektedir.

2014–2016 arasında hem kalkınma endeksinde hem de ihracat hacminde düşüş eğilimi gözlenmiştir. 2016 yılı bu dönemin en düşük seviyesidir; bu durum Bölge'nin üretim ve gelir göstergelerindeki zayıflamayı yansıtmaktadır. 2017–2018 döneminde ise her iki değişkende de kısmi bir toparlanma ortaya çıkmış, bu yıllarda endeks değerleri ve ihracat hacimleri birlikte artış göstermiştir.

2019–2021 arasında endeks değerleri ve ihracat serileri arasında zayıf bir eşgüdüm görülmektedir: ihracatta kısmi artış olmasına karşın kalkınma endeksinde gerileme yaşanmıştır. Bu durum, ekonomik canlanmanın sosyal göstergelere eşzamanlı olarak yansımadığını ve gelir artışlarının bölgesel refah üzerinde sınırlı etki oluşturduğunu düşündürmektedir.

2022–2023 döneminde ise her iki göstergede belirgin bir yükseliş gözlenmektedir. 2023'te kalkınma endeksinin maksimum düzeyine ulaşması ve ihracat hacminin yüksek seviyelerde seyretmesi, Bölge'nin hem üretim kapasitesi hem de insani göstergeleri bakımından olumlu bir döneme girdiğini göstermektedir.

Genel olarak şekil, TRB2 Bölgesi'nde ihracat hacmindeki artışların kalkınma göstergeleriyle benzer yönlü hareket etme eğiliminde olduğunu, ancak bu ilişkinin eşzamanlı ve sürekli olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, dış ticaretin bölgesel kalkınmayı destekleyici bir unsur olduğunu ancak etkisinin zaman içinde farklı hızlarda ortaya çıktığını göstermektedir.

Şekil 5: TRB2 Bölgesi'nde Kalkınma Endeksi ve Net Göç Hızı (%), 2014–2023

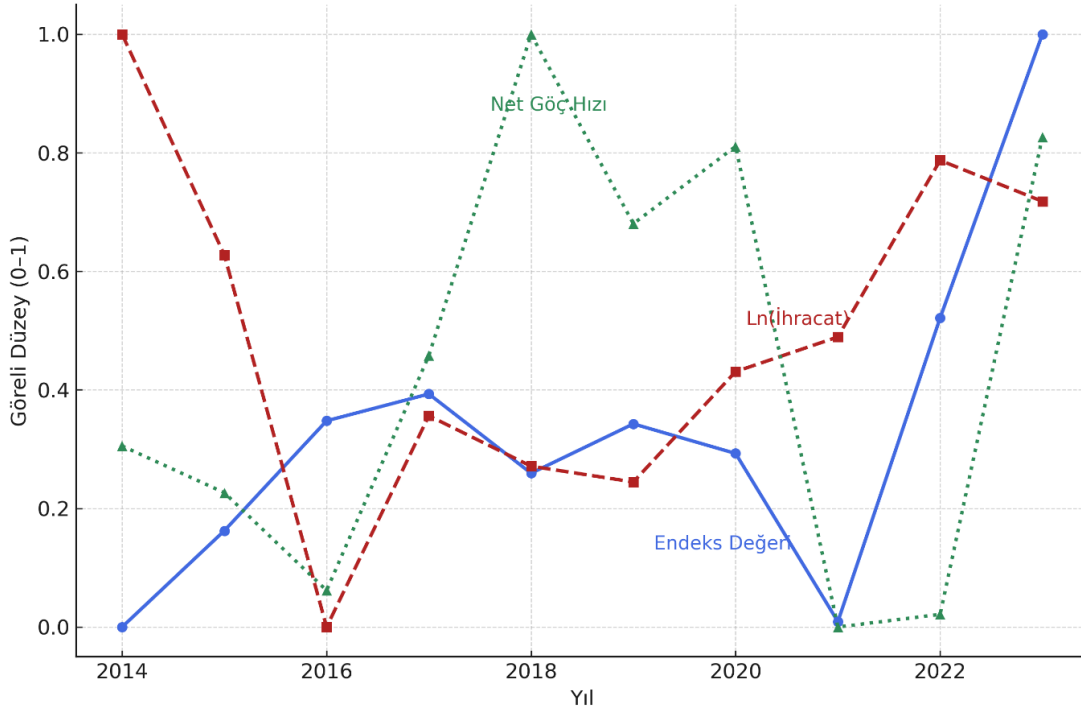
Şekil 5, TRB2 Bölgesi'nde 2014–2023 döneminde kalkınma düzeyini temsil eden endeks değeri ile net göç hızı arasındaki eğilimleri göstermektedir. Grafik, dönem boyunca kalkınma göstergeleri ile göç hareketleri arasında dalgalı ancak genel olarak ters yönlü bir ilişki bulunduğuna işaret etmektedir.

2014–2016 arasında hem kalkınma endeksi hem de net göç hızı gerilemiş, bu dönemde Bölge hem kalkınma düzeyinde hem de nüfus tutma kapasitesinde zayıf bir performans sergilemiştir. 2017–2018 döneminde iki göstergede de kısmi bir iyileşme yaşanmış; net göç hızı binde -5,7'ye kadar yükselirken kalkınma endeksi de 0,39 düzeyine çıkmıştır.

2019–2021 arasında göstergeler tekrar zayıflamış; özellikle 2021 yılında endeks değerinin neredeyse sıfır düzeyine gerilemesiyle birlikte net göç hızı da binde -22,6 seviyesine düşmüştür. Bu dönemde iki göstergenin eşzamanlı bozulması, bölgesel sosyoekonomik kırılganlığın arttığını göstermektedir.

2022–2023 döneminde ise hem kalkınma endeksinde hem de net göç hızında belirgin bir iyileşme gözlenmiştir. 2023 yılında endeks 1,00 değerine ulaşırken net göç hızı binde -8,7'ye yükselmiştir. Bu sonuç, Bölge'deki insani ve ekonomik göstergelerdeki toparlanmanın göç kayıplarını kısmen yavaşlattığını düşündürmektedir.

Genel olarak şekil, TRB2 Bölgesi'nde kalkınmadaki ilerlemelerin göç hızındaki azalmalarla kısmi ve dönemsel bir eşgüdüm içinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu ilişkinin yönü ve kalıcılığı, yapısal koşullar ve dışsal faktörler tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle, kalkınma–göç dinamiklerinin neden-sonuç ilişkisini ortaya koymak için daha kapsamlı ekonometrik analizlerin yapılması gerekmektedir.

Şekil 6: TRB2 Bölgesi'nde Kalkınma Endeksi, ln(ihracat) ve Net Göç Hızı (%), 2014–2023

Şekil 6, TRB2 Bölgesi'nde kalkınma düzeyi (endeks değeri), dış ticaret performansı (ln(ihracat)) ve nüfus hareketliliği (net göç hızı) değişkenlerinin normalize edilmiş düzeylerini karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Grafik, üç göstergenin de dönem boyunca dalgalı bir seyir izlediğini göstermektedir. 2022–2023 döneminde kalkınma endeksi ve net göç hızında belirgin bir iyileşme gözlenmiş; ihracat ise 2022'de artış gösterdikten sonra 2023'te yüksek seviyesini koruyarak hafif bir gerileme yaşamıştır. Bu durum, üç göstergenin genel olarak 2021'deki dip noktasından birlikte toparlanma eğilimine girdiğini göstermektedir.

2014–2016 döneminde ihracat ve kalkınma göstergeleri belirgin biçimde düşerken, net göç hızı da yüksek oranda negatif seyretmiştir. Bu durum, ekonomik daralmanın ve üretim kapasitesindeki zayıflamanın Bölge'deki beşerî kalkınmayı ve nüfus tutma gücünü olumsuz etkilediğini göstermektedir. 2017–2018 döneminde ise üç değişkende de kısmi toparlanmalar gözlenmiş; bu yıllar, TRB2'de sınırlı da olsa üretim ve istihdam kapasitesinin arttığı bir dönemi yansıtmaktadır.

2019–2021 arası dönemde göstergeler arasında eşzamanlılık zayıflamış, özellikle 2021'de kalkınma endeksi en düşük seviyesine gerilerken göç kayıpları en yüksek düzeye ulaşmıştır. Buna karşın ihracatın sınırlı biçimde artış göstermesi, ekonomik faaliyetlerdeki toparlanmanın henüz sosyal göstergelere tam olarak yansımadağını düşündürmektedir.

2022–2023 yılları, üç değişkenin de belirgin biçimde aynı yönde hareket ettiği tek dönemdir. Kalkınma endeksinin en yüksek değerine ulaşması, ihracat hacmindeki artış ve net göç hızındaki iyileşme birlikte değerlendirildiğinde, Bölge'deki ekonomik ve beşerî göstergelerde kısa dönemli bir senkronizasyon olduğu görülmektedir.

Genel olarak grafik, TRB2 Bölgesi'nde kalkınma, dış ticaret ve göç dinamiklerinin birbirinden bağımsız hareket etmediğini; özellikle kalkınma göstergelerindeki ilerlemenin hem ihracat performansındaki artışla hem de göç kayıplarındaki azalmayla kısmi bir eşgüdüm sergilediğini göstermektedir. Bununla birlikte, bu eşgüdümün uzun dönemli bir yapısal dönüşüme işaret edip etmediği, yalnızca ileri ekonometrik analizlerle belirlenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, TRB2 Bölgesi'nde kalkınma, ihracat ve göç dinamiklerinin 2014–2023 dönemindeki seyrini betimsel olarak inceleyerek, bölgesel kalkınmanın ekonomik ve beşerî bileşenlerini bütüncül bir çerçevede değerlendirmiştir. Sağlık, eğitim ve gelir değişkenlerinden oluşturulan kalkınma endeksinin özellikle 2022–2023 yıllarında yükseliş göstermesi, Bölge'de sosyal ve ekonomik göstergelerde belirli bir iyileşmeye işaret etmektedir. Bununla birlikte, ihracat hacmindeki dalgalı seyir ve net göç hızının dönem boyunca kalıcı biçimde negatif olması, kalkınmadaki ilerlemelerin Bölge'nin ekonomik temelleriyle aynı ölçüde desteklenmediğini göstermektedir.

Elde edilen bulgular, literatürde ihracatın üretim kapasitesi, verimlilik ve gelir kanalları üzerinden kalkınmayı destekleyebileceğine ilişkin ampirik sonuçlarla uyumludur (Balassa, 1978; Erdoğan, 2006; Değer ve Recepoğlu, 2016). Ancak TRB2'nin düşük katma değerli ve sınırlı çeşitlenmiş üretim yapısı, ihracatın kalkınma üzerindeki etkisini zayıflatan bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu sonuç, dış ticaretin etkisinin bölgesel yapısal koşullara duyarlı olduğunu vurgulayan güncel çalışmalarla da örtüşmektedir (Aslan ve Topçu, 2018; Dereli ve Küçük, 2024). Net göç kayıplarının süreklilik göstermesi ise, beşerî sermaye hareketliliğinin kalkınma sürecindeki belirleyici rolünü doğrulamakta ve literatürde göçün bölgelerin istihdam, gelir ve yaşam kalitesi göstergeleri üzerindeki etkilerine ilişkin bulgularla tutarlılık göstermektedir (Bayraktar ve Özyılmaz, 2019; Yürük ve Batmaz, 2023).

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, TRB2 Bölgesi'nde kalkınma, ihracat ve göç dinamiklerinin birbirine bağlı ancak kırılğan bir yapı sergilediğini göstermektedir. Kalkınma endeksindeki artışa rağmen ihracat kapasitesinin aynı doğrultuda gelişmemesi, Bölge'de ekonomik dönüşüm sürecinin henüz istenen düzeyde gerçekleşmediğine işaret etmektedir. Ayrıca net göç hızının negatif olması, nitelikli iş gücünün Bölge dışına yöneldiğini ve kalkınma ile ihracat arasındaki potansiyel eşgüdümün beşerî sermaye kaybı nedeniyle zayıfladığını göstermektedir.

Bu çerçevede, sürdürülebilir kalkınma kapasitesinin güçlendirilebilmesi için üç temel politika alanı öne çıkmaktadır. İlk olarak, beşerî sermayeyi geliştiren, genç nüfusu Bölge'de tutmayı teşvik eden ve istihdam imkânlarını çeşitlendiren politikalar önceliklendirilmeli; eğitim-istihdam uyumu ve mesleki beceri gelişimi desteklenmelidir. İkinci olarak, ihracat kapasitesinin artırılabilmesi için KOBİ'lerin ölçek büyütme, dijitalleşme ve dış pazarlara erişim süreçlerinin güçlendirilmesi, üretim yapısının ise daha rekabetçi ve teknoloji yoğun sektörlerle doğru çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Üçüncü olarak, yerel yönetimler, kalkınma ajansları, üniversiteler ve özel sektör arasında daha güçlü kurumsal iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi, bölgesel kalkınma sürecinin bütüncül ve koordineli biçimde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın betimsel analizlere dayanması önemli eğilimleri görünür kılmakla birlikte, nedensel ilişkilerin daha derinlemesine anlaşılabilmesi için ileride yapılacak araştırmalarda daha uzun dönemli veri setlerinin, mekânsal bağımlılığı dikkate alan yöntemlerin ve ekonometrik modellerin kullanılması faydalı olacaktır. Böyle bir yaklaşım, TRB2 Bölgesi'nin kalkınma dinamiklerinin yapısal unsurlarını daha kapsamlı biçimde ortaya koyacak ve politika tasarım sürecine daha güçlü bir analitik temel sunacaktır.

Sonuç olarak, TRB2 Bölgesi kalkınma, ihracat ve göç göstergeleri bakımından eşgüdümlü ancak kırılğan bir yapıya sahiptir. Bölge'nin kalkınma potansiyelinin sürdürülebilir hâle gelebilmesi, ekonomik ve beşerî sermaye göstergelerinin eş zamanlı olarak güçlendirilmesine bağlıdır. Bu çalışma, söz konusu dinamikleri birlikte ele alarak literatüre bölgesel ölçekte özgün bir katkı sunmakta ve gelecekte yapılacak araştırmalar için analitik bir temel oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışma nicel veya nitel saha araştırması içermediğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırma tek yazarlıdır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Açcı, R. C., ve Açcı, Y. (2022). Spatial Analysis of the Relationship Between Internal Migration, Education, and Growth in Turkey. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, s. 253-266.
- Adelakun, O. J., Ojo, O. O., ve Mpungose, S. (2025). Empirical re-investigation into the export-led growth hypothesis (ELGH): Evidence from EAC and SADC economies. *Economies*, 13(6), 175
- Alancioğlu, E., ve Bayraktutan, Y. (2023). Dış ticaret iktisadi büyüme etkileşimine ilişkin hipotezlerin geçerliliği: Türkiye örneği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 15(29), 401-410.
- Aslan, A. ve Topcu, E. (2018). The relationship between export and growth: Panel data evidence from Turkish sectors. *Economies*, 6(2), 22.
- Balassa, B. (1978). "Exports and economic growth: Further evidence". *Journal of Development Economics*, 5(2), 181-189. [https://doi.org/10.1016/0304-3878\(78\)90006-8](https://doi.org/10.1016/0304-3878(78)90006-8).
- Bayraktar, Y., ve Özyılmaz, A. (2019). Türkiye'de İ. Göç ve Ekonomik Büyüme. *İş ve Hayat*, s. 100-111.
- Boubtane, E., Coulibaly, D., ve Rault, C. (2013). Immigration, Unemployment and GDP in the Host Country: Bootstrap Panel Granger Causality Analysis on OECD Countries. *Economic Modelling*, s. 261-269.
- Bozatlı, O., Bal, H., ve Albayrak, M. (2023). Testing the export-led growth hypothesis in Turkey: New evidence from time and frequency domain causality approaches. *The Journal of International Trade & Economic Development*, 32(6), 835-853.
- Centofanti, F., Basile, R., Licari, F., ve Pitari, J. (2024). The Effect of Internal Migration on Regional Growth in Italy: A Dynamic Spatial Panel Data Analysis. *Investigaciones Regionales – Journal of Regional Research*.
- Değer, M. K., ve Recepoğlu, M. (2016). "Bölgesel ekonomik büyüme üzerinde dış ticaretin etkileri: Türkiye'de Düzey 2 bölgeleri üzerine panel veri analizleri (2004-2011)". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 7(16), 12-29.
- Demirtaş, G., Çakırca, Ş. Y., ve Aksel, E. (2021). Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Bir Belirleyicisi Olarak Uluslararası Göç Üzerine Ampirik Bir Analiz. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, s. 85-108.
- Dereli, D. D., ve Küçük, N. E. (2024). Exports and economic growth: A case of Türkiye. *Journal of Economics, Business and International Relations*, 3(2), 278-295.
- Di Maria, C., ve Lazarova, E. (2012). Migration, Human Capital Formation, and Growth: An Empirical Investigation. *World Development*, s. 938-955.
- Erdoğan, S. (2006). "Türkiye'nin ihracat yapısındaki değişme ve büyüme ilişkisi: Koentegrasyon ve nedensellik testi uygulaması". *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 11(9), 30-39.
- Gül, E., ve Kamacı, A. (2012). "Dış ticaretin büyüme üzerine etkileri: Bir panel veri analizi". *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(1), 81-91.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2011). Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Morley, B. (2006). Causality Between Economic Growth and Immigration: An ARDL Bounds Testing Approach. *Economic Letters*, s. 72-76.
- Ó Riain, S. (2011). Globalization and Regional Development. A. Pike, A. Rodriguez-Pose, ve J. Tomaney içinde, *Handbook of Local and Regional Development* (s. 17-29). Routledge.
- Selamcı, F., ve Çetin, G. (2020). "Türkiye'de bölgesel dış ticaret ile ekonomik büyüme ilişkisi: Marmara Bölgesi üzerine bir araştırma". *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 130-145.
- Sevinç, H., Bozkurt, E., Künu, S., ve Sevinç, D. E. (2016). Ekonomik Büyüme ve Göç İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkelere Dayalı Bir Analiz. *International Conference on Eurasian Economies*, s. 398-403.
- STB. (2019). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2017). Ankara: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- STB. (2025). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Ankara: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Todaro, M. P., ve Smith, S. C. (2015). *Economic Development*. Pearson.

- Turok, I. (2011). Meaningful Goal or Mirage? A. Pike, A. Rodriguez-Pose, ve J. Tomaney içinde, Handbook of Local and Regional Development (s. 74-86). Routledge.
- TÜİK. (2024). Bölgesel göstergeler veri tabanı. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr>
- UNDP. (1990). Human development report 1990: Concept and measurement of human development. New York: Oxford University Press.
- Yürük, B., ve Batmaz, T. (2023). İç Göç ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Mekansal Analizi: Türkiye Örneği (2008-2020). Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, s. 763-785.